

TANULMÁNYOK

BOROSY ANDRÁS

HADI ÉRDEMEK MAGYARORSZÁGON A XIV. SZÁZADBAN

A birtokadományozást írásba foglaló magyarországi oklevelek – úgy tűnik – különböznek az Európa más országaiban kiadott oklevelektől, mert narratióikban igen gyakran megemlítik, vagy felsorolják az oklevélnyerő érdemeit, elsősorban hadi érdemeit. Ezek alapján tettem kísérletet a XIII. században fontosnak tartott érdemek, elsősorban hadi érdemek elemzésére.¹ E jelenséget Mályusz Elemér azzal magyarázta, hogy e narratiók több évszázados hagyományokat öriztek, a kereszténység felvétele előtti kor énekmondóiét, akik énekeikkel igyekeztek a hősiesség életfelfogást a fiatalokba oltani, az idősebbekben pedig ébren tartani.²

Hosszú és alapos recenziójában Székely György elismerő szavai mellett kételyeit is kifejezte Mályusz Elemér elméletével kapcsolatban. Kérdésesnek tartotta, hogy a hazai oklevelek narratióinak különleges volta magyar vagy török népi sajátosságokra volna leszűkíthető. Úgy gondolta, inkább a magyar feudalizmus és a nyugati, hűbértézményekben gazdag feudalizmus közötti különbségeket kellene kutatni: a nyugati hűbértézmények a maga kötött szolgálati feltételeivel sokkal konkrétabb tartalmú volt, hogyszem beszámoló, felsorolás jellegű teljesítés-igazolásra lett volna szükség, a magyar adománybirtok viszont elvégzett szolgálat és teljesített érdemek fejében, utólagos mérlegelés alapján jutott az oklevél hősének kezére, amikor is az érdemek felsorolása és azok rögzítése nagyon is érthető.³

Mályusz Elemér a kérdést 1969-ben a *Le Moyen Age* című folyóirat hasábjain a szakmai körök elé terjesztette, s mivel azok állásfoglalása késett, 1971-ben külön vitacikkben reagált Székely György megjegyzéseire. Érvélete szerint a társadalmi viszonyok eltérő fejlettsége a meghatározó.

A nyugati lovag és a magyar serviens, vagy nemes közt nem szolgálatuk lényegében volt különbség, hanem birtokaik természetében: a XIII. századi német lovag azért tudta pontosan, hogy birtoka után hány és milyen felszerelésű fegyverest kell a hadbahívó parancsra kiállítania, mert terheit már réges-régen megállapították és rögzítették, nem úgy mint a magyarországi vitézét, ki könnyű fegyverzetét még csak ekkortájt váltotta fel páncélossal. Ugyanilyen fejlődéskülönbség nyilvánult meg az adományrendszerek között is. Ott, ahol minden egyes telekhányad terheit külön-külön tartották számon, a birtokok nagysága is határozottabban volt megállapítható, mint ahol nagy általánosságban csak birtokrészeket emlegettek, elárulva ezzel, hogy – mint birtokközösség részesei – a földesúr jobbágyain kívül mások is élnek egyazon faluban.

¹ Borosy András: Hadi érdemek Magyarországon a XIII. században. HK XXXII. (1985.) 507–540. o.

² Mályusz Elemér: A Thuróczy Krónika és forrásai. Budapest, 1967. 13–14., 67–69., 72. o.

³ Mályusz Elemér: A Thuróczy krónika és forrásai. Budapest, 1967. Ism. Székely György. *Századok* 103–105. (1969.) 1215–1217. o.

Bármennyire jelentős is az eltérés a nyugati és magyarországi katonai szolgálat és gazdasági alapjaik között, a különbség nem érinti a katonáskodás módját és méreteit meghatározó adománylevelek kiállításának mikéntjét, mivel az a kancelláriai fogalmazó munkakörébe tartozott, s jellegét tágabb értelemben az udvarban dívó szokások határozták meg, mint ahogyan azok döntöttek megszűnéséről is, melyre általában a XV. század vége felé került sor. Akkor sem az adományrendszer módosulása, vagy a birtokot terhelő kötelezettségek konkrétabbá válása okozta, hanem csupán *izlésváltás*, nem függetlenül a társadalomtól, de nem is a jogi élet mélyéről sarjadóan. Felesleges a szokás kezdetét a jogi intézmények alapjainál nyomozni megterhelve a felépítménykutatást.

Az oklevelek szövegének elbeszélő elemekkel gazdagítása nem szorítkozott az adománylevelekre, s nem egyedül az adományosok dicsőítését célozta, mert kiterjedt az általános események leírására is, talán többször is, mint tüzetes vizsgálat nélkül gondoljuk. Ma még bizonytalan, honnét terjedt el a szokás, de bizonyosnak látszik, hogy a megértéshez a kancelláriai gyakorlat és az udvari élet elmélyültebb ismerete vihet közelebb. Végezetül célzott arra, hogy a gazdasági alapok feltárására már nincs ereje, és reményét fejezte ki, hogy a vizsgált esetben talán nincs is rá szükség.⁴

Mályusz Elemér válaszcikkében igen óvatosan reagált Székely György megjegyzéseire, és elismerte, „ma még bizonytalan honnét terjed el a szokás”, ám nem változtatta meg nézeteit. Hat évvel később írott tanulmányában részletesebben is kifejtette véleményét, mely szerint a jelenség a magyar társadalmi és kulturális viszonyokból eredeztethető, melyek több évszázados hagyományokat őriztek, a kereszténység felvétele előtti kor énekmondóit.⁵

A narratiókkal foglalkozó későbbi szerzők közül Kristó Gyula 1992-ben elfogadta Mályusz e véleményét.⁶

Kurcz Ágnes szerint (aki nem foglalt állást a Mályusz–Székely vitában) az Anjouk korában az oklevelek számának növekedésével megszorodott az irodalmi színvonalú, de a sematikus, sablonos narratiók száma is, és különösen erősen hangsúlyozták a lovasi patriotizmust és a király iránti hűséget. Felépítésük még az előző század öröksége: a

⁴ *Mályusz Elemér*: Válasz Székely György megjegyzéseire. *Századok* 105. (1971) 135–141. o.

⁵ *Mályusz Elemér*: Királyi kancellária és krónikairás a középkori Magyarországon. Budapest, 1973. Irodalomtörténeti Füzetek 79. 9–27. o. Tanulmánya III. fejezetében (uo. 28–64. o.) a XIV–XV. század fordulójának kancelláriai gyakorlatával foglalkozik. Megállapítja, hogy a Zsigmond trónraléptével kezdődő korban a narratiók többnyire általános fogalmazásúak, csak kis részben szólnak konkrét eseményekről. Hangsúlyozzák a megadományozottak sikeres és sikertelen hadjáratokban való részvételét és Zsigmond elődeinek, majd magának Zsigmondnak tett szolgálataikat.

Az elbeszélő részek terjedelmét a kancellária a megadományozott társadalmi súlya szerint szabta meg. A köznemesről röviden emlékeztek meg, a nagybirtokos főurak tetteit viszont általában hosszasan méltatták. De nem minden esetben, gyakran országos méltóságokat viselők esetében is csak általánosságokkal találkozunk. Ennek kétféle magyarázata lehet. Az egyik, hogy a kancelláriát olykor sok munkája gátolhatta a hosszadalmas fogalmazásban. Ez lehetett a helyzet a Zsigmond trónraléptét követő hetekben. Másrészt a kancelláriai kiadványoknak csak egy része maradt korunkra, s így feltehető, hogy az elveszett oklevelek közt voltak részletes leírást tartalmazók is. Jellemző pl., hogy a Maróti János javára kiadott oklevelekben, aszerint növekszik a narratio terjedelme, annál részletesebben írják le érdemeit, minél magasabbra emelkedett a társadalmi ranglétrán.

A narratiók megfogalmazása az adományos kezdeményezésére történhetett. Valószínű, hogy maga szolgáltatta az adatokat a kancelláriának: ő tudta legjobban, milyen tettek fűzhetők a nevéhez. A kancellária feladata az lehetett, hogy „a valótlanágoknak útját állja, a nyilvánvaló túlzásokat lenyesegeesse”. Segítségére lehetett a királyi tanács. A kancellária az egyes fontosabb események lefolyását tartósan rögzítette. A terjedelmes életrajzok fontosságát mutatja, hogy csakis ezekhez kapcsolódott egy egészen sajátos formulaszerű rész, melyben a király mintegy mentegetőzik, hogy az adományosnak nem minden érdemét sorolta fel, csak válogatva, mert a teljes felsorolás lehetetlen

⁶ Középkori históriák 16–29. o.

megajándékozott jellemzése, hűséges tettei időrendben és utolsó nagy tettének részletes elbeszélése. A hőst úgy emelik ki, hogy beleállítják zavargó korába és úgy ábrázolják, mint az egyetlen hűségest a hűtlenség közepette. E narratiók szerint a XIV. század legdivatosabb erénye a hűség. A hős kész életét kockára tenni uráért. A narratiókból kibontakozik a XIV. század egy-egy jelentős eseménye, egyénisége is. Előfordult, hogy az oklevél átírásakor a narratiót bővítették, újabb érdemeket írtak hozzá. Ilyen Tamás csókakői és gesztesi várnagy 1335-ben átírt 1331-es és 1332-es oklevele, mely a Bazaráb elleni csatában mutatott hősiességét emelte ki. E narratiókat a jó példa terjesztésére szánták. Az oligarchák leverése után az ország a békének és nyugalomnak akart örülni, amit a narratiókban terjesztett és népszerűsített lovagi erények biztosítottak.⁷

Zsoldos Attila 1994-es tanulmányában eltérő álláspontra helyezkedett.⁸ Ha a narratio csupán azt a célt szolgálta volna, hogy megörökítse az adományos érdemeit, nem lett volna szükség a hűtlen és hű alattvaló tetteinek részletező leírására, ami inkább egyfajta stílári eszköz, mely az utóbbi érdemeinek még kedvezőbb megvilágításba helyezését szolgálhatta, ám ahhoz elég lett volna a hűtlenség tényének pusztá megemlítése is. Sokkal inkább lehet arra gondolni, az efféle narratiók kettőssége arra volt hivatott, hogy kellő alaposággal indokolja mind a birtok elvételét, mind újbóli eladományozását.

Az adománybirtokosnak nem csak ahhoz fűződött elsődendő érdeke, hogy bizonyítani tudja királyi adományból származó birtokához való jogát, azaz hogy oklevelet eszközöljön ki arról, hanem ahhoz is, hogy az adományt indokló érdemszerző szolgálatait az oklevélben meg is erősítsék. Ez nem a hőskultusszal, hanem a magyar királyok birtokadóhozható politikájával, illetőleg az adományok visszavonása terén követett gyakorlatával hozható összefüggésbe. Semmi esetre sem alaptalan az az érv, melyet Székely György hozott fel Mályusz Elemérnek a magyar oklevelek narratióit a pogánykori hősekenekből eredeztető hipotézisével szemben. Mályusz elméletének – Zsoldos Attila szerint – a másik gyenge pontja az, hogy a narratiók nem fejthettek ki a hősekenekkel egybevethető hatást. Az észrevétel megkerülhetetlen, mert a narratiókat bevezető mondatok ugyan gyakran utalnak arra, hogy az adományos tetteinek felsorolása a jövődő nemzedék, az utódok tájékoztatására szolgál, ám a kétségkívül előadott és illetéknéppen valóságosan buzdító hatású hős-énekekkel szemben a narratiókat és az okleveleket soha nem adták elő.

A narratiók célja Zsoldos szerint az volt, hogy bizonyítsák: az adományos a birtokot nem valami fondorlattal csalta ki a királytól, hanem „igaz szolgálattal” érdemelte ki. Az „igaz szolgálat” pedig elsősorban, bár nem kizárólagosan (pl. követség teljesítésével), a király hadjárataiban szerzett érdemekkel volt azonos. A narratio eredetének és szerepének kérdésére a középkori magyar birtokjog sajátosságai adnak magyarázatot.⁹

Meg kell jegyezni, hogy Zsoldos Attila logikus fejtegetései során egy kérdés – nézetem szerint – megválaszolatlan maradt: ha a narratiót – az oklevelet – sohasem adták elő, hogyan értelmezzük a Szerző által említett, a narratiókat bevezető mondatokat, melyek arra utalnak, hogy az adományos tetteinek előadása a jövődő nemzedék, az utódok tájékoztatását szolgálja? Ha sohasem adták őket elő, hogyan tájékoztathatták a jövődő nemzedéket?

Újabb igen érdekes tanulmányában Zsoldos Attila a narratiókban előforduló elhallgatásokkal és manipulációkkal foglalkozik. A tanulmányból kiderül, hogy a Tamás fia

⁷ Kurcz Ágnes: Az Anjou kori oklevelek narrációja. *Irodalomtörténeti Közlemények* LXX. (1966.) 179–180. o.

⁸ Zsoldos Attila: Középkori históriák oklevelekben. *Magyar Tudomány* 101. (1994.) 879–882. o.

⁹ Zsoldos Attila: Karászi Sándor bán és utódai. *Századok* 135. (2001.) 385–407. o.

Sinka érdemeit felsoroló oklevelek közül I. Károly azon oklevelei, melyek a király nevében fogalmazva adják elő Sinka érdemeit, kizárólag az uralkodó szolgálatában véghez vitt cselekedeteiről emlékeznek meg, és nem szólnak Sinka korábbi tevékenységéről, mivel Károly számára érdektelen volt, mit tett Sinka III. András uralkodása idején. A Baksa család számára viszont az I. Károly alatti tevékenységük volt érdektelen. A narratiók tehát válogatnak az adott életpálya elemei között, annak szempontjait követve, akinek nevében megfogalmazásra kerültek.

A Zsoldos Attila által részletesen elemzett manipulációk nyilvánvalóan megtörténtek és nagyon érdekeseek, de általános következtetések levonására, mint a Szerző is állítja, nem alkalmasak, mert nagyon egyediek. Ritkán adódik lehetőség arra, hogy ugyanazon személy részben ugyanazon tetteiről több szempontból nyerjünk értesüléseket.

Az uralkodói oklevelek – írja a Szerző – „szükségképpen egyoldalú képet festenek az eseményekről”, létezésük, tudomásul vételük mégis ajánlatos, mivel a forrásadottságok miatt e korlátok átlépése nem áll módunkban¹⁰.

A magam részéről úgy gondolom, hogy bár az adományozó oklevelek narratívái az adománytevő (többnyire valamelyik király) szempontjából mutatják be a megadományozott érdemeit, valószínűtlen, hogy a narratívában leírt tettek, főként háborús hőstettek, hadi érdemek *egyáltalán ne történtek volna meg*. Ezért nézetem szerint történelmi forrásokként feltétlenül használhatók. Így gondoltam a XIII. századi magyarországi hadi érdemekről írott tanulmányomban¹¹ és ma is így gondolom.

Ami a narratívák eredetét illeti, Mályusz Elemér és Zsoldos Attila – mint láttuk – egészen ellentétes nézeteket vall. E kérdésben nem óhajtok állást foglalni, mert a narratívák forrásértékét ez nem igen befolyásolja. Az itt következő tanulmányban a XIV. századi oklevelek narratíváiban szereplő hadi érdemeket kívánom elsősorban megvizsgálni, feltételezve, hogy azok valóban megtörténtek.

A szóban forgó oklevelek jelentős része csak általánosságban említi, hogy az adományozott az adományt hadi érdemeiért nyerte. Jutalma lehetett birtokadomány, magasabb társadalmi rétegbe (így a királyi szerviensek közé) emelés, vagy a kettő együtt.¹²

¹⁰ *Zsoldos Attila*: Tamás fia Sinka érdemei. (Elhallgatás és manipuláció oklevelek narratíváiban.) In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Budapest, 1998. 327–337. o.

¹¹ L. az I. jegyzetet.

¹² A teljesség igénye nélkül: 1302. febr. 28. RDES I. 67. No. 93. – 1302. szept. 27. RDES I. 94. No. 101. – 1302. nov. 9. RDES I. 97. No. 167. – 1302. Anjou I. 181. No. 317. – 1302. F. VIII./1. 94–98. – 1304. A. I. 80–82. No. 74. (diplomáciai érdemek) – 1305. febr. 1. Dl. 1684. – 1306. jan. 1 Buda. Anjou II. 9. No. 1. – 1306. máj. 6. Eger. Zerdahelyi cs. lvt I. a. No. 38. – 1306. okt. 18. A. I. 115. No. 107. – 1307. márc. 29. Dl. 1704. – 1307. aug. 23. Dl. 40.514. – 1308. márc. 21. Str. II. 582–583. No. 634. – 1308. máj. 25. A. 150–151. No. 139. – 1308. máj. 29. Dl. 1721. – 1309. Dl. 96.053. – 1310. jún. 11. Buda. Anjou II. 392. No. 900. – 1310. szept. 4. Buda. Dl. 1757. – 1310. okt. 1. Dl. 1754. – 1310. Dl. 1761. és 1763. – 1311. febr. 24. Dl. 62.676. – 1311. aug. 10. Anjou III. 63. No. 127. – 1311. nov. 11. Anjou III. 83. No. 169. – 1312. ápr. 13. Anjou III. 124. No. 265. – 1312. jún. 26. Anjou III. 147. No. 321. – 1312. Dl. 40.944. – 1312. Dl. 91.549. – 1313. febr. 18. Dl. 42.533. – 1313. ápr. 19. Buda. Anjou III. 216–217. No. 409. – 1314. febr. 15. *Smičiklas* VIII. 350. No. 292. – 1314. dec. 21. Anjou III. 379–380. No. 860. – 1314. dec. 28. Anjou III. 382. No. 864. – 1315. jún. 27. Temesvár. Dl. 29.995. – 1315. júl. 1. Anjou IV. 49. No. 113. – 1315. szept. 14. Szeged. Anjou IV. 64. No. 153. – 1315. nov. 20. Dl. 103.942. – 1316. febr. 22. Poluske. Dl. 65.495. – 1316. júl. 25. *Smičiklas* VIII. 430. No. 353. – 1316. szept. 20. *Smičiklas* VIII. 432. No. 355. – 1317. febr. 24. Anjou III. 155. No. 409. – 1317. szept. 26. Anjou IV. 215. No. 573. 1317. okt. 23. Pest. 33. No. 178. – 1317. dec. 11. Anjou IV. 249. No. 656. – 1317. dec. 11. Anjou IV. 249. No. 656. – 1317. dec. 13. Dl. 54.262. – 1317. Dl. 2799. – 1318. jan. 3. Anjou V. 9. No. 3. – 1318. jan. 17. Dl. 50.116. – 1318. márc. 3. Temesvár. Anjou V. 59. No. 122. – 1318. júl. 23. Győr. Anjou V. 92. No. 216. – 1318. VIII. 9. *Botka* 9. No. 9. IX. és X. – 1318. aug. 9. Anjou V. 98–99. No. 234. – 1318. szept. 22. Anjou V. 110–111. No. 266. – 1317. okt. 21. Komárom vár alatt. F. VIII./2. 49–51. és 56–57. – 1318. máj. 3. H. I. 112–113. No. 85. – 1318. nov. 11. Trencsén. A. I. 487. No. 439. – 1318. Anjou V. 141. No. 352. – 1319. ápr. 9. Anjou V. 167–168. No. 425. – 1319. ápr. 18. F. VIII. 2. 213–214. – 1319. máj. 13. Dl. 1964. – 1320. júl. 18. A. I. 569–571. No. 514. – 1321.

Az adományozó oklevelek nem csekély része azt is megemlíti, hol és mikor és milyen módon szerzett az adományozott hadi érdemeket.

márc. 29. Dl. 40.442. – 1321. júl. 24. Anjou VI. 83. No. 208. – 1321. nov. 22. Dl. 40.401. – 1321. nov. 28. Anjou VI. 124–125. No. 322. – 1322. jan. 29. Anjou VI. 164. No. 434. – 1323. febr. 12. Lőcse. Anjou VII. 25. No. 33. – 1323. febr. 17. Anjou VII. 28–29. No. 41. – 1323. febr. 26. Dl. 66.804. – 1323. máj. 18. Anjou VII. 97. No. 198. – 1323. jún. 19. Anjou VII. 136. No. 285. – 1323. júl. 13. Anjou VII. 167–168. No. 357. – 1323. szept. 3. Visegrád. Anjou VII. 207. No. 444. – 1323. okt. 31. H. 131–135. No. 947. – 1323. nov. 20. Dl. 72.182. – 1323. nov. 27. Dl. 2169. – 1323. Dl. 2201. – 1324. jan. 3. Anjou VIII. 11. No. 4. – 1324. febr. 9. F. VIII./2. 535–537. – 1324. ápr. 12. Anjou VIII. 95. No. 176. – 1324. ápr. 25. Anjou 103–104. No. 195. – 1324. máj. 23. Dl. 2249. – 1324. júl. 5. Dl. 59.534. – 1324. júl. 26. Dl. 95.556. – 1324. aug. 11. Dl. 40.455. – 1324. nov. 8. Anjou VIII. 249–250. No. 493. – 1324. dec. 20. Anjou 279. No. 552. – 1324. dec. 21. Dl. 40.487. – 1324. dec. 26. Visegrád. Anjou VIII. 284. No. 561. – 1325. jan. 8. Dl. 40.462. – 1325. jan. 30. Visegrád. Dl. 40.511. – 1325. Dl. 87.248. – 1326. jan. 10. Anjou X. 41. No. 11. – 1326. jan. 16. Balassa 34. No. 79. – 1326. jún. 13. Visegrád. Anjou X. 166. No. 249. Ez esetben a birtok adományozója két nagybirtokos, az adományozott *serviensük*, Petres fia Miklós comes. – 1330. jún. 28. Zala I. 221–222. No. 352. – 1326. dec. 2. Dl. 2393. – 1326. dec. 2. Dl. 2375. – 1327. jan. 30. Dl. 2396. és Dl. 5635. – 1327. jan. 27. F. VIII./3. 270–273. – 1327. máj. 21. A. II. 280–284. No. 260. – 1327. aug. 26. Anjou XI. 195. No. 412. – 1327. szept. 8. Anjou XI. 203. No. 429. – 1327. szept. 9. Anjou XI. 204. No. 431. – 1327. szept. 9. Anjou XI. 205. No. 432. – 1327. szept. 9. Anjou XI. 205–206. No. 433. – 1327. dec. 10. Dl. 40.511. – 1327. dec. 21. H. T. 154–155. No. 147. – 1328. máj. 21. Anjou XII. – 1328. jún. 12. Anjou XII. 165. No. 319. – 1328. jún. 22. Anjou XII. 169. No. 326. – 144. No. 276. – 1328. aug. 16. Anjou XII. 207. No. 401. – 1328. nov. 24. Dl. 70.153. – 1329. jan. 20. Dl. 40.542. – 1330. jan. 2. Str. III. 152–155. No. 225. – 1330. márc. 8. Dl. 41.069. – 1330. jún. 14. *Smičiklas* 525–527. No. 427. – 1331. szept. 8. Buda. Dl. 87.014. Ezúttal az óvári várnegy adományoz meg egy „comes”-t. – 1330. jún. 28. Zala I. 246–248. No. 179. – 1332. márc. 18. után. Dl. 2710. – 1332. márc. 22. Visegrád. Dl. 58.468. – 1332. jún. 29. Visegrád. Dl. 2736. – 1332. júl. 20. Visegrád. Dl. 58.471. – 1332. nov. 7. Dl. 91.258. – 1333. jan. 9. Visegrád. Dl. 58.473. – 1333. márc. 27. Dl. 2777. – 1334. máj. 5. Visegrád. Dl. 2824. – 1334. aug. 28. Dl. 2820. – 1334. okt. 28. Dl. 73.800. – 1335. jún. 22. Dl. 2673. – 1335. F. VIII. 4. 655–660. – 1336. nov. 8. Dl. 5167. – 1337. jún. 6. Visegrád. Dl. 30.008. és Dl. 30.011. – 1337. nov. 1. Buda. Dl. 58.496. – 1340. júl. 1. Visegrád. Anjou XXIV. 196. No. 418. – 1340. okt. 26. Zólyomlipese. Anjou XXIV. 279. No. 617. – 1340. nov. 20. Ipolydamásd. Anjou XXIV. 305. No. 676. – 1340. dec. 19. Visegrád. Anjou XXIV. 336. No. 738. – 1340. Anjou XXIV. 340. No. 747. – 1341. jan. 29. H. I. 180–184. No. 121. – 1343. márc. 22. Visegrád. Dl. 3564. – 1343. márc. 26. Dl. 3566. – 1345. ápr. 11. *Smičiklas* XI. 194–195. No. 147. – 1345. júl. 16. *Ila – Bors* 101. No. 63. – 1345. aug. 1. Zágráb. *Smičiklas* XI. 220–221. No. 170. – 1347. ápr. 17. *Tóth*: Borsod 38–39. No. 39. – 1347. jún. 30. Dl. 3553. – 1349. febr. 23. Sopron vm. I. 207–208. No. 162. – 1349. dec. 4. Buda. Dl. 30.641. – 1350. okt. 16. Modena. Dl. 93.872. – 1350. nov. 1. Buda. Dl. 42.777. – 1351. febr. 27. Dl. 41.150. – 1351. dec. 15. Buda. *Smičiklas* XII. 59–60. No. 43. – 1352. nov. 23. Buda. A. V. 621–622. No. 391. – 1353. márc. 16. Buda. F. IX./2. 232–233. No. CXIII. – 1354. máj. Dl. 41.241 – 1354. szept. 19. *Smičiklas* 254–255. No. 192. – 1355. okt. 19. Visegrád. *Smičiklas* XII. 310. No. 233. – 1355. márc. 12. F. IX./2. 397–400. No. CXClV. – 1357. jan. 18. Dl. 2162. – 1357. febr. 5. Visegrád. Dl. 16.114. – 1357. márc. 28. Visegrád. Dl. 30.664. – 1358. ápr. 28. Buda. *Smičiklas* XII. 567–568. No. 428. – 1358. okt. 14. Temesvár. *Smičiklas* XII. 515–516. No. 396. – 1358. dec. 11. *Gregorich* 103–107. – 1359. jan. 21. A. 553–554. No. 303. – 1359. okt. 10. Dl. 42.732. – 1360. máj. 14. Máramaros. 41–42. No. 20. – 1360. máj. 14. Nagyszombat. Máramaros 42–45. No. 21. – 1361. máj. 14. Máramaros 50–51. No. 24. – 1361. jún. 21. Koused. Dl. 38.178. – 1361. dec. 28. *Smičiklas* XIII. 194–195. No. 131. – 1361. Zágráb F. IX. 3. 228–229. No. CVIII. – 1362. szept. 11. Dl. 75.532. – 1361. nov. 18. Dl. 41.558. – 1363. aug. 27. Lipcse. Dl. 38.813. – 1363. okt. 16. Diósgyőr. Dl. 66.154. – 1365. máj. 26. F. IX. 3. 490–492. No. CCLXII. – 1365. szept. 22. Krassó III. 71–73. No. 56. – 1366. nov. 20. *Smičiklas* XIII. 592–594. No. 420. – 1369. jan. 11. Visegrád. Dl. 103.365. – 1369. júl. 5. Visegrád. Dl. 41.795. és Dl. 102.428. – 1369. júl. 28. Visegrád. Dl. 75.380. – 1369. Dl. 100.126. – 1370. szept. 12. Krassó III. 101–103. No. 74. – 1371. máj. 28. Dl. 96.763. – 1373. márc. 29. Buda Dl. 58.595. – 1373. júl. 2. Visegrád. Dl. 41.991. – 1377. febr. 22. Zólyom Dl. 62.735. – 1377. szept. 14. Lipolc. Dl. 57.455. – 1377. nov. 11. Zólyom Dl. 26.987. – 1377. dec. 27. Diósgyőr. Sopron vm. I. 444–446. – 1380. Zólyom. Dl. 67.931. – 1381. Dész. okt. 11. F. IX. 15. 482–483. No. CCLX. – 1382. márc. 28. Buda. Dl. 38.641. – 1383. ADE III. 527. No. 286. – 1384. máj. 25. Buda. Dl. 71.889. – 1385. Buda. nov. 25. MTT IX. 124. – 1386. szept. 15. Óvár. Dl. 71.891. – 1387. febr. 2. Dombóvár. Károlyi I. 420–421. No. CCLVI. – 1387. ápr. 11. F. X. I. 373–374. No. CCVII. – 1387. ápr. 14. Buda. Károlyi I. 422–424. No. CCLVII. – 1387. ápr. 19. Buda. Csáky I. 154–156. – 1387. máj. 10. Damas. Zs. I. 7/63. – 1387. máj. 27. Zs. I. 8/76 – 1387. jún. 2. Zs. I. 10/89. – 1387. jún. 22. Zs. I. 13/124. – 1387. júl. 13. Zs. I. 15/144. – 1387. júl. 28. Zs. I. 17/160. – 1387. aug. 6. Kőrös. Zs. I. 17/171. – 1387. aug. 6. Zs. I. 18/173. – 1387. aug. 7. Zs. I. 18/177. – 1389. ápr. 17. Temesvár. Zs. I. 122/985. – 1389. máj. 5. Zs. I. 125/1009. – 1389. máj. 7. *Smičiklas* XVII. 200. No. 147. – 1389. Buda. jún. 7. F. X. I. 523–525. – 1389. jún. 22. F. X. I. 518–522. No. CCXXXV. – 1390. máj. 8. Buda. Zs. I. 167/1488. – 1392. ápr. 13. Buda. Sztáray I. 522–523. No. 333. – 1392. szept. 2. Zs. I. 286/2632. – 1393. ápr. 13. Buda. Dl. 7858. – 1395. nov. 25. Buda. Dl. 100.269. – 1397. máj. 2. *Századok* 1870. 622. – 1397. Dl. 58.739. – 1397. okt. 22. Temesvár. Máramaros 115–117. – 1398. dec. 15. Buda. Zs. I. 618–619/5616. – 1398. *Palásthy* I. 194. No. 126. – 1399. nov. 5. Szokolca. Zs. I. 680/7111. – 1399. aug. 26. Zs. I. 669–670/6041.

1302. március 1-jén Vencel (László) király érdemeiért Csák Máténak adományozza Trencsén várát és Trencsén megyét. Ő állt először Vencel mellé és vezette be Magyarországra saját és barátai hatalmas csapatával. A koronázás idején híven szolgált Vencelnek és érdekében sok költségbe verte magát.¹³

László (Vencel) magyar király érdemeik fejében birtokot adományoz Bethlen fiainak Máténak és Olivérnek. Koronázása idején a hűtlen bárók megtámadták Budát. Akkor a nevezettek vitézül harcoltak ellenük, miközben Máté halálos (letale) sebet szenvedett, fivérüket Mihályt pedig elfogták és lefejezték. Mikor a hűtlen Roland fia Roland megtámadta Fehérvárt, Máté serviense, Miklós, elesett a csatában.¹⁴

I. Károly magyar király felsorolja János nyitrai püspöknek szolgálatában szerzett érdemeit. Mikor Károly az ország trónját elnyerte, a püspök egyházának jogait és bevételeit a király ellenségei három éven át megcsoorbították, így az pusztulásnak indult, és hosszú idő után sem tudta visszanyerni sértetlen állapotát. Eközben a király nem tudta őt megvédeni. A püspök mindig Károlyt támogatta s összes hozzátartozóit, rokonait és magát romlásnak tette ki. Közülük néhányát kardélre hánytak a püspök hűsége miatt.¹⁵ Itt tehát passzív „hadi érdem” nyeri el jutalmát. Érdemeiért, kivált a kun királlyal (!?) vívott csatában szerzett sebeiért hívének, I. Károly Futogh-i István fia Dénes mesternek adja a Bács megye által Futogh faluban a Dunán átkelőktől szedett vámot.¹⁶

Mária királyné előtt megjelent Kázmér fia Péter, ki hű szolgálatokat tett, melyeket a bárók igazoltak: Károly király s a bárók előtt Esztergom vára alatt csaknem halálos sebesülést szenvedett, ezért jutalomban részesült.¹⁷ Márton mester is adományban részesül érdemeiért: részt vett Zólyom, Lipcse, Dobronya és Plata, de különösen Esztergom vára ostromában, ez utóbbi során alig menekült meg a haláltól, két lovat öltek meg alatta nyíllövésekkel és kődobásokkal, s a vár ostroma közben több serviense elesett, mások súlyosan megsebesültek. A király a Bahun és Chotey nevű, Pozsony megyei castrensis-birtokokat adományozza neki.¹⁸

I. Károly meggyőződött Tamás fia Beke szolgálatairól is, melyeket Magyarországra érkezése óta tett. Testvéreit, Roland vajdát és János mestert is elvesztette, majd a cseh király és fia által okozott sérelem visszaverésére összegyűjtötte népei és katonái sokaságát – és testvéreivel, Kopasz nádorral és Beke mesterrel a király seregéhez csatlakozva rátört Csehországra, hogy a sérelmet hasonló módon torolja meg „pusztítva, rombolva és tűzzel emésztve el azt az országot”, míg végül hősi halált halt. Már Buda vára alatt is a király mellett harcolt.¹⁹ Mortunus comesnek és fiának, Vencelnek, hűségükért, kivált Vencel és serviensei Esztergom vára alatti szolgálataiért, több helyen vámszedési jogot adományoz.²⁰ Királyi adományban részesül Rikolf fia Kakas is: mikor Károlyt bevezették az országba, Rikolf fia Kakas kitüntette magát a szepesi vár ostromában, melyet a csehek tartottak, ennek során 32 serviensét és 2 rokonát ölték meg, és maga Kakas is életvesz-

¹³ 1302. márc. 1. *Újházy László*: Magyar történelmi emlékek. Budapest, 1914. X. k., XIV. o.

¹⁴ 1302. szept. 26. után. RDES I. 93. No. 160.

¹⁵ 1302. Középkori históriák 128–130. No. 93.

¹⁶ 1303. szept. 29. Kábol. Anjou I. 239. No. 451.

¹⁷ 1306. jún. 23. Középkori históriák 133. No. 96. Az oklevéladó bizonytalan. Lehet, hogy I. Károly valamelyik felesége, de valószínűbb, hogy II. Károly szicíliai király felesége, I. Károly király nagynyja.

¹⁸ 1306. jún. 27. Anjou II. 27. No. 44.

¹⁹ 1307. szept. 3. Anjou II. 105. No. 232.

²⁰ 1307. szept. 29. Anjou II. 108. No. 239.

lyesen megsebesült. A közelmúltban Esztergom vára ostrománál Kakas a király szeme láttára sebesült meg, két serviensét pedig kőhajítással megölték.²¹

A vasvári káptalan előtt Haraszti Román fia Barnabás egy két ekényi birtokát, melyet érdemeiért és rokona, Tötői Barnabás haláláért – ki mint a bemutatott királyi oklevélből kiderül, királyi szolgálatban Rouro vára ostrománál elesett – András királytól kapott adományba, eladja.²²

I. Károly birtokot adományoz Márton mesternek, szolgálataiért, melyeket az Albert római királlyal és Máté nádorral együtt végrehajtott csehországi hadjáratban tett. Hősiesen harcolt, s a haláltól nem félve súlyos sebeket kapott.²³ Birtokadományban részesül érdemeiért Aba nembeli Sándor fia Sándor is. Vitézül harcolt Vencel cseh király, majd Bajor Ottó ellen.²⁴

Futagh-i Dénesnek, ki őt Magyarországra érkezése óta minden dolgában, összes magyarországi, csehországi és szerbiai hadjárataiban híven szolgálta, s hűségét vére hullatásával is bizonyította, I. Károly király azt a kiváltságot biztosítja, hogy a megyésispánok és szolgabírák birtokai felett nem ítékezhetnek, hanem csak a királyi jelenlét bírósága.²⁵ Fábían comes fia Fábían, Cheba fia Miklós és Pál fia Benedek érdemeikért Bocs falut kapják adományként. Sáros vára ostrománál Benedek nyíl által a lábán megsebesült, a rozgonyi csatában mindhárman vitézül harcoltak, és ott Benedek „letaliter extitit vulneratus.”²⁶

A döntő jelentőségű rozgonyi csatában sok vitéznek nyílt lehetősége, hogy kimutassa hűségét és hősiességét. I. Károly Gergő falut adja Istvánnak a szepesi szászok comesének és fivérének Arnoldnak, Gargou-i Éliás comes fiainak. Ők ketten, s elhunyt fivérük Jordanus, Lubló és Sáros vára ostromakor servienseik vére ontásával mutatták ki hűségüket. A rozgonyi csatában Jordanus „in concursu et congressu acierum seu cuneorum hostilium” vitézül harcolva a király szeme láttára életét veszítette.²⁷ Rikolf fia Rikolf szintén hű szolgálataiért érdemelt ki birtokadományt I. Károlytól. Mikor a király Sáros várát ostromolta, melyet a hűtlen Miklós fia Demeter védett, hajított kövek többször is eltalálták, sőt vérét is ontották. A rozgonyi csatában, melyben Amadé nádor négy fia és Demeter mester Trencsényi Máté embereit és a cseheket a király ellen vezették, Rikolf a király szeme láttára hősiesen harcolt.²⁸ Ugyancsak a rozgonyi csatában mutatott vitézségükért I. Károly a hűtelenek egy birtokát visszaadja az eredeti tulajdonosoknak, Egyed fia Ivánnak, Simonnak és István fia Jánosnak.²⁹ Tekintettel a hűtlen Miklós fia Demeter által elfoglalt Sáros várának ostromakor magát kitüntetett Baan-i Ivánka fia István mester hű szolgálataira, valamint arra, hogy az Omodé nádor fiai és a velük szövetséges Csák Máté emberei ellen harcok során sem félt a veszélytől, sőt lándzsájával egy ellenséges lovast a földre terített, és ő maga is „halálosan” megsebesült, I. Károly birtokadományban részesíti.³⁰ A Kassa melletti (rozgonyi) csatában tanúsított vitézségéért a szín-

²¹ 1307. Anjou II. 123. No. 272.

²² 1307. Dl. 103.253.

²³ 1309. máj. 8. Buda. Anjou II. 278. No. 634.

²⁴ 1310. szept. 4. Buda. *Smičiklas* VIII. 263–265. No. 221.

²⁵ 1311. júl. 27. Dl. 2071.

²⁶ 1312. jún. 25. *F. VIII./1.* 450–452.

²⁷ 1312. jún. 26. *F. VIII./1.* 448.

²⁸ 1312. jún. 26. *Középkori históriák* 139–140. No. 103.

²⁹ 1312. jún. 26. Anjou III. 145–146. No. 318.

³⁰ 1312. jún. 26. Dl. 30.599.

tén „letalíter” megsebesült Csanád nembeli Tamás fia Miklósnak is birtokot adományoz a király,³¹ Tyrinna-i Jákó fiainak pedig, Péternek és Györgynek, hű szolgálataikért – részt vettek Sáros vár ostromában és a rozgonyi csatában melyben Péter fia Miklós életét vesztette – az örökös nélkül meghalt Simon fia István királyi várjobbágy birtokát adományozta.³² Merse fia Benedek fiainak, Miklósnak és Péternek, ugyancsak Sáros ostromában és a rozgonyi csatában teljesített szolgálataikért, birtokot adományoz.³³

Birtokadományban részesül Aba nembeli Nekcsei Sándor is: amikor a cseh király betört az országba, Sándor vitézül harcolt ellene, üldözése közben pedig, súlyos sebeket szenvedve, szintén vitézül harcolt. A Kassa melletti csatában, amikor Kozma fia János „sagittas suas in eodem certamine contra nostram maiestatem atrociter lentavit et obiecit”, Sándor „inter suos sodales” vitézül harcolt.³⁴ Birtokot adományoz a király Hunt-pázmán nembeli Hanua-i István fia Miklósnek is érdemeiért: részt vett a rozgonyi csatában s vitézül harcolt a király és a bárók szeme láttára. A csatában Miklós nevű fivére és Teodor fia Péter nevű rokona elesett.³⁵

I. Károly Gurgou-i néhai Éliás comes fiai István a szepesi szászok comese és fivére Arnold kérésére átírja IV. László 1270. márc. 7-i privilégiumát Gorgou falu adományozásáról, mert István comes, Arnold és már meghalt testvérük, Jordanus, részt vett Lubló és Sáros várak ostromában, s a rozgonyi csatában, hol Jordanust megölték. Azonkívül elengedi a IV. László privilégiuma szerint fizetendő arany fertő terragiumot, azzal a feltétellel, hogy az ország nemesei módjára a királlyal saját költségükön kell hadba vonulniuk.³⁶ Nagymihályi Lőrinc fia Gergelynek a Csák Máté elleni harcokban, különösen a rozgonyi csatában szerzett érdemeiért birtokot és birtokára vámjogot adományoz. Nevezett „bellica sudore praefusus, sanguine sui corporis consparsus, in aspectu nostre serenitatis laudabiliter dimicavit.”³⁷ A Szabolcs megyei Opeg-i Mihály fia Péter is birtokot kap hű szolgálataiért – ő is részt vett a rozgonyi csatában.³⁸ Csanád nembeli Tamás fia Miklós szolgálataiért – megsebesült a rozgonyi csatában – a Bihar megyei Telegd faluban szedett vámot kapja.³⁹ Márk fiainak, Máténak és Julának, szolgálataikért – mindketten részt vettek a rozgonyi csatában, Máté meg is sebesült – I. Károly visszaadja az Omodé által másnak ítélt birtokukat a Zemplén megyei Hídvéget,⁴⁰ Detricus fia Albert gölnicbányai polgár kérésére pedig átírja III. András privilégiumát a Gölnicbánya és Kassa közti erdőről: Albert is részt vett Sáros vára ostromában és a rozgonyi csatában.⁴¹ Aba nembeli Sándornak birtokot adományoz érdemeiért: mikor Csehország királya Magyarországra tört, kincseivel sok nemest maga mellé tudott állítani, de Sándor mestert nem. Ő hű alattvaló maradt. Mikor Károly a támadó cseh királyt üzöbe vette, és Csehországot pusztítva várait ostromolta, Sándor mester dicséretesen harcolt; a

³¹ 1312. jún. 29. A. I. 263–264. No. 245.

³² 1312. jún. 29. jún. 29. Sárospatak. Anjou III. 148. No. 323.

³³ 1312. júl. 1. Sárospatak. Anjou III. 149–150. No. 327.

³⁴ 1312. júl. 6. Sárospatak. Anjou III. 151. No. 331.

³⁵ 1312. júl. 8. Sárospatak. Anjou III. 152. No. 333.

³⁶ 1312. júl. 12. Anjou III. 153–154. No. 335.

³⁷ 1312. júl. 20. Sárospatak. Sztáray I. 40–41. No. 34. Az oklevelet Károly 1327. márc. 17-én átírta és megerősítette. Sztáray I. 55–57. No. 45.

³⁸ 1312. júl. 20. Sárospatak. Anjou III. 156–157. No. 340.

³⁹ 1312. júl. 29. Anjou III. 158–159. No. 346.

⁴⁰ 1312. aug. 1. Anjou III. 161. No. 351.

⁴¹ 1312. aug. 6. Anjou III. 163–164. No. 357.

rozgonyi csatában is vérét ontva, vitézül küzdött.⁴² Éliás fia Istvánnak, a szepesi szászok comesének szolgálataiért – a szepesi földről gyalogos és lovas seregeket vitt a király segítségére a rozgonyi csatába, hol fivérért Jordanust megölték – az iglói réz, vagy bármely ásvány királyi bányabérének (urbura) negyedrészt adományozza.⁴³

I. Károly bizonyos hűtlenek kezére szállott földeket adományoz Ivánka comes fiainak, János, Péter, Beke, László, Miklós és Pál mestereknek érdemeikért, melyeket Sáros vára ostrománál és a rozgonyi csatában szereztek.⁴⁴ Természetesen hadi érdemnek számított, hogy Márton fiai: Chana, Máté és Thekele, András fia Péter, Dede fia Chank, Márk fia Bodun a Csák Máté számára védett várat átadták a királynak,⁴⁵ aki a leleszi konvent kegyuraságát, érdemeikért, László és Dancs mestereknek adományozta, mert visszavették azt a zsákmányt, melyet Omodé volt nádor Patak városra törő fiai: János, Miklós, Dávid és László a városban szereztek,⁴⁶ de hű szolgálataiért Petenye Péternek is birtokot adományoz, mivel vett Sáros királyi vár ostromában.⁴⁷ I. Károly Aba nembeli Lypolch-i Sándor fia Sándornak adja a templomos rend egyik birtokát érdemeiért. A király mellett harcolt Bajor Ottó ellen, majd a cseh király üldözése közben Csehországban. A rozgonyi csatában a király és a bárók szeme láttára vitézül küzdött. A birtokra vár-építési engedélyt is kap – ha a templomos rend a Szentszéktől kegyelmet nyerne, hasonló más birtokkal kárpótolják.⁴⁸ I. Károly Farkas fia Tamás lublói várnagy kérésére Péter fia Mykus Nógrád megyei hollókői várát Mykustól elvéve neki adja. Károly király Magyarországra jövele után Tamás hamarosan hozzá csatlakozott, emiatt sok kárt szenvedett. Részt vett a rozgonyi csatában, melyben a vár korábbi birtokosa a király ellen harcolt, s a csatában számos embere elesett.⁴⁹ Gutkeled nembeli Kis Kozma ispán engedelmet nyer, hogy minden birtokával szabadon rendelkezék. Sok éven át, de különösen a múlt évben, Csák Máté fia és Omodé nádor fia király elleni támadásakor hű szolgálatokat teljesített, Ivánka nevű fia a királyért harcolva halt meg.⁵⁰ I. Károly Pous fia Mihálynak a sárosi királyi vár visszavételekor kimutatott hűségéért s más érdemeiért saját és testvérei Miklós, Egyed és Lőrinc összes birtokait, melyeket tőlük Sáros várának a királlyal szembeni védelme miatt elvett, most visszaadja,⁵¹ Kávási Mátyás fia Miklós comesnek, érdemeiért, birtokot adományoz. Mikor Dancs mester emberei Sáros várát védték a király ellen, Miklós, Rikolf fia Henrikkel együtt ostromolta a várat, s ott vérét ontotta, fivére pedig elesett.⁵² Birtokot kaptak hű szolgálataikért Tekule nembeli Juta fia András fiai, Pál és Péter is, melyeket Lubló vára alatt, Sáros vára ostroma során és a rozgonyi csatában teljesítettek,⁵³ nemkülönbön – kérésükre, hűségükért és szolgálataikért – Germanus fiai, János és Miklós, mivel részt vettek a királyi földek visszavételéért Henricus fiai ellen indított Dráván túli hadjáratban.⁵⁴

⁴² 1312. aug. 10. K assa mellett. Anjou III. 165. No. 360.

⁴³ 1312. aug. 11. Perény. Anjou III. 165–166. No. 361.

⁴⁴ 1312. szept. 29. Buda. Anjou III. 170. No. 372.

⁴⁵ 1312. Anjou III. 195. No. 434.

⁴⁶ 1312. Anjou III. 188–189. No. 417.

⁴⁷ 1312. Anjou III. 188. No. 415.

⁴⁸ 1313. Patak. *Smičiklas* VIII. 325–329. No. 269.

⁴⁹ 1313. ápr. 24. Anjou III. 218–219. No. 486 és 219. No. 487.

⁵⁰ 1313. jún. 20. Gyulamonostr. A. I. 312–313. No. 281.

⁵¹ 1314. márc. 18. Anjou III. 314–315. No. 708.

⁵² 1314. máj. 21. *F. VIII/1.* 536–539.

⁵³ 1314. jún. 24. Anjou III. 342. No. 769.

⁵⁴ 1314. (?) szept. 16. Anjou III. 366. No. 829.

I. Károly Ákos nembeli Mikcs sárosi comesnek és várnagynak is birtokot adományoz. A király a Csák Máté ellen vezetett hadjáratban seregével Visk vára alatt táborozott, mikor a várból zsákmányszerzés céljából kirontó csapat tört rá. Mikcs hősiessen küzdött a támadókkal, majd nagy véráldozat, egyik kiváló serviensének halála s egy másik milesének fogságba esése árán diadalmaskodott. Más helyen a mostani lovászmester, István emberei és servitorai törtek rá (István akkoriban a király ellen fordult), de Micsk legyőzte őket, és sokakat elfogott közülük.⁵⁵ I. Károly Merse fia Benedek fiai Miklós és Thot Péter kérésére hű szolgálataikért – saját és testvéreik servienseivel együtt részt vettek a rozgonyi csatában – átírja a szepesi Szent Márton egyház káptalanja 1311. évi privilegiális oklevelét,⁵⁶ a neki gyermekkorra óta kedvében járó Dénes fia Tamás beregi és ugocsai comesnek pedig Szőlős és Nyaláb várak megszerzésében teljesített szolgálataikért adományoz birtokot.⁵⁷ Gargói Hannus fia Julia comes, kérésére, Lipnice lakatlan királyi erdőt kapja hű szolgálataiért, melyeket a király ellenségei által tartott Lubló vára alatt tett; súlyosan megsebesült, de a Máté elleni csatában is híven szolgált.⁵⁸ Saját kérésére, érdemei elismeréseként I. Károly Tamás fia Sinkát több birtokában is megerősíti az uralkodó, mivel az Omodé-fiak és Miklós fia Demeter elleni harcok során összes hátrahagyott birtokait lerombolták. Egy kisebb összecsapásban Omodé fia Dáviddal szemben győzelmet aratott. Részt vett Kassa város őrzésében, Sáros vára ostrománál jobb kezét törte, másik keze a Máté serege, Demeter és az Omodé-fiak elleni csatában sebesült meg, legújabbán pedig a Henricus ellen indult hadjáratban szerzett sebet, miközben Neek vára alatt, annak kapujánál, lándzsával harcolt.⁵⁹ I. Károly a hűtlen Toldi Botond fia Pétertől bizonyos földeket elvesz, mert a király ellenségei közé állt, s visszaadja azokat István fia Istvánnak, Miklós testvérének, aki egy csatában megsebesült és fogságba esett.⁶⁰

I. Károly Orbán comes fiainak Máténak, Pálnak és Mihálynak birtokot adományoz érdemeikért, különösen azért, hogy mikor a tatárok a macsói részeket elfoglalták, a Száva folyónál derekasan harcoltak, Máté a lábán súlyosan megsebesült, de két tatár fejét levágta, s azokat elküldte Budára,⁶¹ Duym comesnek pedig azon érdemeiért, melyeket akkor szerzett, amikor Károly még Apuliában volt, továbbá melyeket Magyarországra érkezése óta szerzett, s a király miatt szenvedett veszteségeiért.⁶² Dala comesnek is hű szolgálataiért adományoz birtokot. Dala Kőszeg vára ostrománál a király jelenlétében nyíllövéséktől súlyosan megsebesült.⁶³ László fia Péter kérésére megerősíti rokonait bizonyos birtokok élvezetében. Köztük van Perus Miklós comes, ki Chychoua várát megvédte a hűtlenek ellen.⁶⁴

Babonics János bánnak több falut és várat adományoz érdemeiért. Mikor Henrik bán a király ellen támadt, János bán összegyűjtötte fegyveres erejét, rendezett hadseregével megtámadta Henrik várait, mezei csatában legyőzte a lázadókat és sok foglyot és zsákmányt ejtett. Amikor a lázadók, erejüket összeszedve, újra rátámadtak, ismét legyőzte őket, sok zászlót, lovat és fegyvert zsákmányolt és küldött a királynak. Eközben sok ro-

⁵⁵ 1315. jan. 12. Anjou IV. 12. No. 10.

⁵⁶ 1315. ápr. 26. Anjou IV. 30. No. 58.

⁵⁷ 1315. júl. 1. Temesvár. Anjou IV. 49–50. No. 114.

⁵⁸ 1315. okt. 16. Anjou IV. 70. No. 171.

⁵⁹ 1315. nov. 20. Anjou IV. 76. No. 185.

⁶⁰ 1315. dec. 27. Anjou IV. 79. No. 195.

⁶¹ 1316. febr. 5. Temesvár. Anjou IV. 93. No. 236.

⁶² 1316. szept. 20. Anjou IV. 125. No. 322.

⁶³ 1316. okt. 22. Temesvár. Anjou IV. 133. No. 343.

⁶⁴ 1316. nov. 29. Dl. 2475.

konát és hívét elvesztette, nemeseket és nem nemeseket, sok embere megsebesült. Több várat elfoglalt a hűtlenektől, Zdenecsnél saját személyében is a várra rohant. A védők felismerték és nyíllövésekkel lábán és kezén megsebesítették. Bár sebei nagyon fájtak, nem mutatta, és be tudta venni a várat.⁶⁵ Chob-i Sándor fia István comes, kérésére, azért részesül birtokadományban, mert elhagyta a hűtlenek társaságát, s a hűtlen Henrik-fiak által elfoglalt várak ostromakor többször megsebesült.⁶⁶

Érdemeiért, melyeket Magyarországra jövelele óta, különösen Csehország királyának fia ellen szerzett, s mert az ellene vívott harcban annak egyik vára alatt megsebesült, I. Károly Garai János fia Jánost és utódait kiveszi a mindenkori bírák, comesek, és offiálisok joghatósága alól, s utasítja őket, hogy ne kényszerítsék bíróságuk elé.⁶⁷ Néhai Lothardus bán fia, Jakab, Pál és János a hűség útjáról letérve Tamás hűtlen fiahoz, Kopoz volt nádorhoz és Bekéhez csatlakoztak; a király hívei, Dózsa s a néhai Omodé fia János ellen támadtak, de vereséget szenvedtek. A király ezért Szabolcs megyei Tiszaköz földjüket elveszi tőlük és érdemei fejében Zoárd nembeli néhai Lőrinc fia István comesnek adja, aki a Károllyal szemben a cseh király fiát támogató Kassa mellett súlyosan megsebesült. Részt vett abban a csatában is, melyet Dózsa és János vívtak Tamás fiaival.⁶⁸

I. Károly birtokokat és kővárakat adományoz a Henrik fia által bebörtönzött Miklós mesternek és Péternek. Miklóst Atyina várának kapuja előtt meztelenül, lófarcokra kötve, embertelen módon vonszoltatták: olyan szörnyűségesen megkínózták, hogy bőre szétszakadozott, teste összeroncsolódott és már-már elszállt belőle az éltető lélek, mikor – Isten kegyelméből, ki az ártatlanok imáit szorongattatásukban meg szokta hallgatni – már szinte haldokolva visszalökték a börtönbe. Péter ma is fogoly. A hitszegők elűzték őket birtokaikról, mégsem tértek le a hűség útjáról.⁶⁹

Egyed fia, Iván és Simon szolgálataikért birtokadományban részesülnek. Számos hadjáratban szereztek érdemeket, különösen a Tamás fia Kopasz és Beke elleni hadjáratban ontották vérüket.⁷⁰

I. Károly közli, hogy a Csák Máté által hatalmaskodás révén birtokolt Berencs várát, mihelyt kezére jut, visszaadja Vörös Ábrahámnak. Mivel Máté Ábrahám két testvérét és sok rokonát megölte, hűsége miatt birtokait tönkretette, Ábrahámnak Pozsony megyei birtokokat adományoz,⁷¹ Baas fia, Loránd és Pál hű szolgálataiért pedig, mert a hűtlen Máté által tartott Visegrád alatt a király oldalán harcoltak – átírja III. András 1299. január 28-i oklevelét egy királynéi föld adományozásáról.⁷² Márk fiainak, Otmár, Péter, Fülöp és Márton nemeseknek érdemeikért Nagy Palugya falut adományozza, mivel Doncs zólyomi ispánnal együtt szembeszálltak Csák Mátéval, s Visegrád és Komárom ostrománál Otmár a vérét is ontotta.⁷³ Tamás fia Synka számára, érdemeire tekintettel, megerősíti III. András oklevelét, Synka Omodé fia leverésében, Sáros vár ostromában és Kassa védelmében vett részt.⁷⁴

⁶⁵ 1316. dec. 20. *Smičiklas* VIII. 439–442. No. 361.

⁶⁶ 1317. febr. 15. Anjou IV. 154. No. 405.

⁶⁷ 1317. márc. 23. Anjou IV. 162. No. 428.

⁶⁸ 1317. máj. 8. Anjou IV. 173. No. 459.

⁶⁹ 1317. máj. 22. Középkori históriák 144–145. No. 110.

⁷⁰ 1317. máj. 31. Temesvár. A. I. 429–430. No. 387.

⁷¹ 1317. szept. 30. Komárom vára mellett. Anjou IV. 218–219. No. 583.

⁷² 1317. okt. 1. Anjou IV. 219. No. 585.

⁷³ 1317. okt. 20. *F.* VIII/2. 70–72. és 78–79.

⁷⁴ 1317. okt. 20. *DI.* 102.891.

I. Károly birtokadományban részesíti érdemeiért Sopron város bíróját Corradus comest: atyja, István comes, fiatal korában, Sopron város megvédése érdekében, Ottokár cseh királynak adta túszként Miklós fiát és nővéreinek két fiát. Mikor Gergely fia András a király ellen lázadt, Corradusnak 400 márka kárt okozott.⁷⁵ Itt tehát nem igazi hadi érdemről van szó, hanem egy polgár hűségéről, nem úgy, mint Balog nembeli Ivánka fia Miklós fiai, Purustyán-i Péter és László, Haczak-i Miklós és Pál somogyi ispánok és királyi várnagyok, valamint Dénes esetében, akik Magyarországra jövelele óta hívei voltak. Kitűntek a rozgonyi csatában: Beke bal kezét karddal megsebesítették, lovát nyíllal és lándzsával megölték; Miháld vára alatt Pál az elfogott Teodor bánt ló farkára köttette, megütközött Teodor fia Jánossal és Budmic-i (?) Dozpottal és legyőzte őket; Miklós és Pál Déva vára alatt, a László néhai erdélyi vajda fia és István fiai, Miklós, Fülöp és János elleni ütközetben tűntek ki – mindezekért és más szolgálataikért birtokokat kapnak⁷⁶ Hurusov-i László mester, Pécsi Ivánka comes fia János, Aladár fiai, Tamás és Miklós, Péter fiai, Mihály és István saját kérésükre, érdemeik fejében birtokadományban részesülnek: László Csák Mátétől fogságot, bántalmazást, birtokpusztulást szenvedett, és mikor Tamás fia Kopasz és fiverei a király ellen fordultak, Adryan vár ostrománál János és 3 serviense megsebesült.⁷⁷

I. Károly felsorolja egyik legfőbb híve, az apuliai származású Fülöp érdemeit. Fülöp elhagyta szülőföldjét és rokonságát, zsenge korában elkíserte a királyt Magyarországra és azóta sem tágitott mellőle. Mikor a hitszegők elfoglalták Sáros királyi várat, a vár alatt hősiesen harcolt és két súlyos sebet kapott. Egy Csák Máté elleni hadjáratban Fülöp, mint képzett lovag, életét nem kímélve az ellenséges hadsorokra rontott, s az ellenség harcosai közül kardjával sokakat leterített. Mikor Máté a szepesi vidéken akart pusztítani, Fülöp ellenállt neki és hűbéreseinek igen nagy áldozata árán diadalt aratott.⁷⁸

I. Károly Illés fia István szepesi comest és Arnoldot, valamint Hannus fia Gyulát a rozgonyi csatában szerzett érdemeiért birtokaikban megerősíti és kiveszi őket a szepesi várnagy hatalma alól.⁷⁹ Megerősíti a szepesi szászok privilégiumát is: a rozgonyi csatában vagyonukat és személyüket nem kímélve vitézül harcoltak, számos testvérük, rokonuk és társuk ontotta véré a király szeme láttára.⁸⁰ Egyed fainak, Ivánnak és Simonnak hű szolgálataikért, melyeket a Tamás-fiak ellen a Debrecen melletti csatában és Adryan vára alatt a királynak tettek, Bihar megyei birtokot adományoz.⁸¹ Baboneg comes fia Jánosnak, egész Szlavónia bánjának, kérésére, különböző birtokokat adományoz hű szolgálataiért, melyeket akkor teljesített, mikor a király öt földjei és várai visszaszerzésére a Dráván túlra, Henrik fiai ellen küldte. János bán legyőzte őket, majd amikor újra szembe szálltak vele, győzelmet aratott, sok várat visszafoglalt tőlük, legutóbb azonban, Zdench vára ostromában, súlyosan megsebesült.⁸²

A Lomnicha-i, vagyis a zágrábi mezőről való Dobra fia Márkust, János szlavón bán jegyzőjét, kérésére, hű szolgálataiért, melyeket akkor teljesített, mikor a király János bánt a Dráván túlra küldte Henrik hűtlen fiai ellen (Márkus a várak elfoglalásakor súlyo-

⁷⁵ 1317. okt. 23. H. II. 27–30. No. 23.

⁷⁶ 1317. okt. 23. Dl. 100.035.

⁷⁷ 1317. okt. 30. Dl. 102.941.

⁷⁸ 1317. nov. 3. Középkori históriák 146–147. No. 112.

⁷⁹ 1317. nov. 12. Dl. 63.641.

⁸⁰ 1317. nov. 12. F VIII/2. 57–62.

⁸¹ 1317. dec. 13. Temesvár. Anjou IV. 249. No. 657.

⁸² 1317. dec. 20. Anjou IV 252–253. No. 664.

san megsebesült, sok kárt szenvedett, eljár a király ügyeiben, követségekben), rokonai-val együtt kiveszi a zágrábi vár jobbágynak állapotából s áthelyezi a nemesek közé. Márkus tehát érdemeivel jelentős társadalmi emelkedést ért el.⁸³

I. Károly Nekcsei Demeter tárnokmester és Liptói Doncs mester kérésére megbocsátja Jób fia Domokosnak, hogy Omodé fiaival hűtlenül a király ellen fordult, mivel később Nagyszombat várában Csák Máté ellen a király szolgálatában tevékenykedett. Birtokai-ban megvédi és tekintettel atyja Jób mester érdemeire, megengedi neki, hogy a hűtlensége idején Tibua várában általa elkövetett kártételekért a királyon kívül más bíró nem ítéltetheti el.⁸⁴

Bugar István kérésére Károly átírja saját 1316. július 19-i oklevelét Máré vára adományozásáról. István Izdenc és Monoszló várak ostromakor, ahol nemes servienseivel együtt harcolt, megsebesült.⁸⁵ Birtokadományban részesíti Aba nembeli Soproni Lőrinc fiait, Miklós, Jakab, János és Péter mestereket hű szolgálataikért. Miklóst és Pétert a király ellenségei 3 éven át fogva tartották, Miklóst Agyna vára előtt lófarkon vonszolták.⁸⁶ Csépan fia Mike és Mihály fia Arnold kérésére a király érdemeikért visszaad nekik egy birtokot. Vérük hullatásával bizonyították hűségüket a lázadó Tamás vára, Keresszeg ostroma alkalmából.⁸⁷ Mortunus mester kérésére egy birtokot, melyet korábban Mortunus fiának Wynchlownak adott a Kopasz nádor elleni csatában történt megsebesüléséért, mivel Wynchlow sebébe belehalt, atyjának Mortunusnak adományoz.⁸⁸

I. Károly Ivachinus fiait, Ivánt és Györgyöt, János szlavón bán servienseit, hű szolgálataikért, melyet János bán elmondása szerint a király érdekében abban a hadjáratban teljesítettek, melyet a bán királyi parancsra indított a hűtlen Henrik fiai ellen – Iván, mint zászlótartó és seregvezér megsebesült és fogságba esett, György pedig a hűtlenek ellen vezetett másik seregben János bán oldalán szerzett súlyos sebet –, János bán kérésére kiveszi a várjobbágyból, s a nemes serviensek közé sorolja, az ország nemeseit megillető kiváltságokkal és az őket terhelő szolgálatokkal.⁸⁹

Sumus-i György fia Jánosnak, kérésére, hű szolgálataiért (részt vett a király csehországi hadjáratában, továbbá a Csák Máté által tartott komáromi vár megvívásában) bárói tanácsra visszaad egy birtokot, melyet bizonyos bűnei miatt vett el tőle.⁹⁰ Hontpázmán nembeli Mihály fia Gergely fia István királyi udvari iuvenisnek adja Pósa Bihar megyei birtokot Som és Somogy nevű tartozékaival érdemeiért. A király megemlékezik István szolgálatairól, melyeket különböző hadjáratokban teljesített és arról a sebről, melyet lándzsaviadal (hastiludium) során ejtett rajta, amikor nem haragból, hanem véletlenül kiütötte három fogát, hogy a seb fájdalmát és a testi hiányt feledje.⁹¹ Ez fontos adat a Károly király korában szokásos lovagi tornákra, s arra, hogy maga a király is részt vett a tornákon.

I. Károly hű szolgálataiért Imre fia Lőrincnek birtokot adományoz. Abban a csatában, mely a hűtlen Gergely fia András megsegítésére Ausztriából jött német rokonai ellen folyt, előkelő foglyot ejtett és egy serviense meghalt. A király hívei e csatában győzel-

⁸³ 1317. (dec. 20.) Anjou IV. 253. No. 665.

⁸⁴ 1318. jan. 13. Temesvár. Anjou V. 11. No. 7.

⁸⁵ 1318. márc. 23. Anjou V. 43. No. 80.

⁸⁶ 1318. márc. 29. Anjou V. 45. No. 85. és 46. No. 87.

⁸⁷ 1318. máj. 19. (Nagy) Várad. Anjou V. 62. No. 131.

⁸⁸ 1318. okt. 21. Anjou V. 120. No. 292.

⁸⁹ 1319. jan. 10. Anjou V. 144–145. No. 363.

⁹⁰ 1319. ápr. 8. Anjou V. 167. No. 424.

⁹¹ 1319. jún. 8. *F. VIII/2.* 210–212.

met arattak.⁹² Nagymartoni Simon comes fia Pál és testvére Lőrinc kérésére, érdemeikért, visszaad nekik egy birtokot. Amikor Károly Uros szerb király ellen támadt és Macsó várát ostromolta, Pál a hűtlen Gergely fia András ellen vonult, s a neki segítséget nyújtó németek ellen megvédte Győr és Sopron királyi városokat. Mikor bizonyos ausztriai bárók, akik a hűtlen Andrásnak segítettek, az ország határaitra támadtak, Pál, más hű alattvalókkal együtt, legyőzte őket.⁹³ Morouch-i István fia Mihály udvari ifjú kérésére és szolgálataiért, melyeket Magyarországra jötte óta teljesített – legutóbb a király ellen tartott Sársomló és Somogyvár várak alatt a király szeme láttára harcolt –, megerősíti III. András privilégiumát, mely mentesíti őt bármilyen bíró, vagy comes, különösen a valkói comes joghatósága alól.⁹⁴ I. Károly bizonyos hűtlenek birtokait Elefánti Dezső sebesvári várnagynak adományozza, aki különböző hadjáratokban bizonyította hűségét. Átállt Csák Máté hívei közül, miközben összes birtokai, sőt felesége, fiai és leányai is Máté kezében maradtak. Fiait Máté megvakíttatta. Cheevár ostrománál a várból kitörő harcosokkal vitézül harcolt, majd fogságba esett. Fogságából később a király kiszabadította, s ezután még különböző várak ostromában vett részt. Harcolt Luthard fiai ellen és győzött, elfoglalta Szilágy falut. Később vitézül harcolt Adryan vár ostrománál.⁹⁵ Farkas fia Tamás aradi, bácsi, szerémi comesnek, a kunok bírójának, hasznosi és sólymosi várnagynak, kérésére, birtokot adományoz érdemeiért: vitézül harcolt a Kassa melletti csatában, ahol sok rokona és nemes serviense elesett és vérént ontotta, azután a Csák Máté által tartott Visegrád vár ostrománál is vitézkedett. Mikor Károly király Csehországba ment, hogy onnan feleségét, Beatrixot, János cseh király nővérét elhozza, Tamás vele ment, s ott birtokait elhanyagolva sok költségbe verte magát.⁹⁶ Ez utóbbi is érdemnek számított tehát. A király, érdemei megjutalmazásaként, átírja Dózsa erdélyi vajda és szolnoki ispán számára az újvári vár adományozásáról szóló oklevelét. Dózsa többször is kitétte birtokait a hűtlenek pusztításának, hozzátartozói (proximi) fogságba estek, ő maga vérént ontotta. Vitézül harcolt a Kassa melletti csatában. A lázadó Tamás fia Kopasz és Beke elleni harcban győzelmet aratott, sok foglyot ejtett és zsákmányt szerzett, sok tartományt és várost hódított meg a király számára. Azután legyőzte Moys fia Moys-ot, e csatában zászlókat, fegyvereket és lovakat zsákmányolt.⁹⁷ I. Károly bizonyos hűtlenektől elvett birtokokkal adományozza meg Perényi Miklós comest hű szolgálataiért. Mikor Fülöp szepesi és újvári comes legyőzte Csák Mátét, Miklós derekasan harcolt, idősebb testvérét Jánost megölték. Miklós comes az Uros szerb király elleni hadjáratban is jeleskedett.⁹⁸ Mihály fia Endurl királyi udvari iuvenis és Niculus, továbbá Simon fiai Pál és Lőrinc, kiknek birtokait a hűtlenek tönkretették, maguk pedig részt vettek a hűtlenek által tartott várak ostromában, a birtokukon a soproni comes által szedni szokott vámot kapják.⁹⁹ Suky Albert fiainak, Mihálynak és Miklósnak, kérésükre, birtokot adományoz érdemeikért: mikor a hűtlen Moys fia Moys Bonchidánál a király hívével Dénes fia Istvánnal csatát vívott s István győzelmet aratott, Mihály és Miklós két serviensét Mártont és Barcsát

⁹² 1319. jún. 16. Anjou V. 192. No. 487.

⁹³ 1319. jún. 18. Anjou V. 194. No. 493.

⁹⁴ 1319. jún. 19. Anjou V. 195–196. No. 496.

⁹⁵ 1319. jún. 21. A. I. 520–523. No. 471.

⁹⁶ 1319. júl. 27. Anjou V. 212–213. No. 544 és 545.

⁹⁷ 1319. okt. 17. Z. I. 171–174. No. 198.

⁹⁸ 1319. dec. 8. Anjou V. 244–245. No. 637.

⁹⁹ 1320. márc. 25. Anjou V. 282. No. 733.

Moys vitézei megölték.¹⁰⁰ Marhardus fia Lőrinc is birtokadományban részesül érdemeiért. Abban a csatában, melyet a király parancsára Dózsa erdélyi vajda és szolnoki comes vívott a hűtlen Kopasz ellen, ő is részt vett.¹⁰¹ I. Károly Tamás királynéi tárnokmesternek, szerémi, bácsi és aradi comesnek hű szolgálataiért egy Gömör megyei várat adományoz. Tamás részt vett a Kassa melletti csatában.¹⁰² I. Károly elvette a hűtlen László fia Pongrác és Csépán fia Miklós egyik birtokát, mert a mondott csatában Csák Mátét támogatták, s egy másik birtokért cserébe, melyet hű szolgálataikért kaptak, Tamás előtte megjelent fiainak, László és Doncs mestereknek adja.¹⁰³ Márkus fia Jánosnak, aki hűségét (Csák Máté halála után) egy vár átadásával bizonyította, birtokot adományoz,¹⁰⁴ hasonlóképpen Lampert fia Mihálynak is, kérésére és hű szolgálataiért, melyeket a hűtlenek által tartott Sáros királyi vár ostromakor teljesített.¹⁰⁵ Ugyancsak kérésére és hű szolgálataiért Osl nembeli Imre fia Lőrinc zalai comesnek adja Kanizsa várát: amikor a németek a király ellen Gergely fia András megsegítésére jöttek, Omodé fia Miklós győztes csatát vívott ellenük, melyben Lőrinc derekasan harcolt, majd amikor Kanizsa várát Miklós fia Miklóstól elvette, három serviense is meghalt a királyért a vár alatt.¹⁰⁶

I. Károly érdemeiért Miklós csicsói várnagyot újra megerősíti Szentgotthárd, Czege és Szászszilvás birtokában, megbocsátva neki korábbi hűtlenségét és az idő alatt elkövetett emberöléseit¹⁰⁷ – bizonyára nagy érdemei lehettek. Sinka fia Csorba Péter mesternek, a királyi udvar familiárisának és apródjának (familiaris aulae regiae parvulus) –atyja, Sinka mester hű szolgálatait megfontolva, melyeket az a király országba jövelele óta teljesített, s mert végül Sinkát Trencsén vára alatt a várba zárt hűtlenek a szemé láttára megölték – birtokot adományoz.¹⁰⁸ I. Károly néhai Balog nembeli Ivánka fia Miklós comes fiainak, Péter mesternek, Miklós mester hasznosi várnagnak és szerémi comesnek, valamint Dénes mester zsidóvári és miháldi várnagnak is birtokot adományoz érdemeiért. Már Miklós is szolgálta Károly királyt, majd Péter, Miklós és Beke, valamint testvérük, a néhai Pál, részt vettek a Kassa melletti csatában. Pált később a Henrikfiak által tartott Megeriuche vár alatt érte halálos nyíllövés. Amikor Uros szerb király dúlta az országot, Miklós és Dénes sok foglyot ejtettek, majd nagy véráldozat árán megválták a néhai László erdélyi vajda hűtlen fiai által tartott Déva várát, s a híveivel a Bodrog folyó jegén közlekedő királyt László mester megmentette az elmerüléstől.¹⁰⁹ Chata fia Bechey-i Imre királyi szekérnagy, lévai várnagy, kérésére és hű szolgálataiért, melyet a szekérnagyi tisztségben, továbbá a királynak Magyarországra jövelele óta teljesített, különösen Kőszeg, Nyék, Tamási és Komárom várak elfoglalásában, melyek során súlyos sebeket szenvedett – birtokadományban részesül.¹¹⁰ Ákos nembeli Mihály fia Mikcs királynéi udvarbíró, sárosi és zempléni comes Károly királytól szolgálataiért Sáros vár Újfalú nevű possessióját kérte. A király teljesíti kérését, mivel Mikcs a király Magyarországra jövelele óta fontos szolgálásokat tett: az Omodé hűtlen fia László által tartott

¹⁰⁰ 1320. márc. 25. Anjou V. 282–283. No. 734.

¹⁰¹ 1320. nov. 17. Anjou V. 358–359. No. 934.

¹⁰² 1320. Anjou V. 369. No. 963.

¹⁰³ 1321. febr. 9. Temesvár. Anjou VI. 21. No. 36.

¹⁰⁴ 1321. aug. 8. Trencsén. Anjou VI. 86. No. 217.

¹⁰⁵ 1321. szept. 25. Anjou VI. 98. No. 252.

¹⁰⁶ 1321. ZW. I. 354. No. 383.

¹⁰⁷ 1322. jan. 27. Középkori históriák 155. No. 119.

¹⁰⁸ 1322. márc. 18. Anjou VI. 183–184. No. 490. – László mesterről az oklevél korábbi részeiben nem esett szó.

¹⁰⁹ 1322. jún. 7. Anjou VI. 229. No. 618.

¹¹⁰ 1322. júl. 28. Anjou VI. 261–262. No. 711.

Nyevicke királyi várat elfoglalta, közben életveszélyesen megsebesült és számos rokona és serviense meghalt. Ugyanez történt a hűtlen Petenye fia Péter által bírt Borostyán, Bodrogszeg és Borkó várak ostroma alkalmából, mikor szintén súlyos sebeket szenvedett és sok hozzátartozója és serviense meghalt.¹¹¹ Tolmácsi Konrád fia Miklós is fontos szolgálatokat tett a királynak. Amikor László volt erdélyi vajda fia László testvéreivel együtt fellázadt és Erdélyt pusztította, Miklós részt vett megfékezésükben, s az erdélyi Salgó várat a hozzá tartozó 9 faluval, továbbá 5 oláh faluval visszaszerezte a királynak, aki – bár korábban Miklóst testvére, János kihágása miatt hűtlennek tartotta, most kegyeibe visszafogadja.¹¹² Itt tehát az érdemek díja csak a királyi kegyekbe való visszafogadás, ami azért „nem semmi”.

I. Károly Szabolcs megyei birtokokat adományoz Pécs nembeli Lukácsnak érdemeiért: vitézül harcolt a király különböző hadjárataiban, főként a lázadó Mojs-fiak elleni harcban és Macho vár ostrománál súlyosan megsebesült.¹¹³ Miklós fia Elus János kérésére neki és fivérének, Lukácsnak is birtokot adományoz szolgálataikért. Mikor Csák Máté Szepes városa lerombolására indult és Fülöp mesterrel, akkori szepesi és újvári comessel megütközött, János vérét hullatva, hősiesen harcolt, majd később, Seyruk és Trencsén várának ostromakor, életveszélyesen megsebesült.¹¹⁴ Lampert fia Mihály füzéri várnagy is földbirtokot kap érdemeiért, mivel Sáros vára alatt a hűtlen Miklós fia Demeter ellen dicsőségesen harcolt, több serviense elesett, Dedus vára alatt pedig, miután Máté emberei közül többet elfogott, ő maga is életveszélyesen megsebesült.¹¹⁵ Moroth-i István fia Mihály is vére hullatásával is harcolt a király ügyéért kora ifjúsága óta. Mikor Csák Máté halála után a király a Máté unokatestvére, Cseh István által védett Trencsén várat ostromolta, Mihály nyíllövéstől súlyosan megsebesült, ezért birtokadományban részesül,¹¹⁶ Ákos nembeli Mihály fia Mikcs kérésére pedig Károly átírja saját, január 12-i privilégiumát, különösen a Henrik fia János serege elleni küzdelemben tanúsított bátorságáért, mikor Mikcs egy serviense elesett s ő maga foglyokat ejtve győzelmet aratott. Új adomány címén birtokot kap.¹¹⁷ Balog nembeli Ivánka fia Miklós comes fiainak, Péternek, Lászlónak, Miklós hasznosi várnagynak és Dénes étekgómmesternek, miháldi és zsidóvári várnagynak két más, szintén Balog nembeli úr birtokait adja hű szolgálataikért, mert azok Csák Mátéhoz csatlakoztak. A király az adományt azért is adta nekik, mert fivérük, Pál, a Henrik fiai által tartott Megyericse vár alatt a király szeme láttára esett el.¹¹⁸ Osl nembeli Imre fia Lőrinc zalai comesnek is birtokokat adományoz érdemeiért: mikor a németek a hűtlen Gergely fia András megsegítésére a király ellen támadtak, és Omodeus fia Miklós soproni comes velük megütközött és győzött, a csatában Lőrinc hősiesen harcolt, amikor pedig Kanizsazyg várat Miklóstól visszafoglalta, három serviense elesett.¹¹⁹ I. Károly Becsei Imre barsi ispán kérésére, szolgálatai fejében és különösen mert rokona, Bertalan, 1322-ben, a király horvátországi hadjárata során meghalt, átírja saját, 1322. június 7-i oklevelét,¹²⁰ Myke fiai, Bok, Pobor és Myke kérésére pedig ugyancsak saját, 1321.

¹¹¹ 1322. aug. 5. Anjou VI. 266. No. 722.

¹¹² 1322. Dl. 62.169.

¹¹³ 1323. jan. 20. Anjou VII. 16–17. No. 16.

¹¹⁴ 1323. jan. 20. Anjou VII. 17. No. 17.

¹¹⁵ 1323. febr. 4. Anjou VII. 23. No. 27.

¹¹⁶ 1323. febr. 26. Anjou VII. 31. No. 47.

¹¹⁷ 1323. márc. 29. Anjou VII. 49–50. No. 88.

¹¹⁸ 1323. ápr. 29. Anjou VII. 76–77. No. 149.

¹¹⁹ 1323. máj. 18. Anjou VII. 97. No. 200.

¹²⁰ 1323. máj. 29. Anjou VII. 115. No. 241.

szeptember 21-én kelt adományozó oklevelét írja át, főként azért, mert nevezettek híven szolgálták, s fivérük, Ivánka, mikor a király a bajor herceg ellen Frigyes római király megegyésére küldte, harc közben életét vesztette.¹²¹

I. Károly meghagyja az egri káptalannak, hogy mivel Péter fia Pált hűtlensége miatt minden birtokától megfosztotta, s e birtokokat Kompoldus fia Pál fia Imrének, udvari milesének adományozta a sári monostor kegyuraságával együtt, küldje ki emberét, kinek jelenlétében Pető udvari miles, egybehíva a monostor többi kegyurát, ha ellentmondás nem lesz, statuálja azt Imre milesnek. Imre részt vett a király majd minden hadjáratában, a hűtlenek csaknem mindenét elpusztították, testvére, László pedig a király szolgálatában áldozta fel életét, amikor a király a Csák Máté kezén lévő Gurka megostromlására küldte, ahol nyíltól találva lehelte ki lelkét.¹²² Mivel Kompold fia Pál fia Imre már ifjúságától kezdve hű szolgálatokat tett neki, s különböző hadjáratokban vérét ontotta, különösen pedig mert László nevű testvérét, a király szálláscsinálóját, Gurka falunál megölték, neki Heves megyei birtokokat adományoz. E birtokokat a király Chabanka fia Péter fia Páltól vette el, mert az a rozgonyi csatában ellene harcolt.¹²³ I. Károly néhai Rikolf comes fiai, Kokosi János és Rikolf kérésére átírja IV. László 1288. március 23-i oklevelét és a szepesi káptalan 1322. március 6-i oklevelének határjáró részét. A kérelmezők részt vettek a király hadjárataiban, a sárosi vár ostromában s a rozgonyi csatában vérüket hullatták, famulusaik közül sokan elestek.¹²⁴

I. Károly megparancsolja az ország összes bíráinak, hogy Kakas fia Jánost, mivel atyja a rozgonyi csatában elesett, ne merészeljék elítélni, mert a király felmentette őt vétkei alól. Kakas folyamatosan részt vett a király hadjárataiban és fia, János is híven szolgáltatta őt.¹²⁵ Köcski Sándor fia Sándor, szolgálatai fejében, bizonyos Győr megyei birtokokat kért. Sándor Macsó várának ostromakor a várból hajított kövek által súlyosan megsebesült, amikor Omodeus fia Miklós szlavón bánnal a király akkori ellensége Gergely fia András ellen vonult, elfoglalták Kőszeg várát, s közben Sándor, hősiességgel harcolva, nyíllövésektől megsebesült. Mikor a király más híveivel együtt Frigyes római király segítségére küldte Lajos bajor herceg ellen, Sándor rokonaival és servienseivel olyan bátran küzdött, hogy az ütközet, a király és Magyarország örök dicsőségére, a németek számára mindig emlékezetes marad. A csatában több rokona és serviense meghalt, másokat elfogtak, mások életveszélyesen megsebesültek. Mindezekért a király birtokadományjal jutalmazza.¹²⁶

I. Károly Thekule nembeli lute fia András fiai, Péter, Jakab és Miklós kérésére átírja 1315. évi adományozó oklevelét. András fiai híven szolgálták a királyt. Amikor Mikcs mester, Jakab ura a király ellen támadó Rikolf fiával harcolt, Jakab életveszélyesen megsebesült a torkán. Mikor Csák Máté Szepes városára támadt, Jakab testvére, Miklós a Máté ellen harcoló Fülöp nádorhoz csatlakozott, karján majdnem halálosan megsebesült és kis híján fogságba esett, de Fülöpöt megmentette. Komárom várának védelme során Péter és Jakab vérüket ontották s rokonaik és famulusaik közül többen elestek.¹²⁷ I. Károly Illés fia István comes és fivére, Arnold kérésére átírja Fülöp nádor 1323. február

¹²¹ 1323. jún. 7. Dl. 38.775.

¹²² 1323. jún. 11. Anjou VII. 126. No. 265.

¹²³ 1323. jún. 15. Temesvár. Anjou VII. 129–130. No. 272.

¹²⁴ 1323. jún. 20. Anjou VII. 138. No. 290.

¹²⁵ 1323. jún. 29. Anjou VII. 152. No. 323.

¹²⁶ 1323. júl. 14. Anjou VII. 169. No. 361.

¹²⁷ 1323. aug. 4. Dl. 40.428.

12-i oklevelét, és hű szolgálataikért visszaadja nekik a nádor által elfoglalt birtokaikat. István és fiai vérüket hullatták, István fivére, Jardan, a rozgonyi csatában a király szeme láttára esett el, másik fivére, Arnold pedig Zágráb mellett vesztette életét.¹²⁸ Dénes fia Tamás vitézi szolgálataiért, de különösen a Csák Máté ellen, Árva megyében vívott ütközetben szerzett érdemeiért kap egy Túróc megyei birtokot.¹²⁹

Péntek fia Ugrin uralkodásának kezdete óta támogatta a királyt. Miután a cseh király fia a hűtlenek segítségével a szent koronát Csehországba vitte s a király annak visszaszerzésére támadást indított, Ugrin a vérét ontotta és dicső szolgálatokat tett. A hűtlenek kezén lévő Esztergom vára alatt a király szeme láttára hősiesen harcolt, s a várvédők kövekkel súlyosan megsebesítették. Amikor Dózsa nádor a király ellen akkor hűtlen Kopasz, Beke és Lothárd fia Pál ellen csatát vívott, Ugrin súlyosan megsebesült, testvére, Imre pedig meghalt. A királyi sereg kapitányai győzelmet arattak az ütközetben, Kopasz és Lothárd fia Pál két zászlaját, kilenc levágott ellenséges fejet és az Ugrin által elfogott két ellenséges kapitányt a győzelem jeleként a királyhoz küldték. Ugrin ezért birtokadományban részesül.¹³⁰ I. Károly megerősít egy birtokadományt Ite fia Ihon regéci és dédesi várnagy számára. Nevezett azzal érdemelte ki a megerősítést, hogy Csák Máté ellen Sirok, Füle és Trencsén vára alatt vérét ontva harcolt, s a Sirok váránál elfogottakat a király kicserélhette a Máté fogságában lévő Turmez Benedek fiaira.¹³¹ Dorozlaus fiainak, Gergely és Dorozlaus mestereknek is birtokot eredményeztek tetteik. Macsó vára alatt Dorozlaus a ráhajított kövektől két sebet szenvedett, Uros szerb király Kolobar nevű vára alatt két serviense és rokona elesett.¹³² I. Károly Ákos nembeli Micsk fia Mikcs királynéi tárnokmesternek, sárosi és zempléni comesnek is birtokot adományoz érdemeiért, különösen a Csák Máté elleni hadjáratban Wysk vára alatt aratott győzelméért és Csák nembeli István fia Péter seregének legyőzéséért, a harcokban szerzett sebeiért, az őt ért károkért, a saját és emberei bátorságáért.¹³³ Birtokadományhoz jut Zajhán comes és fia Konrád is. Konrád a Csák Máté elleni ütközetben súlyos sebeket kapott, s egy vár ostromában életveszélyesen megsebesült.¹³⁴ I. Károly Miklós magyar nemest, aki magyarok és kunok nagy serege élén csapott össze Babonig János és rokonai hadával, dalmát és horvát bánnak nevezi ki. A csatában a magyarok győztek, többeket elfogtak és megöltek, 400 lovat zsákmányoltak.¹³⁵ A király megerősíti a Fülöp szepesi comes által Illés fia István comesnek adott oklevelet is: a rozgonyi csatában István fivére, Illés elesett.¹³⁶

I. Károly Hench fia Jánosnak Pest vára és városa rektorának érdemeiért Simontornya várát adományozza. A megadományozott Tolna vára ostrománál tüntette ki magát, súlyos sebet kapott és két rokona elesett.¹³⁷ A király tudatja, hogy Csák fia Jánost megfosztotta az Ecseg nevű vár tulajdonától, mert őt Csák Máté kezére akarta adni. A várat Horsundorph-i Wluingusnak, hű milesének kérésére, más birtokokkal együtt, neki adományozza, mivel Pozsony városát az ő segítségével kapta vissza Ausztria és Stájerország

¹²⁸ 1323. aug. 30. Anjou VII. 201. No. 431.

¹²⁹ 1323. aug. 30. Anjou VII. 202. No. 432.

¹³⁰ 1323. okt. 28. Anjou VII. 249. No. 534.

¹³¹ 1323. nov. 20. DI. 2192.

¹³² 1323. dec. 12. Anjou VII. 300–301. No. 652.

¹³³ 1323. F. VIII/2. 498–499.

¹³⁴ 1323. F. VIII/5. 133–137.

¹³⁵ 1324. jan. 19. F. VIII./2. 519–522.

¹³⁶ 1324. márc. 23. Anjou VIII. 70. No. 123.

¹³⁷ 1324. ápr. 7. Anjou VIII. 90–91. No. 166.

hercegétől. Korlátkő várát is megvédte Csák Máté és Máté unokatestvére, Cseh István ellen. A harcban hősiiesen küzdött, 13 serviense meghalt, mégis győzött, s a német katonákat a király hűségére vezette.¹³⁸ Gerendi Péter fia Miklóst és fiait, Jakabot és Miklóst a király felmenti korábbi gonoszságaik terhe alól, s érdemeikért kivonja őket az összes főbíróságok jogköréből: Miklós, saját birtokait az ellenség pusztításainak kitéve, visszafoglalta Léta várát, amikor pedig Mojs fia Mojs Erdélyben a király ellen támadt, az ellene vívott első ütközetben Csicsó vára alatt bátran küzdve megsebesült, ugyanott Anda nevű rokona és serviense (!?) elesett. A második csatában Miklós comes oroszláknak harcolt, majd fogságba esett, melyből saját pénzén váltotta ki magát.¹³⁹

Károly király hű szolgálataiért Farkas fia Tamás erdélyi vajdának adományozza Konrád fia János összes birtokát: vitézül harcolt a Kassa melletti csatában, majd a Csák Máté által elfoglalt Visegrád visszafoglalásakor. A király parancsára János cseh királynál járt, hogy annak nővérét, Beatrixot, a király jegyesét, elhozza, s Tamás vitte Erdélybe első fia születésének hírére.¹⁴⁰ A Péter fia Páltól hűtlenség miatt elvesztett birtokokat Pál fia Imre Syrak-i várnagynak adományozza, s azzal együtt neki ajándékozza a sári Szűz Mária monostor kegyúri jogának Pált illető részét is. Péter fia Páltól azért vette el a birtokot, mert a király ellenségeihez csatlakozott, többször uralkodója életére tört, s híveinek birtokait pusztította. Imre viszont uralkodása kezdetétől támogatta, részt vett hadjárataiban, és fivérért, Lászlót, a Csák Máté uralma alatt álló Gurka lakói nyílal megölték, mikor szálláscsinálás céljából a faluba ment.¹⁴¹ Elkobozza az ellene lázadó Gutkeled nembeli Lotár fia Dénes fiai, András, Dezső és Lotár összes birtokait, s azok egyikét, a Valkó megyében lévő Jarumpna birtokot apródjának, Gergely fia Miklósnak adományozza, aki a lázadók ellen küzdve több sebet kapott, melyek egyike, a lándzsadöfés, életveszélyes volt. Miklós bátran harcolt Dénes fiai ellen is, különösen Macsó vára ostromakor, ahol újfent életveszélyesen megsebesült. Végül a várát elfoglalták és Dénes fia Lotárt elfogták.¹⁴² Elye fia Péter fiait, Mihályt, Pétert, Leustákot, Mykust és Jacout megfosztja bizonyos birtokaiktól, mert három várukat Csák Máté kezére adták, s azokból Máté hívei a környéket pusztították, az egyházakat felperzselték. A király a Kassa melletti csatában legyőzte őket, birtokaikat Farkas fia Tamás erdélyi vajdának adományozza, mert hűségét tettekkel és vére hullatásával bizonyította.¹⁴³ Atynai Lőrinc fia János és fiverei, Jakab és Péter, valamint fivérük Miklós fia Péter kérésére átírja IV. László 1274. évi oklevelét, mert Lőrinc fiai a királyt hadjárataiban vérük hullásával szolgálták, továbbá mert Miklóst Henrik bán akkor hűtlen fiai, János és Péter ló farkához kötözve kínozták halálra a király iránti hűségéért.¹⁴⁴ I. Károly tudatja, hogy Lanch-i Jakab fia András a Zólyom megyében, a Geynche-i járásban fekvő Rakolch birtokot kérte szolgálatai fejében. A váci káptalan megállapítja, hogy Rakolch a király adományozási körébe tartozik és azt a király András comesnek és fivéreinek, Mihálynak és Sámsonnak adományozza szolgálataik fejében. András és testvérei több hadjáratban vettek részt, vérüket hullatták, Péter testvérük pedig Macsó vár ostromakor életét vesztette.¹⁴⁵ Megerősíti a Divéki Tamás fi-

¹³⁸ 1324. ápr. 11. Anjou VIII. 94. No. 174.

¹³⁹ 1324. ápr. 17. Anjou VIII. 97. No. 182.

¹⁴⁰ 1324. ápr. 27. Anjou VIII. 108. No. 203.

¹⁴¹ 1324. máj. 8. Visegrád. Anjou VIII. 124. No. 233.

¹⁴² 1324. máj. 12. Anjou VIII. 126. No. 245.

¹⁴³ 1324. jún. 22. Anjou VIII. 163. No. 320.

¹⁴⁴ 1324. júl. 3. Anjou VIII. 165. No. 325.

¹⁴⁵ 1324. júl. 5. DI. 59.534.

ainak Lászlónak és Tamásnak tett adományt is László és Tamás érdemeiért, és különösen apjuk, Tamás hősi haláláért.¹⁴⁶ Birtokot adományoz Pető fia Jánosnak és Tamás fia Lászlónak érdemeikért és különösen László apja, Tamás vitézségéért, aki Szerém vára védelmében súlyos (letale) sebeket szenvedett.¹⁴⁷

I. Károly Panki Jakab fia Dobó és fivére János számára birtokot adományoz, mert Dobó a király különböző hadjárataiban hű szolgálatokat teljesített, Kalabar vára alatt pedig életveszélyesen megsebesült.¹⁴⁸ Hű szolgálatai és különösen a Csák Máté elleni hadjáratban tanúsított hősiessége jutalmául engedélyezi Dénes fia Jánosnak, hogy Oroszi nevű birtokán hidat építsen a Thopolnuk folyón és azon vámot szedjen.¹⁴⁹ Bagar fia Márton szilágyi ispán kérésére és szolgálataiért, melyeket fiaival együtt vére hullatásával különböző hadjáratokban – a zágrábi hadjáratban, a Theodor bán fia János által védett Miháld vár visszafoglalásakor, s az országra támadó német és cseh hadak betörésekor – teljesített, s a Bazarád havasalföldi vajdánál tett követjárásáért, birtokot adományoz.¹⁵⁰ Tamás erdélyi vajdának és szolnoki ispánnak hű szolgálataiért, különösen mert részt vett a Csák Máté elleni hadjáratokban, a Kassa melletti csatában és Visegrádot a király számára visszaszerezte, miközben több rokona és serviense meghalt, egy Pozsony megyei vámot adományoz.¹⁵¹ Tudatja, hogy Fonyi Miklós fia Balázs füleki várnagynak és fivérének, Zunk Jánosnak adományozza Szederkény possessiót szolgálataikért, különösen mert Trencsén vár ostromakor mindketten életveszélyesen megsebesültek.¹⁵² Krisztián [fiai, János és Jakab], Mihály fia Iván, Iván fiai, Jakab és Pál, Márton fia Jakab, továbbá [Sandur fia Péter, Reynoldus fiai András és Jakab, Gak fiai: Jakab és Márton, meg Kemény fia Kemény] Gak nembeli nemesek kérésére, különböző hadjáratokban vérük hullatásával nyújtott szolgálataik fejében, átírja II. András Uroj föld adományozásáról 1221-ben kiadott privilégiumát.¹⁵³ Elveszett oklevele helyett új privilegialis oklevélben erősíti meg Lőrinc mestert a Sopron megyei Nymygh possessio tulajdonában: mikor Gergely fia András fellázadt a király ellen, Lőrinc mester, birtokait András és más hűtlenek pusztításának kitéve, a királyhoz csatlakozott. Amikor a király sereget küldött András ellen, s annak vezérévé Miklós akkori soproni ispánt állította, bizonyos hatalmas német bárók, Andrásnak segítve, Miklós ellen támadtak. A király akkor Lőrinc mestert küldte Miklós segítségére, aki hőiesen harcolva több életveszélyes sebet kapott és igen sok rokona életét vesztette az ütközetben. Lőrinc és csapata az ellenségből sokakat levágott és csaknem 40 foglyot ejtve győzelmet aratott.¹⁵⁴ A király Jakab kassai plébános kérésére, hűsége és testvérei, Hannus fiai, Zeurus, Detre, Miklós és Chank szolgálatai fejében, különösen mert a Kassa melletti csatában vérüket hullatták, kiveszi őket a mindenkori ispánok és szolgabírák hatásköréből és a nádor joghatósága alá helyezi őket.¹⁵⁵ Az erdélyi föld nemesinek, királyi servienseinek, Reud-i Cseh György és Vas Miklós által előadott kérésükre, új privilégiumot ad, különösen azért, mert abban a csatában, melyet Dózsa egykori erdélyi vajda a

¹⁴⁶ 1324.júl. 6. Anjou VIII. 167–168. No. 330.

¹⁴⁷ 1324. júl. 22. Anjou VIII. 178. No. 352.

¹⁴⁸ 1324. júl. 26. Anjou VIII. 182. No. 361.

¹⁴⁹ 1324. aug. 11. Anjou VIII. 192–193. No. 377.

¹⁵⁰ 1324. szept. 26. Anjou VIII. 208–209. No. 408.

¹⁵¹ 1324. okt. 27. Anjou VIII. 235. No. 465.

¹⁵² 1324. dec. 11. Anjou VIII. 273–277. No. 543.

¹⁵³ 1324. dec. 12. Anjou VIII. 274. No. 544.

¹⁵⁴ 1324. dec. 21. Anjou VIII. 279–280. No. 553.

¹⁵⁵ 1325. jan. 8. Bgl. III. 187–189. No. 348.

király és országa ellen lázadó hűtlen Mojs fia Mojs ellen a Kolozsvár melletti Tupa-nál vívott, hősiiesen harcoltak és győzelmet arattak, továbbá mert amikor az erdélyi százszok letértek a király hűségéről, az említett nemesek nyílt csatában legyőzték őket, ám közülük sokan meghaltak, súlyos sebeket kaptak, vagy fogságba estek.¹⁵⁶

I. Károly Bolfach fiainak, Sándor, Lóránd és Egyed gencsi nemeseknek és rokonaiknak, István fia Jakabnak, Lóránd fia Miklósnak érdemeikért földbirtokot adományoz: megőrizték hűségüket, bár javaik a lázadó Héder nembeli András kezébe estek. Mikor a király Köcski Sándor Frigyes római király segítségére a Rajnához küldte számos várnaggyal és nemessel, Jakab és Miklós vitézül harcolva a vérüket ontották.¹⁵⁷ Doroszló fiai, Gergely, Doroszló, és László kérésére érdemeikért megerősíti IV. László oklevelét: különböző hadjáratokban ontották vérüket, számos rokonuk és serviensük elesett, különösen amikor elhagytták Héder nembeli Gergely fia András szövetségét, és minden birtokuk annak kezébe került. A nevezett hűtlen ellen vitézül harcoltak, a harc során 11 serviensük elesett, köztük négy rokonuk. Unyam-i Miklós, Demeter fia János, Póka fia Mihály és Márton. Ezenkívül Doroszló a király által ostromolt Macsó vára alatt, annak szeme láttára vitézül harcolt és egy másik hadjáratban életveszélyesen megsebesült.¹⁵⁸

I. Károly Ákos nembeli Mihály fia Mikcs szlavón bánt, somogyi és soproni ispánt a rebellisek ellen vívott harcokban szerzett érdemeiért megerősíti mindazon javak birtoklásában, melyeket eddig kapott, s a jövőben kapni fog: minden hadjáratában támogatta a királyt, különösen a lázadó Omodé-fiak legyőzésekor; azok földjeit és várát a király számára lefoglalta és számos hadjáratban aratott győzelmet.¹⁵⁹ Gutkeled nembeli Bereck ispán fiai, János, András budai prépost és királyi káplán, Lökös és Miklós kérésére vitézi érdemeikért, melyeket a rozgonyi csatában, majd a Tamás fiai, Kopasz és Beke elleni harcban Dózsa erdélyi vajda oldalán szereztek, átírja IV. László 1279-ben kelt privilégiumát és más pátenéseket.¹⁶⁰ Rikolf fia Rikolfot birtokadományban részesíti és pallosjoggal ruházza fel érdemeiért: a rozgonyi csatában vitézül harcolt és rokona, valamint serviensei megsebesültek. A király serege egy részének kapitányává nevezte ki Rikolfot és László lengyel király segítségére küldte. Ott Rikolf vitézül és okosan harcolt és a magyar nemzetnek dicsőséget szerzett (*toti genti nostrae Hungaricae odorem bonae famae reportavit*).¹⁶¹ Birtokot adományoz Köcski Sándor országbírónak érdemeiért: elhagyta a hűtlen Héder nembeli Andrást, és birtokait pusztulásnak tette ki. Elfoglalta a király számára Kobersdorf és Pölöske várakat, s a lázadó Szalafői András seregét nyílt mezei csatában legyőzte; a Frigyes római király segítségére küldött magyar csapatok vezéréként oly vitézül harcolt, hogy „per orbem resonat universum”. Kíséretéből 60 fő elesett.¹⁶² Péter fia János nemesnek, a királyi udvar jegyzőjének, kérésére, birtokot adományoz, mert ifjú kora óta az udvarban szolgálta a királyt, de különösen azért (úgy látszik, ez fontosabb a békés udvari szolgálatnál!), mert testvére, Dezső, a hűtlenek ellen harcolva Székcső váránál elesett.¹⁶³ Újvár megyében erdőt adományoz Egyed fia Jánosnak érdemeiért. János a király és az

¹⁵⁶ 1325. máj. 25. Bgl. III. 198–199. No. 363.

¹⁵⁷ 1325. máj. 27. Zala I. 182–184.

¹⁵⁸ 1325. máj. 30. Dl. 1045.

¹⁵⁹ 1325. jún. 16. F. VIII/2. 626–629.

¹⁶⁰ 1325. dec. 4. Bgl. III. 208. No. 381.

¹⁶¹ 1326. jan. 2. Anjou X. 31. No. 1.

¹⁶² 1326. máj. 11. Anjou X. 132–133. No. 188. A narratio itt túlságosan dicsőít. Lehetséges, hogy Köcski Sándor vitézül harcolt, de az 1322. szept. 28-i mühlendorfi csatát Bajor Lajos nyerte meg, Frigyes pedig elvesztette.

¹⁶³ 1326. máj. 14. Dl. 74.668.

ország szolgálatában Szerbiában az Uros király elleni hadjáratban vérét ontotta, az Omodé hűtlen fiai által tartott Hungh vára ostromakor ködobásokkal megsebesítették, s a király apósának, László lengyel királynak megsegítésére többekkel együtt Lengyelországba ment, ahol dicséretre méltó tetteket hajtott végre.¹⁶⁴ I. Károly tanúsítja, hogy a Szabolcs megyei Fejértó possessiót, melyet Gothardus fiaitól Páltól és Jánostól, valamint fivérüktől, László fia Lászlótól hűtlenségük miatt elkobzott, Batori Bereck fia Jánosnak, András budai prépostnak, Lőrincnek és Miklósnak adományozta érdemeikért. Ősük, Vecelin verte le Koppány vezért Szent István mellett harcolva (!!), ők maguk vitézül küzdöttek a lázadók ellen a rozgonyi csatában, s mikor Jánost és Lőrincet Dózsa erdélyi vajda segítségére küldték Mojs fia Mojs ellen, János súlyos sebeket szenvedett, de ő hozta meg a hírt a lázadók legyőzéséről. Vitézül harcoltak Dachon és Calaba várak ostromakor is, ahol négy serviensük elesett. Cylvale várának ostromakor, melynek János volt a várnagya, az ellenség ostromgépei János több rokonát megölték, de a várat meg tudta védeni.¹⁶⁵ A király tudatja, hogy Osl nembeli Herbordus fia István a korábbi, békétlen időkben előbb a hűtlenekhez csatlakozott, ám később visszatért uralkodója hűségére, akinek vére hullatásával is számos szolgálatot tett. Mivel a király közben valamennyi birtokát másoknak adományozta, azokat új oklevélben visszaadja neki.¹⁶⁶ Egyed fia Iván serviensét, Salamon fia Székely (Syculus) Domonkost szolgálatai fejében kiemeli a székelyek közül, s megengedi, hogy Magyarország más nemesi módjára ő és utódai bárhol Magyarországon szabadon letelepedjenek. E kiváltságot azért kapja, mert abban az ütközetben, melyet Debrecennél a király parancsára Dózsa egykori vajda vívott, urával együtt vérét hullatva hősiesen harcolt.¹⁶⁷ Pank-i Péter fiai, Máté és Pető kérésére, szolgálataik fejében, melyeket neki és az országnak nyújtottak, és különösen azért, mert fivérük, András, Nyaláb vára alatt vitézül harcolva elesett, egy Ung megyei birtokot adományoz.¹⁶⁸

I. Károly Osl nembeli Imre fia Lőrincnek érdemeiért a Sopron megyei Pereszteg várföldet adományozza. Lőrinc részt vett a Gergely fia András és Kokos Miklós pártütők leverésében, ott volt Omodé fia Miklós seregében, mikor Gunch város mellett legyőzték a németek által támogatott Gergely fia Andrást és sebesülten is foglyul ejtett egy Stadeuker nevű bárót, továbbá mert nemrégén segítette Mikcs szlavón bánt Kapronca várának megvívásakor Henrik fiával szemben, ahol ő maga megsebesült és elveszítette Burdez Pál nevű serviensét.¹⁶⁹ Nagymihályi Lőrinc Gergely kérésére, mindazon érdemek alapján, melyeket nevezett Gergely az ő szolgálatában szerzett, kivált mert a Kassa alatt vívott ütközetben kitüntette magát vitézségével, Károly király átírja saját, 1326. július 1-én kiadott oklevelét.¹⁷⁰ Bizonyos birtokokban megerősíti Rikolf fia Rikolfot érdemeiért: vérét ontva, rokonai és serviensei feláldozásával tüntette ki magát a Kassa melletti csatában, és mert kapitányként nagyobb sereget vezetett a király apósa, László lengyel király megsegítésére Bogezaus Nemodlenemensis herceggel szemben, s vitézségével hozzájárult a győzelem kivívásához.¹⁷¹ Fülöp nádort, a kunok bíráját, szepesi és újvári ispánt, mert

¹⁶⁴ 1326. jún. 9. Anjou X. 159–160. No. 238.

¹⁶⁵ 1326. aug. 20. (Székes)Fehérvár. Anjou X. 219. No. 346.

¹⁶⁶ 1326. nov. 23. Anjou X. 294. No. 489.

¹⁶⁷ 1327. jan. 30. Anjou XI. 30–31. No. 53.

¹⁶⁸ 1327. márc. 30. Anjou XI. 65–66.

¹⁶⁹ 1327. máj. 12. Anjou XI. 102–103. No. 212.

¹⁷⁰ 1327. máj. 18. Dl. 2472.

¹⁷¹ 1327. máj. 29. F. VIII/3. 215–218.

apuliai öröklött javait hátrahagyva követte a királyt Magyarországra, s neki hűen szolgált, megerősíti a Szabolcs megyei Devecser possessio birtokában.¹⁷²

I. Károly tudatja, hogy elébe járult Palásti Lipót fia György és kérte, őt és testvéreit, Paskát, Istvánt és Miklóst, Hont várának várjobbágyait, szolgálataikért emelje az ország nemesei közé. A király, figyelembe véve vitézi tetteiket, melyeket a maga szemével látott, a főpapok és bárók egyetértésével a várjobbágyaságból az ország nemesei közé emeli őket, hogy ugyanazon jogokat bírják, melyeket az ország összes nemesei és a királyi szerviensek bírnak.¹⁷³ Fony-i Miklós fia Balázs borsodi comesnek és füleki várnagynak érdemeiért több birtokot adományoz. Balázs különböző hadjáratokban mutatta ki hűségét és személyét nem féltve vérét ontotta. Sirok vára alatt vitézül harcolt és kődobások által súlyosan megebesült, Trencsén ostrománál is fájdalmas sebeket kapott.¹⁷⁴ I. Károly megerősíti Héder nembeli Köcski Sándor országbíró birtokokban. Érdemei közül kiemeli, hogy a néhai János nádor lázadó fiát, Jánost, megfékezte, s a kezén lévő négy leg-erősebb várat: Sárvárt, Újvárt és a két Kőszeget visszaszerezte a királynak.¹⁷⁵ A Nógrád megyei Verbó és Strázsa birtokokat, melyeket Márton fia Mihálytól hűtlensége miatt elkobzott, érdemeiért Tamás erdélyi vajdának adja, aki különböző hadjáratokban személyét veszélyeztetve ontotta vérét, és mindent megtett az ország érdekeinek védelmében, ott harcolt a rozgonyi csatában is.¹⁷⁶ Az érdemeire hivatkozó Füzéri Mihálynak egy Nana fia Andrásról és Andornak fia Lászlótól elkobzott birtokot adományoz. Mihály mester a Miklós fia Demeter által megszállott Sáros vára ostrománál súlyosan megebesült, majd Trencsén és Dédes várak visszavételekor is életveszélyes sebeket kapott.¹⁷⁷ Tuuz Petőnek és testvéreinek, Máténak, Panky-i Péter fiainak, az Ung megyei Palouch possessiót adományozza érdemeikért, különösen a Nyaláb vára alatt megölt testvérük, András haláláért.¹⁷⁸ Köcski Sándor országbíró és Vas megye ispánját érdemei elismeréseképpen megerősíti birtokaiban: már akkor a vérét ontotta különböző hadjáratokban, amikor Károly még nem szerezte meg teljesen az uralmat az ország felett. Sok embere elesett, sokat fáradozott és sok veszélynek tette ki magát. A lázadóktól elfoglalta Kobold várat, szembe szállt a hűtlen Andrásal s a többi Henrikfiakkal, Zalafőnél megtámadta és legyőzte őket. Mikor a király „cum copiosa suorum multitudine armatorum et equitum”. Frigyes császár segítségére küldte, oly vitézül harcolt, hogy „ipsius fama de peracto per eum strenuo triumpho ad exaltationem nostrī nominis et honoris laudem preconis per orbem resonat unīversum, ex quo maiestatis nostre potencia formidabilis habetur apud omnes extraneos naciones”. A csatában Sándornak kb. 80 rokona és szerviense esett el. A lázadó János fia János volt nádortól négy várat foglalt vissza.¹⁷⁹

I. Károly Ják nembeli Lőrinc fia Kopoz kérésére, azon érdemekre tekintettel, melyeket ő és testvérei, István, Lökös és Imre Sárvár és Kőszeg ostrománál szereztek, megerősít

¹⁷² 1327. aug. 27. *F.* VIII/3. 227–231.

¹⁷³ 1327. aug. 29. *Anjou* XI. 196. No. 414.

¹⁷⁴ 1327. szept. 8. *F.* VIII/3. 203–211.

¹⁷⁵ 1327. okt. 28. *Anjou* XI. 238–239. No. 508.

¹⁷⁶ 1327. nov. 20. *DI.* 2453.

¹⁷⁷ 1327. dec. 10. *H. I.* 150–153. No. 101.

¹⁷⁸ 1328. jan. 8. *DI.* 2482.

¹⁷⁹ 1328. júl. 18. Pozsony. *Kóta Péter*: Regesták a vasvári káptalan levéltárából. Szombathely, 1997. 29. o. No. 64. Hasonló oklevelek: 1328. jan. 8. Visegrád. *Anjou* XII. 43. No. 10.; 1328. máj. 10. *Anjou* XII. 131–132. No. 252.; 1328. júl. 18. Pozsony. *Anjou* XII. 193. No. 379.; 1328. szept. 17. *Anjou* XII. 212. No. 413.; 1328. nov. 24. *Anjou* XII. 255. No. 478.; 1328. dec. 20. Visegrád. *Anjou* XII. 258–259. No. 486.

síti 1325. január 31-i oklevelét, melyben Kopoznak és testvéreinek birtokot adományozott.¹⁸⁰ Henrik fia János volt nádor fia János érdemeiért, így az újvári vár visszaszerzéséért, megkegyelmez László fia Lacknak, Pető mester volt újvári várnagy serviensének minden elkövetett bűncselekményéért. (Igen érdekes, hogy a király egy személy érdemeiért másvalakinek kegyelmez meg!)¹⁸¹ I. Károly meghagyja a veszprémi káptalannak, hogy Eneruch-i Herceg fia Imre fiai, Miklós és Tamás, valamint Imre fia András fiai, Miklós és Tamás kérésére, érdemeik és különösen András fia Imre testvérük Stilfried vára alatt elszenvedett halála, valamint Imre fia István Pelyske vára alatt a király szolgálatában történt halála miatt iktassa be a kérelmezőket a Zala megyei Cheeb birtokába.¹⁸² I. Károly birtokot adományoz Zarka Miklósnak érdemeiért, mivel Stilfrid váránál különösen kitüntette magát: egy ellenséges lovaszt a király szeme láttára lándzsájával kivetett a nyergéből és elfogta. A bárók hiteles jelentéséből tudja, hogy amikor Sándor comes több társával együtt egy várat ostromolt, Zarka Miklós az övével együtt több életveszélyes sebet kapott, rokona, Máté fia Demeter pedig úgy halt meg, hogy a hajított kövek kezét és lábát összezúzták.¹⁸³ I. Károly Ivánka fia Miklós fiai, Péter nógrádi ispán és Dénes királyi asztalnokmester, valamint fivérek, András erdélyi püspök és László kérésére átírja 1317. október 23-i oklevelét és megemlíti, hogy Péter és testvérei kiténtek a rozgonyi csatában. Pál a Henrikfiak által tartott Megenuche vára alatt nyíltól megsebesült. Az Uros szerb király elleni harcban Miklós és Dénes tünt ki, ugyanők vették meg Déva várat a néhai László erdélyi vajda fiaitól, s mikor Károly király kíséretével együtt szórakozásból a Bodrog folyó jegén járt és a jég több helyen beszakadt, László húzta ki őt a jég alól, miközben majdnem maga is ott veszett. Dénes bevette a bulgáriai Gorgen várat, s megvédte Nagymiháld várát a bolgárok, Bazaráb havasalföldi vajda, Scismanus szerb király és a tatárok ellen.¹⁸⁴ Tekintetbe véve Miklós szolgálatait, így többek között a Frigyes osztrák herceg megsegítésére vezetett hadjáratban szerzett érdemeit, korábbi adománylevelét megerősítve, birtokot ad Ozlan-i Mikó fia Miklósnak.¹⁸⁵ Ugyanebben az ügyben Miklós nádor ítéletlevelének zárórésztében található Mikó fia Miklós érdemei a Lajos bajor herceg elleni hadjáratban. Ott Miklós súlyosan megsérült, Budó nevű testvérét pedig Köcski Sándor országbíró és Azarai Sándor kapitányok jelentése szerint megölték.¹⁸⁶

I. Károly Kenéz comesnek. Kenéz comes Csák Máté szolgálatát megtagadva csatlakozott a királyhoz, és nem félt birtokait a pusztításnak kitenni. Abban a csatában, melyet Dózsa volt nádor Tamás fiaival, Kopasszal és Bekével, Majos fia Majossal, Lotárd fia Pállal s a kun Ajduddal Debrecen falu mellett vívott, a király által Dózsa segítségére küldött Kenéz comes Dózsát s a szent korona más híveit az ütközet megkezdésére bátorította, majd az ellenség csatarendjére tört, s oly nagy diadalt aratott, hogy az ütközetben a hűtlenek megszámlálhatatlan serege s azok majdnem minden szövetségese megsemmisült. Mikor Kenéz comest a nevezett ütközetben a mondott hűtlenek elfogták, Valkó vára átadására kényszerítve ló farkához kötötték, a vár körül nyomorult módon húzatták és tépték, lábait hóhérok módjára saját bőrével korbácsolták.¹⁸⁷

¹⁸⁰ 1329. febr. 2. után H. II. 57–61. No. 47.

¹⁸¹ 1329. márc. 27. Dl. 100.035.

¹⁸² 1329. ápr. 3. Dl. 90.593.

¹⁸³ 1329. ápr. 3. után. Dl. 68.092.

¹⁸⁴ 1329. máj. 1. Középkori históriák 170–171. No. 133.

¹⁸⁵ 1329. aug. 1. Visegrád. F. VIII/3. 417–419.

¹⁸⁶ 1330. febr. 18. A. II. 463–467. No. 406.

¹⁸⁷ 1330. febr. Dl. 2262.

I. Károly Sándor fia Jánosnak, a királyné helyettes étekfogójának saját és jobbágyai számára idegen bíróságok alóli mentességet biztosít. Fő érdeme: a királynét s a király gyermekeit vitézül megvédte Záh Felicián támadása ellen.¹⁸⁸ Gige zászlótartó fiait, Jánost, Lőrincet és testvéreit érdemeikért felmenti az ország főbb bíráinak s azok helyetteseinek hatósága alól. Harcoltak a király külső és belső hadjárataiban, birtokaikat súlyos károk érték. Fivéreiket, rokonaikat és familiáris szolgálókat (ministros familiares) kitették az ellenség pusztításainak, közülük a Henrikfiak sokat bebörtönöztek, megkínoztak, megcsönkítettek, megvertek, vaslánccal a piactéren kikötöztek, másokat karddal megöltek. Mikor a király Frigyes herceg ellen harcolt, Egyed fivérük Syhord vára alatt harcolva elesett, Lőrinc a vár alatt súlyosan megsebesült, Ugrin pedig Guncheyl város mellett vetőgépből kilőtt nyíl által sebesült meg súlyosan.¹⁸⁹ Imre fia Lőrinc varasdi ispán kérésére hű szolgálatait, különösen Wyumicha, Lodor és Beleh várak ostromakor tanúsított hősiessége jutalmául, átírja 1324. október 26-i adományozó oklevelét.¹⁹⁰ Sok és sokféle hadi szolgálataiért hívének, Mihály füzéri várnagynak adományozza Konrád hűtlen fiainak Zemplén megyei birtokait.¹⁹¹ Bátor Briccius fiai, András váradi püspök és három testvére, János, Lökös és Miklós a király elé járultak, s felsorolván maguk és elődeik érdemeit, kérték, hogy Bátor nevű városukat vegye ki az összes bírák joghatósága alól és mentse fel őket minden adótól. Figyelembe véve szolgálataikat és Bátor városa sok szenvedését Tamás fiai, Kopasz és Beke lázadása idején, amikor is a város 53 lakója vesztette életét, és hogy Kassa melletti csatában a király seregében különösen János tüntette ki magát, de már előbb, Debrecen táján is szembeszállt a lázadó Tamás fiaival, Erdélyben pedig először Berouta volt vajdával, majd a nádor vezérlete alatt harcolt a hűtlen Mojs fia Mojs ellen, s mert az ő példáját követve a többi testvérek is vállaltak minden fáradságot és küzdelmet a király szolgálatában, különböző kiváltságokat, többek között pallosjogot adományoz nekik.¹⁹² Kevenjovec György fiait felmenti a collecta fizetése alól, mivel atyjuk egy, a király érdekében a horvátok ellen vívott csatában elesett.¹⁹³ Számos falut adományoz Babonics Radoszlónak és fiainak érdemeikért: részt vettek a Bazaráb havasalföldi vajda elleni hadjáratban, melynek során az oláhok a visszavonuló magyar sereget törbe csalták. Az egyik fiú Miklós akkor „juvenis adleta ut tiro fortis fidelis noster” oroszláni vadsággal harcolt, s mikor már egész páncélzatát elvesztette, testét csak pajzsával védve, hegyes lándzsáját feszítve újra nekiment az ellenségnek, hűségesen oltalmazta a királyt, akinek szeme láttára a rátámadó öt erős oláh harcost megölte. E csatában Miklós vitéz hat sebet szenvedett a fején és vállán és körülbelül 25 nemes familiárisa esett el.¹⁹⁴ A szász eredetű Berendi Márton, akit bányaművelés céljából hívtak Magyarországra, az oláhok fegyverei ellen pajzsával védte a királyt és kiragadta a veszedelemből.¹⁹⁵ Tamás erdélyi vajda és Komya királynéi étekfogó kérésére serviensüknek, Sándor fia Jánosnak és fivéreinek, Miklósnak és Jakabnak birtokot adományoz. János Komyát helyettesítette, amikor Záh Felicián ki akarta irtani a királyi családot, vitézül megragadta a merénylőt,

¹⁸⁸ 1330. márc. 8. DI. 41.069.

¹⁸⁹ 1330. márc. 14. DI. 14.020.

¹⁹⁰ 1330. dec. 9. *Smičiklas* IX. 501–502. No. 412.

¹⁹¹ 1330. dec. 9. *Smičiklas* II. 534–535. No. 435.

¹⁹² 1330. *Chronica Turociense* II. CXLVII.; *F.* VIII/3. 768.

¹⁹³ 1330. *F.* VIII. 114–115.

¹⁹⁴ 1331. júl. 30. Visegrád. DI. 2508.

¹⁹⁵ 1331. okt. 5. TT 1885. 532. o. Az erdélyi káptalan 1337-i átiratában.

törével többször átdöfte, s így megmentette a királyi család életét.¹⁹⁶ István mester királyi specialis notariusnak tiszte ellátásáért és a Bazaráb elleni hadjáratban való részvételéért birtokot adományoz.¹⁹⁷ Külön érdemnek számított tehát, hogy a jegyző hadjáratban is részt vett. Bothos Miklós, Ördög András és Teke János, továbbá Mihály fiai és Esküllői Lőrinc unokái érdemeiért, különösen melyeket a Brassai Salamon által haláláig bitorolt feketehalmi királyi vár visszaadásában tanúsítottak, mely várat János és Jakab, Miklós fiai és Brassai Simon unokái főként az ő tanácsukra szolgáltattak vissza, az országban lévő összes javaikat visszaadja.¹⁹⁸

I. Károly Batori Bereck comes fiai, János, Szilágy megye comese, András váradi püspök, Lőkös és Miklós érdemeiért, mivel életüket és javaikat veszélyeztetve szembeszálltak a király ellenségeivel, Nyírbátor városnak árumegállító jogot ad. Lőkös a Havasalföldön, Bazarád ellen küzdve életét veszítette, János ugyanott fogságot szenvedett. Egy másik oklevél részletesebben sorolja fel érdemeiket: birtokaikat a hűtlenek a királyhoz való ragaszkodásuk miatt megtámadták, súlyos károkat szenvedtek, sok rokonukat és familiárisukat sötét börtönökbe zárták és megkínózták, népeik közül (de ministris et famulis ac jobagionibus) ötvenhárom Nyírbátorban megöltek. Bereck fia János vitézül harcolt a rozgonyi csatában, Debrecen táján Tamás fiai, Erdélyben pedig Moys fia Moys ellen.¹⁹⁹ Birtokot adományoz Pál comes udvarbírónak és Simon fia Lőrinc zarándi comesnek, mivel különböző hadjáratokban híven szolgáltak, különösen a Bazaráb vajda elleni hadjáratban, melyben Lőrinc vére ontásával bizonyította vitézségét.²⁰⁰ I. Károly kijelenti, hogy Bertalan fia Miklós fiai, Márk bálványosi alvárnagy és fivére Tamás – Pagan István mester serviensei és Tamás erdélyi vajda familiárisai (!) –, valamint Bartaleus fia Jakab fiai, Fagach és János – Heves megyei Fagach-i várjobbágyok és kondicionárius castrensisek – híven szolgálták őt, s vérüket is ontották érte, különösen a Bazaráb elleni hadjáratban, amikor a vlachok a szorosban a magyar sereget megtámadták. István fia Pethen, Tamás vajda csicsói alvárnagyának rokona és Bartaleus fia Péter vitézül harcolt s a vlachok keze által mindketten meghaltak. A király Tamás vajda kérésére Miklós fiait, Márkot és Tamást, valamint Jakab fiait, Fagach-ot és Jánost kiemeli várjobbágyi és castrensisi állapotukból, s az ország szabad serviensei és nemesei közé emeli őket.²⁰¹

Az esztergomi káptalan I. Károly parancsára Cselén Jánost beiktatja Záh Felicián Jezbe nevű volt birtokába.²⁰² Erzsébet királyné értesíti Pál udvarbíró és a várnagyokat, hogy Demeter budai éneklőkanonok, a váradi egyház iskolájának rektora és királynéi kapellánus kérésére Mezesi Benedek fiai, Gergely, Simon és Domokos lengyelországi hadjáratban mutatott vitézségéért az atyjuk által a Bars megyei Mezes faluban bírt nemesi telket minden adótól felmenti.²⁰³ Szolgálataikért, különösen a Tamás fiai Kopoz és Beke ellenében tanúsított hűségükért a király engedélyezi Gutkeled nembeli Bereck fiainak, Jánosnak, Lőrincnek és Miklósnak, hogy a Szatmár megyei Ecsed mocsárban kő- vagy favárat építsenek és azt hűségük emlékére Hywseg-nek nevezzék.²⁰⁴ Tamás erdélyi vajdá-

¹⁹⁶ 1332. febr. 17. Visegrád. Dl. 14.020.

¹⁹⁷ 1332. febr. 17. Visegrád. Dl. 2593.

¹⁹⁸ 1332. F. VIII/3. 623–627.

¹⁹⁹ 1333. jan. 2. ZW I. 458. No. 503.

²⁰⁰ 1333. jún. 26. Károlyi I. 80–82. No. LXIX és 83–84. No. LXXI. L. még 1336. Károlyi I. 117–121. No. 87.

²⁰¹ 1333. okt. 6. Visegrád. Dl. 105.572.

²⁰² 1334. márc. 13. Visegrád. Dl. 2810.

²⁰³ 1334. máj. 5. F. VIII/3. 716–718.

²⁰⁴ 1335. jún. 22. A. III. 174–177. No. 25.

nak megengedi, hogy városa, Gyöngyös, Buda jogaival bírjon érdemeiért: király védelmében vérét ontotta és számos serviense és rokona is meghalt a király mellett vívott harcokban.²⁰⁵ Megerősíti a Tamás csókakői és gesztesi várnagynak adott 1331-es és 1332-es adománylevelet: a várnagy a Bazaráb ellen vívott hadjáratban a vlachok által történt bekerítés után a mindvégig a király mellett volt, s ahányszor annak lovát botladozni és fáradni látta, annyiszor akarta átadni saját lovát, nem félt attól, hogy a halálveszélyt vállalva gyalog marad. Mikor a király másodszülött fiát, Andrást, Nápolyba küldték, Tamás mester lett a nevelője.²⁰⁶ I. Károly hozzájárul egy Rikolf fia Rikolf és annak fiai, valamint Roh Jakab által kért birtokcseréhez Roh Jakab érdemeiért, melyeket Miklós, György és János nevű fiaival az ő szolgálatában tett és Roh Jakab fia Mihály haláláért, mellyel Rikolf fia László életét a Bazarád elleni ütközetben megmentette.²⁰⁷ Hadjáratokban és más feladatokban teljesített szolgálataiért Nagy Péter fiainak, Chor nembeli Tamás lipői comesnek, csókakői várnagynak Szerém megyei birtokokat adományoz, elvéve azokat a hűtlen Szerémi János litteratustól, a királyi kúria notáriusától. Mikor a király a Sulyum nevű királyi birtokot, melyeket e János honorként bírt, a lerombolt Chereug várhoz akarta csatolni, János embe-
reivel szálláson megtámadta őket, a szállást rájuk gyújtották, a király emberét életveszélyesen, Péter mester rokonát és famulusát (!) pedig halálosan megsebesítették.²⁰⁸ Zarka fia Miklósnak érdemeiért a castrensisek bizonyos birtokrészeit adományozza: mikor a király Ausztriában Stilfrid vár alatt a cseh királlyal szövetségben harcolt, Miklós egyet azok közül, kik a királyra támadtak, lándzsájával levetett a lováról, elfogta és a király elé vitte. Amikor Sándor comes a többi bárókkal együtt Kőszeg várát ostromolta, Zarka Miklós és rokonai életveszélyes sebeket szenvedtek, Demeter nevű rokona pedig, mivel kezét és lábát kövek zúzták össze, meghalt.²⁰⁹

*

I. Lajos megengedi, hogy Mikcs bán és fiai Sáros megyei birtokukon az addigi favárat kőből építhessék újjá familiárisa, Pál fia László haláláért, aki Károly király familiárisa és udvari iuvenise is volt; Csák Máté famulusai, Gyurkei György fia Budun és annak fiai, Dénes, Doncs, János, György Máté, Mihály, Miklós és László (!) ölték meg. A lázadó Petenye Pétert váraiból kiverte, egyik fiát elfogta és a király udvarába vitte.²¹⁰ I. Lajos Hahót fia István fia Miklóst megadományozza érdemeiért. Károly királynak az osztrák és stájer herceg elleni háborújában Haburina várát elfoglalta, e vár urait elfogta és Károly királyhoz küldte. Más várakat is elfoglalt. Mikor Károly a rác Uros ellen vonult nagy sereggel, az Abona folyón való átkeléskor a szakadárak egyik lábát nyíllal átlőtték.²¹¹ I. Lajos megparancsolja a nyitrai káptalannak, hogy küldje el hiteles emberét, hogy jelenlétében Valter fia László, a királyi udvar apródja, birtokba iktassa Kistapolcsányi Gyula fia Miklóst, a királyi udvar milesét s általa fivérért Gergelyt hű szolgálataiért, különösen a Záh Felicián által végrehajtott merénylet elhárításában szerzett érdemeiért, mikor fején

²⁰⁵ 1337. jún. 29. Visegrád. Dl. 68.836.

²⁰⁶ 1339. dec. 20. Visegrád. Anjou XXIII. 342–343. No. 747.

²⁰⁷ Év nélkül. F. VIII/4. 631–635.

²⁰⁸ 1342. szept. 23. Visegrád. A. IV. 263–265. No. 101.

²⁰⁹ 1343. márc. 23. Visegrád. F. IX/7. 31–32.

²¹⁰ 1344. okt. 9. Buda. Dl. 3725.

²¹¹ 1345. jan. 21. Dl. 3604.

életveszélyesen megsebesült.²¹² Domonkos fia István, a királyi udvar speciális notáriusa kérésére és hű szolgálataiért, melyeket atyjának, I. Károlynak tett, különösen a boszniai és szerbiai hadjáratokban szerzett érdemeiért, Lajos király megerősíti egy 1343. július 10-én tett adományát. Domonkos fia István vitézül harcolt a Bazaráb elleni háborúban, ahol az oláhok nyilaitól elárasztva alig menekült meg a haláltól; harcolt a Rácország elleni háborúban is.²¹³ Egy birtokperben említik Divéki Barleus érdemét, aki a cseh király elleni hadjáratban vitézkedett.²¹⁴ I. Lajos érdemeikért birtokot adományoz Ostfi Domokos macsói bánnak és fiainak. Domokos segített a királynak a Rácország elleni háborúban, miközben rokonai, famulusai és kliensei vérüket ontották és elesetek.²¹⁵ Megparancsolja az erdélyi káptalannak, hogy mivel elébe járult egy Dobay István nevű székely és előadta saját és fia hű szolgálatait, különösen fiának a Tatárföldön bekövetkezett hősi halálát, és bemutatta a királyi ígéretet tartalmazó levelet is, mely szerint ezért jutalmat fog kapni, és a Küküllő megyei Badóteleke földet kérte, hogy végezze el a birtok határjárását.²¹⁶

I. Lajos elé járult Mihály fia Péter erdélyi alvajda s felsorolta katonai érdemeit, különösen melyeket Zára ostroma alkalmából teljesített, melyekért birtokadományt kért és kapott.²¹⁷ Károlyi András fiainak, Simonnak, Mihálynak, Miklósnak és Merhárdnak vásárjogot adományoz érdemeikért – különböző csatákban vérüket ontották és súlyos sebeket szenvedtek.²¹⁸ A király bizonyítja, hogy elébe járult udvari milese, a Phyrscotsonak nevezett Mihály, s elsorolva hűségese szolgálatait, egy Pest megyei birtokot kért tőle, s azt meg is kapta.²¹⁹ I. Lajos Lackfi István erdélyi vajdának, a Károly király által a rácok ellen indított hadjáratban szerzett érdemeiért, különösen mikor a király az országnagyokat Péterváradon hátrahagyta és Lackfi Istvánt Rácországba küldte, melyet az az Abona folyóig elpusztított, s tekintettel Nándorféhevár elfoglalásakor tanúsított vitézségére, új adományt ad Simontornya várára, illetve 1343. január 13-án kelt adománylevelét megújítja.²²⁰ Miklós bán bizonyos birtokait kizárólag a király joghatósága alá helyezi érdemeiért. Mikor Horvátország részeit a király ellenségei elfoglalták, Miklós bán e részeket visszaszerezte, s eközben nem kevés rokona és famulusa meghalt, megcsonkult vagy súlyos sebeket szenvedett. Zára ostroma alkalmából Miklós bán vitézül harcolva két súlyos sebet szenvedett és övéi közül többen elesetek.²²¹ Hű szolgálataiért, különösen a horvátországi hadjárat és Zára ostroma alkalmából szerzett érdemeiért István egykori horvát-szlavón bán fiát Istvánt és örökösait s a lendvai és Nymch-i várhoz tartozó birtokát s a rajtuk lévő népeket kiveszi a megyei és más bíróságok hatásköréből és csak a király ítéletének rendeli alá.²²² Lajos király megerősíti atyja, I. Károly Miklós horvát bán számára adott oklevelét érdemeiért: visszafoglalta a megszállt horvát bányságot, miközben nem kevés famulusa és rokona elesett és sok súlyosan megsebesült. Zára előtt Stykach castellum ostrománál Miklós bán két súlyos sebet kapott, és övéi közül többen elesetek. Részt vett

²¹² 1345. máj. 12. Visegrád. Dl. 39.071.

²¹³ 1345. máj. 26. Visegrád. H. II. 82–84. No. 64.

²¹⁴ 1346. jan. 5. Visegrád. Dl. 29.675.

²¹⁵ 1346. júl. 15. Dl. 30.380.

²¹⁶ 1346. nov. 2. Várad. Károlyi I. 167–168. No. 111.

²¹⁷ 1347. márc. 18. Buda. Dl. 29.676.

²¹⁸ 1347. jún. 30. Szerbia 13–14. XXXIX.

²¹⁹ 1347. júl. 1. Buda. *Smičiklas* XI. 376–377. No. 285.

²²⁰ 1347. júl. 1. Buda. Dl. 3921.

²²¹ 1347. júl. 6. F. IX/1. 506–509. No. CCLXXIX.

²²² 1347. okt. 3. Dl. 64.029.

a király és az ország összes hadjárataiban nem kímélve vagyonát és személyét.²²³ Lajos Geuge Miklós fia Poháros Péter udvari vitéznek Sáros megyei birtokot ad. Ő volt Lajos király nevelője és Zára ostroma alkalmából vére ontásával és familiárisának elvesztésével tünt ki.²²⁴ I. Lajos. anyja és a rendek hozzájárulásával. Harsundorfer Wluengus érdemeiért, ki a velenceiek ellen harcolva Zára ostrománál elesett, nővérét, Erzsébetet, Tamás erdélyi vajda fia Kónya sárosi ispán felségét fiúsítja, s elhunyt fivére összes birtokait neki adja.²²⁵ Hidegkuti László özvegye kérésére megengedi, hogy hidegkuti birtoka felerészét Hidegkuti Miklós fia Jánosnak adhassa, különösen mert atyja, Miklós, I. Károly erdélyi hadjárataiban elesett.²²⁶ Temetvény várát Tót Lőrincnek és fiának adja, főként a nápolyi hadjáratban szerzett érdemeikért.²²⁷ Kérelmükre és érdemeikért megerősíti I. Károly Suky Miklós fiai, Barabás, Mihály és Eliás számára adott adománylevelét, különösen az országba betörő tatárok elleni hadakozásukért, melyben fivérük Dávid elesett, Barabás pedig öt életveszélyes sebet szenvedett.²²⁸ Barakcsai Jakab fia Miklós udvari apród érdemei és atyja érdemei fejében, utóbbi Zára alatt vitézül harcolt és a nápolyi hadjáratba is a királlyal tartott, Trencsén megyei birtokot adományoz.²²⁹ Bertholth-i Egyed fia Simonnak érdemeiért, különösen melyeket a szerb király elleni háborúban szerzett, Bertholth nevű birtokára pallosjogot ad, amit parancsban közöl Sáros megye comesével és vicecomesével.²³⁰ Apród Miklós fia Jánosnak, érdemeiért, visszaadja Tótsolyos falut. Atyja vérét ontotta I. Károly királyért, fivére életét áldozta, ő maga pedig híven szolgálta a királyt.²³¹ Galgóc birtokát a nápolyi hadjáratban szerzett érdemeikért Tót Lőrinc fia Miklós pohárnokmesternek, s általa fivéreinek, az udvar „strenuus mileseinek,” Lökösnak és Bertalannak adományozza.²³² Lőrinc fia Sitoka mesternek birtokot adományoz érdemeiért. Sitoka a nápolyi hadjáratban tüntette ki magát.²³³ Rozgonyi János fia Lászlónak és Rozgonyi Péter fia Miklósnak, kik a király összes hadjárataiban részt vettek és különösen a nápolyi hadjáratban életüket folyamatosan veszélynek tették ki, kérésükre pallosjogot s akasztófa-állítási jogot ad.²³⁴

Birtokot adományoz Kanizsai Lőrinc fiainak. Közülük János részt vett az ország kedvező és kedvezőtlen hadi vállalkozásaiban, különösen a nápolyi hadjáratokban. Testvére, István budai prépost, diplomataként szerzett érdemeket.²³⁵ István erdélyi vajdának és általa Dénes királyi lovászmesternek és fiainak az itáliai városokban és Sziciliában, a Johanna és Tarantói Lajos elleni harcok során tett szolgálataiért két várat adományoz.²³⁶ Érdemeikért birtokot adományoz Gergely fia Német Jánosnak, testvéreinek, Gergelynek és unokatestvéreiknek: amikor Lóránd fia Lóránd Vas megyei comes I. Károly parancsá-

²²³ 1347. okt. 16. Pest 57. No. 302.

²²⁴ 1347. dec. 13. Héderváry I. 40–41. No. 49.

²²⁵ 1348. aug. 14. Buda. Csáky I. 99–100.

²²⁶ 1348. nov. 13. Buda. A. V. 247–249. No. 125.

²²⁷ 1348. nov. Dl. 16.102 és 16.099.

²²⁸ 1349. júl. 22. Visegrád. F. IX/1. 647–648. No. CCCLVII.

²²⁹ 1349. okt. 21. Gyulaféhevár. F. IX/1. 655–657. No. CCLXIII. A krónikás Tótsolyosi Apród Jánosról van szó.

²³⁰ 1349. F. IX/1. 652–653. No. CCCLXI. Az oklevél tévesen azt állítja, hogy Miklós a tengeren túlra jutott Johanna királynőt és férjét Lajost elfogta és Lajos királynak átadta.

²³¹ 1350. ápr. 12. Dl. 5171.

²³² 1350. szept. 5. F. IX/1. 768–770. No. CCCCIII.

²³³ 1350. szept. 8. Középkori históriák 183. No. 142.

²³⁴ 1350. okt. 30. Dl. 4151.

²³⁵ 1350. nov. 1. Buda. A. V. 413–415. No. 254.

²³⁶ 1350. nov. 4. Buda. Dl. 89.307.

ra hadba szállt Ausztria hercege ellen, a nevezett János fivére, Miklós, oroszláni bátorsággal harcolt és halálos sebet szenvedve elesett. Mikor a király fivére megbosszulására Szicíliaba vonult, János költséget nem kímélve vele tartott, s a hadjárat során háromszor megsebesült. Az újabb szicíliai hadjáratba János újra vele ment és híven szolgálta őt.²³⁷ Birtokot adományoz Zeend-i András fia Tamás füzéri alvárnagynak, aki különböző hadjáratokban, nevezetesen Szicíliában, hű szolgálatoakat tett.²³⁸ Tekintetbe véve Gumbási Herbor fia Nempez Miklós érdemeit, kit Sziléziába követségbe küldtek s ott az országért verét ontotta (!), I. Lajos birtokadományban részesíti.²³⁹ Eszerint a diplomáciai szolgálat sem volt mindig veszélytelen (mint később is látni fogjuk). A király átírja saját, 1345. május 26-án kelt oklevelét, s megerősíti két birtokban Osl fia Domonkos macsói bánt, kiemelve érdemei közül, hogy mikor a szerb király az ország határán Macsó és Szerém vidékét pusztította, Miklós macsói bán Domonkos fivére, majd az ő halálával Domonkos macsói bán a szerb király dühét megfékezte, az elnéptelenedett határvidéket újra benépesítette, majd a szerb király országának határait pusztította és tartományokat foglalt el.²⁴⁰ Nagy Lajos király Péter fia Mogorosich Nováknak, udvari milesének s fivéreinek, Gergelynek és Jánosnak birtokot adományoz érdemeikért, melyeket a nápolyi hadjáratban szereztek, ahová saját költségükön vonultak.²⁴¹ Kolos mesternek, a királyi udvar apródjának bizonyos birtokokat adományoz érdemeiért. Kolos gyermekkorá óta szolgálta Károly királyt. Mikor Bazaráb vajda törbecsalta Károly seregét, vitézül harcolt a vlachok ellen, s a király menekülését azzal segítette, hogy lovát átadta neki.²⁴² I. Lajos király elé járult Poháros Péter, a király udvari milese, újvári comes és boldogkői várnagy, aki sokszor kimutatta hűségét, és kérte a Kőrös megyei Szaplonca várának adományozását, amit a király meg is tett érdemeiért, melyeket főként a nápolyi hadjáratban szerzett. A várba Antal, a királyi udvar milese fogja őt bevezetni, akit az udvarból kifejezetten ezért küldenek oda.²⁴³ Megerősíti II. Andrásnak a Babonics comesek számára adott privilégiumát Miklós comes és fivére János érdemeiért: több hadjáratban kitüntették magukat, így Zára alatt és Apuliában, ahol Miklós és János saját bandériumuk élén, illően felfegyverzett saját familiárisaikkal hadakoztak. Saját költségükön, kényszer nélkül vettek részt a hadjáratban és Miklós nyíllövészek által súlyosan megsebesült. Előjoguk, hogy csak megfelelő zsold ellenében kötelesek a magyar királyok, a szlavón bánok, vagy bármilyen más vezér seregében hadakozni.²⁴⁴ Miklós zágrábi püspöknek a nápolyi hadjáratban szerzett érdemeiért birtokot adományoz, melyet addig Bychow fia Rouaz, I. Károly vitéze birtokolt.²⁴⁵ Birtokokat adományoz érdemeikért Disislo Péter fiainak, udvari milesének, Nováknak és fivéreinek, Gergelynek és Jánosnak. Zára ostrománál Novák életveszélyesen megsebesült, atyja, Péter, elesett. Novák a nápolyi hadjáratban saját költségén vett részt. Belc vára ostrománál átúsztta a vár árkat. Mint kemény katona vitte végbe vitézi tetteit s súlyos sebekkel borítva fogadta az oda érkező királyt.²⁴⁶

²³⁷ 1351. jan. 9. Buda. Pest 59. No. 312.

²³⁸ 1351. febr. 27. Dl. 86.152 és Dl. 41.150.

²³⁹ 1351. márc. 29. *Petrichevich* II/1. 6. No. 24.

²⁴⁰ 1351. ápr. 24. Dl. 41.154.

²⁴¹ 1351. dec. 9. *Smičiklas* XII. 50–53. No. 41.

²⁴² 1352. febr. 26. *Smičiklas* XII. 77–80. No. 54.

²⁴³ 1352. szept. 15. Buda. Dl. 100.061.

²⁴⁴ 1352. dec. 28. *Petrichevich* II/1. 6. No. 25. Egy 1377. febr. 9-i oklevél szerint a három testvér életben van.

²⁴⁵ 1352. aug. 7. Buda. MTT IX. 119. No. L.

²⁴⁶ 1345. febr. 22. Károlyi I. 217–220.

I. Lajos megvizsgálta az összes zólyomi, túróci, és liptói nemes birtoklását, köztük Péter fia Jánosét. János nem tudott felmutatni Liptó megyei birtokának jogos birtoklását igazoló iratot, de a király megerősíti az említett javak birtoklásában érdemeiért, melyeket a nápolyi hadjáratban szerzett, ahol nemcsak fogságba esett, de egyik szemét is elvesztette.²⁴⁷ Cselén János csongrádi comes számára átírja a sági vásárjogra vonatkozó régebbi oklevelét, ismételten felsorolva a Záh féle merényletkor szerzett érdemeit.²⁴⁸

Drugeth Miklós 1355. febr. 22-én kelt ítéletlevelében szerepel egy, a pannonhalmi apátság által 1288-ban kiadott oklevél, mely szerint Hermannus apát és a konvent Kemény (Keminus) comesnek, officialisnak hú szolgálataiért, melyet az apátságnak ifjúkora óta vére ontásával is teljesített, birtokot adományoz.²⁴⁹

I. Lajos, felsorolva Vásári Miklós esztergomi érsek érdemeit előadja, hogy mikor András herceg számára a szicíliai koronát megszerzendő más bárókkal együtt Avignonba, a pápához küldték, Miklós hú szolgálatokat tett. Később, a nápolyi hadjárat idején a király előre küldte őt Apuliába, Aquila városába, mely akkor Lajos uralma alatt állt. Ott az érsek Kont Miklóssal együtt több hónapig helyállt, nem félt az ellenség fegyvereitől. Amikor a király erős sereggel Rácország ellen vonult és Nándorfehérvár előtt táborot vertek, Miklós, már mint esztergomi érsek, saját fegyveres népének igen nagy sokaságával csatlakozott a királyhoz. Testvére, Tamás, más rokonaival és hozzátartozóival együtt, felemelte az érsek zászlaját, fegyvereseinek és familiárisainak sokaságát egyesítette a király népeivel. A király és az érsek serege Rácország királyának a magyar határra felsorakozott seregét szerencsésen legyőzte, ám a csatában az érsek nővérének fia, László fia Péter és rokona, Ders fia Tamás fia István, valamint kedves familiárisa, Csele fia János súlyosan megsebesült, nem kevés familiárisa pedig elesett.²⁵⁰

Margit, Szlavónia hercegnője, István herceg özvegye, megjutalmazza udvari familiárisát, Tamás fia Istvánt, aki nagy szolgálatot tett a hercegnek, amikor Lajos királlyal együtt erős sereggel a szerb király ellen vonult. István herceg halála után folyamatosan a hercegnő udvarában szolgált.²⁵¹ I. Lajos megerősíti a Vermes család nemességét. Elébe járult Mátyás literátus, Miklós királyi bajvivó (pugil specialis), Vermes fiai, és rokonaik és kérték, hogy őket és őseiket, akiket a régi magyar királyok a Pozsony megyei udvarnokispánok sorából a királyi serviensek és „tisza és természetes” nemések sorába emeltek, nemességükben erősítse meg. Mindezekről Lajos királyt István nyitrai püspök, a teológia magistere és Megyesi Móric fia Simon pozsonyi comes tájékoztatta. Megemlékezve elődeik érdemeiről, különösen Máté mester és Miklós pugil atyja, Vermes hűségéről, aki Károly királynak vére ontásával és súlyos sebek elszenvedésével sok szolgálatot tett, Lajos király Máté mestert, Miklós pugilt, István fia Ábrahámot, Pál fia Jánost, Tamás fia Jánost és a Budafalváról való Miklós fia Jakabot, s általuk utódaikat az igazi nemések sorába emeli, hogy ezután azok módjára a király zászlaja alatt harcolhatnak.²⁵² I. Lajos a Kanizsaiak felsorolt érdemeire tekintettel, Kanizsai Lőrinc fia István zágrábi püspök és testvérei kérésére, megerősíti a Nymygh birtokról szóló, I. Károly által kiadott 1324. évi oklevelet. Kanizsai Imre fia Lőrinc I. Károly idején többször ontotta vérért a király szeme

²⁴⁷ 1355. febr. 22. Buda. P. II. 416–417. No. 146.

²⁴⁸ 1355. márc. 27. *Turul* 1899. 137.

²⁴⁹ 1356. jan. 10. *Smičiklas* XII. 320.

²⁵⁰ 1356. febr. 6. F. IX. 2. 467–471. No. CCXXVII.

²⁵¹ 1357. jan. 18. Sopron vm. 264–267. No. 197.

²⁵² 1357. ápr. 6. Visegrád. *Smičiklas* XII. 402–403. No. 301.

láltára, vitézül harcolt a Bazaráb elleni hadjáratban és el is esett. Kanizsai János a két nápolyi hadjáratban és a rákok elleni hadjáratban szolgálta híven a királyt, majd Zára alatt súlyosan megsebesült.²⁵³ Punik fia Péter comesnek és fivérének, Lorándnak, visszaadja Zamlaka possessiót érdemeikért. Részt vettek a király összes hadjárataiban, különösen a tengerentúlon, Trauisius vára alatt és több más helyen ontották vérüket a királyért.²⁵⁴

I. Lajos gyaki Kene fia Miklóst és András fia Miklóst, akiket Szécsi Miklós országbíró Benedek deák felesége ellenében rágalalmazásban elmarasztalt, a velenceiek elleni háborúban szerzett érdemeik fejében felmentette a büntetés alól.²⁵⁵ A hadi érdem tehát ez esetben erősebb volt, mint a büntetőjog. I. Lajos a Kis Temes mellett birtokot adományoz Karapat Stanislainak, Negue Wlanyk-nak és Zovena fia László fiainak, Miklósnak és Lászlónak, hű oláhjainak, mert amikor Bazarába Sándor havasalföldi vajda újra elismerte Lajos királyt természetes urának, nem törődve a vagyonukban esett kárral és a veszedelmekkel, otthagyták havasalföldi birtokukat és Lajoshoz álltak. Részt vettek a király hadjárataiban, különösen a zárai és a nápolyi hadjáratban, és vérük ontásával mutatták ki hálájukat.²⁵⁶ Új adomány címén birtokot adományoz a máramarosi oláh Gyula fia Drágosnak hű szolgálataiért, melyeket különösen Moldvaország helyreállítása alkalmából tanúsított, és mert számos hadjáratban vett részt. Sok lázadó oláhot vezetett vissza a király hűségére. A birtokokat olyan jogon bírja, mint az ország többi nemesei, kik a király zászlaja alatt harcolnak.²⁵⁷ Punyk fia Péter kérésére, érdemei jutalmaképpen, átírja atyja, I. Károly 1322. december 15-i privilégiumát. Péter vitézül harcolt a velenceiek ellen Zára alatt, nem kímélte személyét és javait.²⁵⁸ Sukat vára és városa alatt teljesített hű szolgálataiért I. Lajos új oklevelet állít ki szentmiklósi Pongrác okleveleinek pótlására.²⁵⁹ Kruppa várát hű szolgálatai jutalmául új adományként néhai István bán fiainak Dénes és Pál ispánoknak adományozza. Részt vettek a király valamennyi hadjáratában, vitézül harcoltak, s vérüket valamint rokonaik és familiárisaik vérét ontották a király szolgálatában.²⁶⁰ I. Lajos hű szolgálataiért, különösen I. Károly idejében és a nápolyi hadjáratban szerzett érdemeiért, birtokot adományoz Miklós esztergomi érseknek.²⁶¹ Ez esetben is gondolhatunk katonai érdemekre, mivel a magyar főpapok ekkor (és még sokáig) hadakozók is lehettek. Balk máramarosi vajdának, Szász fiának és testvéreinek, Drágnak, Dragomérnak és Istvánnak birtokot adományoz érdemeiért; a birtokokat a hűtlen, Moldvába távozott Bogdán vajdától kobozta el. A megadományozottak Moldvából vándoroltak be az országba, hogy a királyt szolgálják. Vérüket ontották és halált okozó sebeket kaptak, fivéreik és sok famulusuk pedig elesett.²⁶²

I. Lajos király Újlaki Miklós fia kérésére, szolgálataiért, melyeket Bodony (Viddin) városa megszerzésében és Bulgária meghódításában teljesített, átír egy privilegialis oklevelet.²⁶³ Heem fia Pál fia Benedek viddini kapitány kérésére a viddini ostrom s a bulgá-

²⁵³ 1357. júl. 2. Pozsegavár. Dl. 41.316.

²⁵⁴ 1359. aug. 29. F.IX/3. 33–35.

²⁵⁵ 1360. márc. 20. Máramaros 37–40. No. 19.

²⁵⁶ 1360. márc. 21. *Smičiklas* XIII. 15–16. No. 10.

²⁵⁷ 1360. jún. 24. Péchy 14. No. 56.

²⁵⁸ 1360. dec. 28. Blagay 146–148. No. LXXXI.

²⁵⁹ 1364. febr. 28. Buda. Dl. 5004.

²⁶⁰ 1365. febr. 2. Máramaros 56–59. No. 29.

²⁶¹ 1365. jún. 2. Viddin. Dl.96.491.

²⁶² 1365. jún. 4. Viddin. Dl. 5234.

²⁶³ 1365. jún. 30. Középkori históriák 202–203. No. 154.

riai hadjárat idején szerzett érdemeikért mentesíti Gywra-i Benedek fia István familiárisait, Jekul fia István fia Andrászt és Jekul fia másik István fia Jánost, ebergöci lakosokat a rájuk bármilyen bíróság által kimondott ítéletek hatálya alól.²⁶⁴

I. Lajos közli Kont Miklós nádorral, hogy trónralépése óta szándéka volt Bulgária azon részeinek visszaszerzése, melyeket a hitetlenek és cselszövők régebben elidegenítettek. Amikor e célból erős sereggel támadást indított, rokonainak fegyveresekből és íjászokból (*armatorum et sagittariorum*) álló erős csapatával Miklós nádor személyesen csatlakozott uralkodójához. Nagy szolgálatokat tett, sok fivére, rokona milese és *serviense* forgott veszélyben és hullatta vérért. A nádor összes kortársait megelőzve annyira megvilágosította a király szemét tanácsaival, hogy elfoglalták Bodony városát és kerületét több erődítménnyel, várral együtt.²⁶⁵ I. Lajos az Ebergöci Andrásnak és Jánosnak adott föntebbi (l. 262. lj.) adományát részben visszavonja, ez csak személyükre vonatkozik, de Dág és Ebergöc birtokokat, melyeket a király már előbb Kanizsai István zágrábi püspöknek és fivérének adományozott – nem kapják vissza.²⁶⁶ Megerősíti Gargói Konrád fia György fia János adományát Tótsolymosi Apród Miklós fiai, főként pedig káplánja, János kükkülei főesperes érdemeiért, ez utóbbi elkísérte őt Nápolyba, s a hadjárat során a király notáriusa volt.²⁶⁷ Dragomér Oláh Miklós erdélyi vajda Havasalföldön a pártütő vajda ellen harcolva elesett, fiai, Balk, Drág és János atyjuk érdemeért a Szolnok megyei Kővár várát kapják.²⁶⁸ Himfi Benedek bolgár bánnak és rokonainak érdemeikért pallosjogot adományoz. Az ország és a király minden vállalkozásában részt vettek, különösen Bulgária és Bodony (Viddin) vára védelmében, nem kímélve sem vagyonukat, sem személyüket. Kítették magukat a változó hadi szerencsének, a váratlan csapásoknak, fáradságos vállalkozásokban vettek részt, viselték azok költségeit és vérüket ontották, miközben súlyos és életveszélyes sebeket kaptak.²⁶⁹

I. Lajos Vas megyei birtokokat adományoz Eldurbach egykori udvari milese, s annak fia, Vilmos udvari miles érdemeiért neki és fivéreinek: Purhardus pozsonyi prépostnak, Jánosnak, Frigyesnek és Berchtoldnak. Eldurbach társaival együtt kítűnt Tarvisium ostrománál, Zára elfoglalásánál, majd Vilmos I. Lajos rokonának, Róbert bajor hercegnek volt segítségére az osztrákok ellen vívott harcban.²⁷⁰

László havasalföldi vajda, szőrényi bán és „*dux nove plantationis terrae Fogaras*” bizonyítja, hogy László mester a néhai Dobkai Meyster Janus fia, Myked bán unokája az ő rokona, s jóllehet nem tartozott Lajos király uralma alá, hatalmas sereget vezetett a hitetlen törökök és Bulgáriában Tyrna imperatora ellen, ott kiváló haditetteket vitt végbe a keresztény vallás és Lajos király érdekében, s az ellenség elől sohasem hátrált meg. Ezért Fogarasföldön, az Olt közelében, birtokot adományoz neki. Kéri Lajos királyt, mint természetes urát és utódait, hogy adományozó oklevelét tartsák örök érvényben, s az adományt erősítsék meg. Kéri saját utódait is és országa előkelőit, hogy adományát ne semmisítsék meg, ne hogy esküje semmivé legyen. Aki adományát meg akarná másítani,

²⁶⁴ 1365. júl. 26. Sopron vm. I. 359–360. No. 244. Úgy tűnik, némi hiba volt a birtokok nyilvántartásban.

²⁶⁵ 1365. dec. 30. Visegrád. Máriássy 35. és 36. No. 85. és 89.

²⁶⁶ 1369. F. IX/4. 114. No. LII/3.

²⁶⁷ 1369. jún. 24. F. IX/4. 172–174. No. XCIV. Hogy a notárius hadi érdemeket is szerzett-e, nem tudjuk. Valószínű, hogy nem hadakozott.

²⁶⁸ 1369. okt. 17. Kassa. DI. 100.125. és DI. 100.168. A kétségtelenül vlach származású vajda hűségnyilatkozata és esküje figyelemre méltó.

²⁶⁹ 1372. júl. 15. Arges. DI. 26.376.

²⁷⁰ 1373. *Smičiklas* XIV. 560–561. No. 435.

arra szálljon Isten, a Boldogságos Szűz s a szent királyok István, László és Imre (!) haragja és méltatlankodása.²⁷¹ Erzsébet magyar királyné birtokot adományoz Csák nembeli Péter fia Domonkosnak, aki megvédte őt Záh Felicián támadásától.²⁷² I. Lajos a fogságban tartott, majd száműzött Kanizsai István zágrábi püspököt újra kegyeibe fogadja, mert megbizonyosodott Kont Miklós nádor vádjainak alaptalanságáról, s őt és fivérét, Jánost bízta meg Vasvár és Sopron megyék védelmével a németek ellen. Ezt meg is tették, s ezzel a püspök elnyerte a király szeretetét.²⁷³ A Liptó megyei Martingfalva-i Balázs fia Miklós jobbágyfiút (filium jobagionum nostrorum) sok katonai érdeméért, részben János esztergomi érsek kérésére, s vele testvéreit és rokonait Martingfalva földjükkel együtt kiveszi a vári függésből és a királyi zászló alatt hadakozó nemesek közé sorozza érdemeiért: gyermekkorától kezdve részt vett az összes királyi hadjáratban, így a Havasalföldön a Duna partján Lajkó testvére Godon ellen vívott harcban, majd a litvánok ellen Velzy váránál kő és nyíl általi sebeket szenvedett.²⁷⁴

*

Mária királynő birtokot adományoz Krassó megyében Kím fia Pál fia Benedek volt bolgár bánnak testvére, Péter haláláért és érdemeiért: a király minden ügyében és hadjáratában részt vett, különösen a havasalföldi hadjáratban, ahol testvérét, Pétert, megölték.²⁷⁵ Labdásvarsányi Miklós kérésére a királynő átírja a Miklós atya István hű szolgálataiért adományozott, labdásvarsányi birtokról szóló adománylevelet. Azt Moogh csepeli hospes fia, István kérte hű szolgálataiért, különösen fiának, Jánosnak a Bazaráb elleni hadjáratban történt haláláért. Maga Moogh fia István is vérént ontva sok sebet kapott, s mikor küldetésbe jött Fehérvárra, a rablók megtámadták és alig menekült meg a haláltól.²⁷⁶ Mária királynő birtokot adományoz Kaplai János vajdának és testvérének Dezsőnek érdemeikért. Ifjú koruk óta részt vettek minden hadjáratban, különösen az oroszországiban, ahol ők és a hozzájuk tartozók vérüket ontották.²⁷⁷ Mária királynő birtokot adományoz új adományként Torockói István fiainak: Miklósnak és Lászlónak s általuk unokatestvéreiknek Ákos fiainak Andrásnak és Miklósnak hű szolgálataikért, különösen Miklós és László testvérének haláláért, ki Lajos királynak Lajkó erdélyi vajda elleni hadjáratában vitézül harcolva elesett.²⁷⁸ Mária királynő egyik oklevelében nem hőstettet, hanem gyilkosságot jutalmaz birtokadománnyal, mikor a Nyitra megyei Gimes várát Kozmáli Miklós fia Forgách Balázsnak, az étékfogók mesterének, és általa testvérének, Jánosnak, továbbá atyai nagybátyjának, Péternek adományozza, mert megölte a királyné életére törő Durazzói Károlyt. Az oklevél részletesen leírja Forgách Balázs küz-

²⁷¹ 1374. nov. 30. *F. IX/4.* 576–578.

²⁷² 1377. szept. 8. Vác. *DI. 67.401.* 1651-es hiteles másolatról készített 1725. évi hiteles másolat.

²⁷³ 1377. okt. 30. Zólyom. *MOL Fekete Nagy Antal* temesi gyűjt. 538.

²⁷⁴ 1378. ápr. 19. *H. II.* 130–134. Meglehetősen kései adomány. Hadi érdemekért adományozó okleveleket Nagy Lajos korából jóval kevesebbet sikerült gyűjtenem, mint I. Károly korából, bár Lajos király többet háborúzott, mint Károly. Ennek oka az lehet, hogy gyűjtésem csak a kiadott oklevelekre és a *DI*-re szorítkozott, s az Anjou-kori okmánytár kiadás még csak az 1340-es évnél jár. Más kérdés, hogy a *DI*-ben miért van jóval több ilyen oklevélről készült kivonat Károly, mint Lajos korából.

²⁷⁵ 1384. máj. 25. Buda. *Sztáray I.* 466–468. No. 287.

²⁷⁶ 1384. jún. 22. Máramaros 82–85. No. 50.

²⁷⁷ 1384. *DI.* 32.505.

²⁷⁸ 1387. febr. 11. *Gamnecz. Bánffy I.* 387–388. *CCLXXIX.*

delmét az életét védő II. Károly királlyal.²⁷⁹ Mindazonáltal semmilyen adat nincs arra, hogy II. Károly Mária életére tört volna.

*

A vitézi tettekért történő adományozásokat Zsigmond király is folytatta, ám ilyen okleveleit csak az 1400-as évvel bezárólag vizsgáljuk. Még nem királyként, csupán brandenburgi örgrófként, Magyarország uraként és kapitányaként adja Losonczi László és István szőrényi bánoknak új adományként Desznő és Pankota várakat hű szolgálataikért, melyeket különösen abban a hadjáratban teljesítettek, melyet a két királynő (Erzsébet és Mária) kiszabadításáért indítottak.²⁸⁰ Kusali Jakcs fiainak, György, István és András mestereknek, kincstartóknak és beregi ispánoknak adja a Szolnok megyében fekvő, elhagyott Aranyos várát a Lajos királynak, Erzsébet és Mária királynőknek és neki tett szolgálataiért és testvérük, Dénes haláláért, aki a két hűtlen János bánnal vívott csatában esett el, amikor azok a királynőket elfogták, kincseiket elrabolták, számos bárójukat és lovagjukat megölték, vagy elfogták.²⁸¹ Új adományként Losonczi Tamás fia Dénes zólyomi ispánnak ajándékozza Bonchidát érdemeiért, mivel ifjú kora óta részt vett Lajos, Erzsébet és Mária minden sikeres és sikertelen hadjáratban és vitéz tetteket hajtott végre.²⁸² Zsigmond Losonczi László szőrényi bánnak Zemplén megyei birtokokat adományoz érdemeiért: vitézül hadakozott a királyi és királynői felség ellen lázadók ellen, minden esetben győzelmet aratott ellenük és megfutamította őket, fegyveres népüket összeszűzta és Mária királynőt kiszabadította.²⁸³ Mária királynő Losonczi László szőrényi bánnak adományozza Szalánc várát hű szolgálataiért, mivel amikor (Horváti) János Erzsébet királynét fogságban tartotta, Losonczi László félelem nélkül megtámadta és Isten segítségével legyőzte és megfutamította annak seregét.²⁸⁴ Zsigmond Ruzkai Jakob fia Domokosnak, udvari milesének hadi szolgálataiért, különösen Gwmnech (Gamnec) vára megvívásakor szerzett érdemeiért új adományként három királyi possessiót adományoz.²⁸⁵ Másik milesének, Kernech-i Miklós fia Miklós mesternek is birtokot adományoz, főként a Gwmnech (Gamnec) vára ostromakor szerzett érdemeiért, mert a szeme láttára hajtógépek lövedékei sebesítették meg.²⁸⁶

Familiárisának, Somosi Péter fia Jánosnak, főként azon szolgálataiért, melyeket a korona elnyerése és számos várnak a hűtlen Horváti Péter fia János bán és János volt vránai perjel kezéből való visszaszerzése során teljesített, birtokokat adományoz Sáros megyében.²⁸⁷ Kanizsai János fia Miklósnak is birtokot adományoz, főként Gamnec vára alatt szerzett érdemeiért, ahol szeme láttára hajtógépektől sérüléseket szenvedett.²⁸⁸ Birtokot

²⁷⁹ 1387. ápr. 19. Buda. Zs. I. 3/31. Az oklevél szerint Balázs férfiasan és bátran megtámadta Károlyt, s oly vitézül támadt rá, olyan sűrű kardcsapásokkal ejtett rajta sebeket, hogy néhány nap múlva kilehelte lelkét. Balázs is nagy és halált okozható sebeket kapott és életben maradása még kétséges. L. még *Újházy László: Magyar történelmi emlékek*. Budapest, 1914. XVIII.

²⁸⁰ 1387. jún. 3. Buda. Bánffy I. 396–398. No. CCXXXIII.

²⁸¹ 1387. júl. 8. Zágráb. Bánffy I. 403–405. No. CCXXXVIII.

²⁸² 1387. júl. 25. Bánffy I. 406–408. No. CCLXXXVIII.

²⁸³ 1387. aug. 12. Dl. 71.893.

²⁸⁴ 1387. aug. 13. Zs. I. 19/187.

²⁸⁵ 1387. szept. 1. Zs. I. 20/203.

²⁸⁶ 1387. szept. 3. Zs. I. 20/207.

²⁸⁷ 1387. szept. 29. Diósgyőr. H. II. 151–152. No. 107.

²⁸⁸ 1387. okt. 14. Zs. I. 25.258.

adományoz Büky Tamásnak érdemeiért: Csáktornya, Medve és Gannicz várak ostrománál vitézül harcolt és vérét ontotta.²⁸⁹

Ulászló lengyel király Benedictus hungarusnak, mivel az megőrizte számára Halics várát, kárpótlásul visszaadja oroszországi birtokait.²⁹⁰ Zsigmond király János vegliai comesnek az Erzsébet és Mária királynők szolgálatában a hűtlenek elleni harcokban szerzett érdemeiért adományoz várat. János szabadította ki Mária királynőt Pachitel várából súlyos harcok árán, melyek során az ellenséget megfosztotta famulusaitól, lovaitól és fegyvereitől.²⁹¹ Zsigmond új adomány címén birtokot adományoz Iván oláhnak, ki Balk és Drág fivére, Dragomér fia és székely ispán. Számos hadjáratban vett részt, atyja, Dragomér, Viddin vára ostrománál, fivére, Tatamér, Belc vára ostrománál esett el Nagy Lajos idején.²⁹²

Mária királynő Ruskai Jakab fia Domokosnak adományoz számos hadi érdemeért, különösen Gannicz vára alatt mutatott vitézségeért három Bereg megyei királynői birtokot.²⁹³ Wilkowyth nembeli Frigyes fia Zemkónak azért adományoz Zsigmond birtokot, mert ő hozta a hírt Mária királynő kiszabadulásáról, és mert hűségéről vére hullatásával is tanúskodott.²⁹⁴ Szécsi István fia Gál mesternek és fiainak, Györgynek, Péternek, Jánosnak, Jakabnak, Lászlónak és unokatestvérének, György fia Jakabnak királyi falvakat adományoz – részben cserébe – Gannicz vára alatt szerzett érdemeikért, ahol nyilaktól és kövektől a király szeme láttára súlyosan megsebesültek.²⁹⁵ A hűtlen Korpádi János és fiai birtokait elkobozza és az ellenük vitézül harcoló Botos Domokosnak és Harapk-i Miklósnak adományozza, akik a hűtlent csatában leverték.²⁹⁶ Kaplai Benedek fia János szörényi bánnak birtokot adományoz hűségéért, vitézségeért és különösen mert Belc vára ostromakor nyíllövéstől megsebesült. Böven ontotta vérét, nemes familiárisai közül igen sokan elesetek, s így Lajos király visszaszerezte Belc várát. János bán visszaszerezte az Oroszországban lévő királyi várakat és sokat tett a két királynő kiszabadítása érdekében is.²⁹⁷ Perényi Miklós főpohárnokmester familiárisának, Zemzei Demeter fia Lászlónak és testvérének, Jánosnak – László Rácországban, Chestyn és Borych várának megvívásakor szerzett érdemeiért és azért, mert két szepesi falut elvettek tőlük és Gölnicbányához csatoltak – megígéri, hogy a két helységet visszaadja, vagy más egyenértékű birtokokat ad nekik.²⁹⁸ Zsigmond Szednai István fia Jakabnak a rácok elleni háborúban Borith és Chestin várak ostromakor szerzett érdemeikért Sredna possessióban pallosjogot adományoz.²⁹⁹ Azon érdemekért, melyeket Perényi Péter fia Miklós miles királyi pohárnokmester és testvérei, János és Imre különböző alkalmakkor és hadjáratokban szereztek, főként pedig Miklós Rácországban, Chestyn és Borych várak ostromakor tanúsított vitézségeért, birtokot adományoz.³⁰⁰

Mária királynő érdemeikért birtokokat adományoz Szécsényi Kónya bán fiainak, Franknak és Sebestyennek. A lázadók ellen harcolva részt vettek Borych és Chestyn vá-

²⁸⁹ 1387. nov. 25. *Smičiklas* XVII. 105–109. No. 79.

²⁹⁰ 1387. nov. 25. Buda. Máramaros 87–89. No. 52.

²⁹¹ 1387. dec. 6. Buda. Dl. 71.896.

²⁹² 1388. jan. 10. Zs. I. 37/386.

²⁹³ 1388. jan. 11. Zs. I. 38/387.

²⁹⁴ 1388. jún. 19. Visegrád. F. 426–429. No. CCXLI.

²⁹⁵ 1389. aug. 20. Buda. Középkori históriák 219–220. No. 162.

²⁹⁶ 1389. nov. 23. Rácországi táborban. Dl. 84.799.

²⁹⁷ 1389. dec. 2. Temesvár. *Smičiklas* XVII. 238–239. No. 176.

²⁹⁸ 1389. dec. 2. Temesvár. Zs. I. 151/1275.

²⁹⁹ 1389. dec. 2. Krassó III. 192–195. No. 126.

³⁰⁰ 1389. dec. 6. Temesvár. Zs. I. 515/1280.

rak elfoglalásában és más érdemeket is szereztek a rácok elleni háborúban.³⁰¹ Zsigmond Perényi Simon fia Péternek, udvari familiárisának érdemeiért, melyeket az udvar szolgálatában, Rácországban és Borych vára megvívásában szerzett, új adományként Valkó megyei királyi birtokokat juttat.³⁰² Kállay István fia Istvánnak érdemeiért, különösen melyeket a Rácország elleni hadjáratban szerzett Borych és Chestyn várak ostrománál, Kálló városában Szent György napjára (április 24.) országos vásártartási jogot adományoz.³⁰³

Mária királynő, figyelembe véve hűségét és mérlegelve azon haditetteket, melyeket Nagymihályi György fia János, a királynő udvari vitéze, életét is gyakran kockára téve teljesített, miközben kövek súlyos ütéseit és a börtönök sötéttségét is elviselte, két Bereg megyei királyi birtokot adományoz neki.³⁰⁴ Zsigmond Keresztúri Miklósnak Gamnicz vára ostrománál szerzett érdemeiért adományoz birtokot.³⁰⁵ Mária királynő Alsáni János bán fiainak, Bálint bíboros pécsi püspöknek és Pálnak, valamint Pál fia Miklósnak érdemeiért a felségsértő Zuglaki Philpe fia László birtokát adományozza, kit a hű előkelők, főként Alsáni Pál és Miklós legyőztek, megbilincselve Budára vitték, ahol lefejeztetett.³⁰⁶ Zsigmond király, főként a törökök elleni harcban szerzett érdemeiért, Perényi Miklós szőrényi bánnak adja a Zemplén megyei Patak és Újhely városokat.³⁰⁷ Zsigmond oklevelében előadja, hogy Kanizsai István székelyispán a maga hadi népével és a székelyekkel a király behatolása előtt nyomult be Moldvába, és utat nyitott a királynak, hogy seregével a vajda székhelyére hatoljon és a vajdát hódolatra bírja.³⁰⁸ Miklós nádor és macsói bán, mikor Zsigmond király a törökök és rácok ellen vonult, zászlaját magasra emelve dicséretes szolgálatokat tett és vitézül harcolt ellenük, miközben több rokonát és hívét elvesztette.³⁰⁹ Zsigmond Konska-i Domokosnak s fiainak Lászlónak és Miklósnak érdemeikért birtokot adományoz és őket, László király oklevelét megújítva, utódaikkal együtt kiveszi a várjobbágyi állapotból.³¹⁰ Zsigmond Ilsvai Péter fia Leusták királyi ajtónállómesternek és Kapolyai Benedek fia János volt vajdának új adományként egy Zágráb megyei várat adományoz érdemeikért, melyeket a végvidéket támadó hűtlenek és pogányok elleni hadjáratokban szereztek.³¹¹ Kanizsai Lőrinc fia János fiai, János esztergomi érsek, Miklós tárnokmester és István székelyispán érdemeiért várat adományoz nekik. Istvánt az Erzsébet és Mária királynők ellen támadó pogányok (!) elfogták és sokáig bilincsben tartották. János és Miklós tevékenyen közreműködött Mária királynő kiszabadításában, majd Miklós és István a Rácországban a törökök ellen vezetett több győzelmes hadjáratban a király mellett harcolt.³¹² Perényi Miklós volt szőrényi bánnak birtokot adományoz érdemeiért: vitézül harcolt a rácok ellen Borych ostromakor, nem félt a dárdák és kövek záporától. Mikor a törökök Rácországra törtek, fegyvereseivel megtámadta őket, sokakat levágott karddal és megölt lándzsával, a többieket megfutamtította és a tőlük elvett zászlókat elküldte a királynak.³¹³

³⁰¹ 1390. máj. 31. Szerbia 24.25 No. LXVII.

³⁰² 1390. máj. 8. Sztáray I. 490–491. No. 308.

³⁰³ 1390. júl. 10. Zs. I. 177/1586.

³⁰⁴ 1390. szept. 25. Temesvár. Zs. I. 188/1669.

³⁰⁵ 1390. szept. 29. Zs. I. 189/1674.

³⁰⁶ 1390. Székely O. I. 82–83. No. LXIX.

³⁰⁷ 1390. F. X/1. 595–596. No. CCCXXXIV.

³⁰⁸ 1391. okt. Zimony mellett a Száva melletti táborban. Zs. I. 249/2257.

³⁰⁹ 1392. febr. 19. Buda. Zs. I. 261/2396.

³¹⁰ 1392. febr. 25. Buda. Zs. I. 262–263/2408.

³¹¹ 1392. júl. 12. Krassó III. 219–222. No. 137.

³¹² 1392. aug. 9. Keve. Szerbia 33. No. LXXVIII.

³¹³ 1392. aug. 14. Temesvár. Zs. I. 282/2590.

Zsigmond néha szerényebb adományokkal adományozza meg vitézeit. Így Hídvégi János fia Becsének, főleg a törökök és rácok ellen Szerbiába vezetett hadjárat alkalmából mutatott érdemeiért, Földvár városában egy házhelyet adományoz és egy malom harmadrészét.³¹⁴ Új adományként adja Kernercei Miklós fia Miklósnak és Nagyfalvi János fia Erdősnek a Trencsén megyei Nádasd királyi birtokot érdemeikért, melyeket a végvidéket háborgató törökök és a hűtlen skizmatikusok ellen a legutóbbi szerencsés hadjáratban szeremlátára harcolva szereztek.³¹⁵ Új adományként egy Pozsony megyei királyi udvarnoki birtokot adományoz Királyfalvai Pál fiainak, Lászlónak, Mátyásnak és Sebestyénnek érdemeikért, főként mert László a törökök ellen Rácországba vezetett hadjáratában a Duna kapujánál a király jelenlétében kitüntette magát.³¹⁶ Maróti János fia János macsói bánnak birtokot adományoz érdemeiért, melyeket a török ellen a Szerémségben vívott harcok során szerzett; János két ízben életveszélyesen megsebesült, egyik testvére fogságba esett.³¹⁷ János fia Lászlónak a maga és unokatestvérei, Péter fia Gábor, Lelek fia János, Jakab fiai, Miklós és János nevében előterjesztett kérésére, a törökök és rácok elleni háborúkban szerzett érdemeikért, átírja 1392. május 3-án kelt adománylevelét.³¹⁸ Birtokot adományoz Albeus Márton fia Dávidnak érdemeiért, melyeket különösen Morvaországban Bizench vára ostromában szerzett.³¹⁹ Sarni Péter fia, királyi főajtónálló-mesternek a törökök és rácok elleni csatákban szerzett érdemeiért Bars megyei birtokot adományoz.³²⁰

Mária királynő Szerdahelyi Ders fia György fia Mártonnak és testvéreinek, Zsigmondnak adja a szlavóniai Kőrös megyei Rycze királynői birtokot érdemeikért, melyeket Boszniában a patarénusok, a végvidékeken a törökök és rácok, a garai kerületben pedig, ahol Márton fogságba esett, a hűtlenek elleni harcban szereztek.³²¹ Zsigmond, bár Losonczi István fia László volt bánt az erdélyi részek nemesei a tordai közgyűlésen hűtlensége miatt proskribáltak, megkegyelmez neki, mert hűségesen harcolva kitüntette magát a moldvaiak elleni hadjáratban, és megtiltja valamennyi bíróságnak, hogy háborgassák.³²² A hadi érdem eszerint erősebb volt, mint a bíróság ítélete. Hasonló volt a helyzet Bencsenci Miklós fia János esetében, aki szintén az István moldvai vajda elleni hadjáratban tüntette ki magát, amiért is a király megkegyelmez neki, felmenti a fővesztés és vagyonekbozás büntetése és minden más büntetés alól, és elkobzott javait visszaadja.³²³ Zsigmond Csáki István fia Miklós temesi ispánnak, atyjának és fivérének, tekintettel a törökök, a rácok és István moldvai vajda elleni harcokban szerzett érdemeikre, birtokcserét engedélyez.³²⁴ Blagay Miklósnak és Istvánnak a Havasalföldön a törökök és más szakadárok és pogányok elleni harcokban mutatott vitézségükért a Szlavónia megvédése céljából tőlük elvett Osztrovác várat visszaadni ígéri és elpusztított birtokaik kárpótlásul két falut ad nekik.³²⁵ Birtokot adományoz Zsidai Istvánnak,³²⁶ amiképpen Seusa-i

³¹⁴ 1392. aug. 21. Várad. Zs. I. 282/2600.

³¹⁵ 1392. aug. 24. Debrecen. Zs. I. 283/2605.

³¹⁶ 1393. ápr. 28. Zs. I. 319/2902.

³¹⁷ 1393. nov. 1. Nagyszombat MTT IX. 125.

³¹⁸ 1394. okt. 30. Szerbia 37. No. LXXXIII.

³¹⁹ 1395. jan. 25. Verőce. Zs. I. 415/3799.

³²⁰ 1395. jan. 30. Zs. I. 415/3801.

³²¹ 1395. febr. 3. Zs. I. 415–416/3804.; Szerbia 38.

³²² 1395. febr. 14. Brassó. No. LXXXV.

³²³ 1395. aug. 25. Sebes közelében. Blagay 186–187. No. CVI.

³²⁴ 1325. szept. 16. Esztergom. Csáky I. 174–175.

³²⁵ 1395. okt. 14. Tür. Zs. I. 454/4114.

³²⁶ 1395. nov. 5. Dl. 9139.

Demeter fia László alpojár-nokmesternek és testvérének is László érdemeiért, melyeket főként a törökök elleni havasalföldi hadjáratban szerzett.³²⁷ Zsigmond bizonyítja, hogy elé járult Marcali István fia Miklós temesi comes, s elsorolva hűséges szolgálatait, a Somogy megyei Kálmáncsehi oppidumot kérte, és több, hozzá tartozó birtokot. A király, figyelembe véve Miklósnak az ország összes hadjárataiban tanúsított hűséges és vitéz magatartását, melyek során sem személyét, sem vagyonát nem kímélte a pogány törökök és más ellenségek ellen vívott harcban, a kért birtokot új adomány címén neki adományozza.³²⁸ Győzelmei közül kiemelhető a Tótsák mellett a törökök elleni győzelme. Zsigmond Fedemesi Zobonya László fia Miklósnak is birtokot ad érdemeiért és László fia haláláért, akit az István moldvai vajda ellen vezetett hadjáratban az oláhok megölték.³²⁹ Marczali István fia Miklós temesi főispánnak és testvéreinek: Péternek, Istvánnak és Dénesnek, tekintettel Miklósnak a temesi és krassói területeket pusztító törökök, tatárok és rácok elleni harcokban szerzett érdemeire, több birtokot adományoz.³³⁰ Eszerint Miklós vitézi tetteinek jutalmát testvérei is élvezték. Zsigmond birtokot adományoz Zsidai Istvánnak és fiainak, Miklós temesi főispánnak és Györgynek érdemeikért, különösen az országhatárok Temesvárnál történt védelméért, ahol vitézül harcoltak az országot támadó törökök és rácok ellen.³³¹ Zsigmond király tudatja Venerio Antal velencei herceggel (doge), hogy Mocenigo Tamás kapitánynak, aki őt a vesztett nikápolyi csata után a tengeren Dalmáciába vitte, jutalmul 1000 arany évdíjat rendelt, amit a magyar koronának járó 7000 arany évi adóból fizetnek ki.³³² Kétségtelen, hogy a király életének megmentése szempontjából a velencei kapitány cselekedete minden más hőstettet felülmúlt.

Zsigmond Zentherney Miklós fiainak, Mihálynak és Tamásnak, a különböző hadjáratokban, főként a havasalföldi hadjáratban szerzett érdemeikért – Tamás a király szeme láttára kapott súlyos sebet – birtokot adományoz.³³³ Maróti János fia Jánosnak, tekintettel a törökök és rácok, valamint a Bulgária ellen vívott harcokban szerzett érdemeire, mely harcokban unokatestvére, Miklós fia Dénes meghalt, birtokot adományoz.³³⁴ Tehát még az unokatestvér hősi halála is érdem! Marczali István fia Miklós temesi ispánnak a törökök és rácok elleni harcokban szerzett érdemeire, főleg pedig Bulgáriában fogságba esett testvérére, Istvánra tekintettel neki, testvéreinek és unokaöccsének birtokokat adományoz.³³⁵ Zsidai Miklósnak, Györgynek és Péternek birtokokat adományoz az országot támadó ellenség elleni összes háborúban, de különösen a rácok elleni harcokban szerzett érdemeikért.³³⁶ Kalandai János fiainak, Bertalannak és Antalnak szolgálataikért és János fia Detre nevű testvérük elvesztéséért, aki Nikápoly mellett halt hősi halált, birtokot adományoz.³³⁷ Cillei Hermann grófnak adja Varasd városát, tekintetbe véve azon érdemeket, melyeket elhalt unokatestvére, Cillei Vilmos, a Keve mellett állomásozó, de a magyar sereg közeledtére Rácországba visszavonuló Bajazid szultán elleni hadjáratban,

³²⁷ 1396. jan. 18. Nagyszombat. Zs. I. 464/4233.

³²⁸ 1396. aug. 13. Orsova. Szerbia 38. No. CXXXVI.

³²⁹ 1396. aug. Novigrad mellett. Csáky I. 183–185.

³³⁰ 1397. jan. 4. Spoleto. MTT IX. 45.

³³¹ 1397. jan. 27. Kőrös. Zs. I. 512/4651.

³³² 1397. márc. 2. Zákány. Szerbia 39. No. LXXXVII.

³³³ 1397. márc. 11. Somogyvár. Zs. I. 515/4663.

³³⁴ 1397. márc. 29. Konyár. Csáky I. 188–189.

³³⁵ 1397. aug. 1. Nagyszombat. Dl. 96.694.

³³⁶ 1397. aug. 14. Szerbia 39. No. CXXXIX.

³³⁷ 1397. aug. 20. F. X/2. 423–429. No. CCXLVIII.

majd a rácországi Izdryl vára ostromában szerzett.³³⁸ Cillei Hermannak két várat is adományoz érdemeiért: már atyja, Hermann, is vitéz tetteket hajtott végre Nagy Lajos idején, Vilmos pedig, a nevezett Hermann fivére, Zsigmond oldalán harcolt a rácországi hadjáratban. Részt vett a nikápolyi csatában is, zászlaja alatt hős lovagjai és hű famulusai vitézül harcoltak.³³⁹ Csaszlovszki László fia János fia László hevesi főesperesnek érdemeiért, valamint Csaszlovszki László fiának, a Nikápoly mellett harcoló Miklósnak és különböző rokonaiknak, birtokokat adományoz.³⁴⁰ A bőkezű Zsigmond egyetlen személyi hadi érdemeiért egy egész kiterjedt családot gazdagít meg. Nem csoda, hogy uralma alatt az eladományozható birtokok lassan elfogytak.

Zsigmond király megerősíti az összes Kanizsaiaknak adott adományt a nikápolyi csatában és más ütközetekben szerzett érdemeikért.³⁴¹ Marczali István fia Miklós temesi ispánnak, főként a törökök ellenében az ország védelmében szerzett érdemeiért, s testvére, István haláláért, aki a nikápolyi csatában török fogságba esett és ott elhunyt, neki és testvéreinek, Péternek és Dénesnek, valamint unokatestvéreinek, János fia Györgynek és István fia Miklósnak birtokot adományoz.³⁴² Rendkívüli bőkezűség! Zeer-i Pósa fia István fia Péternek, főleg az ország végvidékei állandó védelmében szerzett érdemeiért, birtokot adományoz.³⁴³ Bendefalvai Benke fia Péternek a végvidékeken, az ország ellenségei ellen vívott harcokban szerzett érdemeiért Arad megyei birtokot adományoz – elszakítva azt Világosvár királyi vártól.³⁴⁴ Zsigmond meghagyja a leleszi konventnek, hogy új adomány címén statuálja a zemplén megyei szőlős birtokot tartozékaival Isip-i Máté fiainak Péternek és Márknak és Upori Gál fia Imre fia Jánosnak – főként a török elleni hadjáratokban szerzett érdemeikért.³⁴⁵ Tekintetbe véve Csornai Mihály fia László különböző hadjáratokban János esztergomi érsek szolgálatában szerzett érdemeit, főként mert négy éve személyesen részt vett a török ellen Bulgáriában vívott ütközetben, az érsek kérésére új adományként birtokot adományoz; ha családja fiágon kihalna, a birtokrészek János érsekre és testvéreire, illetve az utóbbiak leszármazottaira szállnak. Csornai László a jelek szerint az érsek harcoló jobbágya, prédiális nemese volt.³⁴⁶ Zsigmond új adományként királyi vámot adományoz Maróti János macsóji bánnak érdemeiért, melyeket főként a törökök ellen Bulgáriában négy év előtt vívott harcokban szerzett.³⁴⁷ Gimesi Forgács András fia Péternek szolgálataiért, melyeket a végvidéket megtámadó és pusztító Prokop morva őgróf és János Rathbor-i herceg elleni hadjáratokban szerzett, illetve a szeme láttára az őgróf és a herceg földjén mutatott hőstetteiért, mikor pajzs és bevehetetlen fal módjára az ellenség elé vetette magát, új adományként birtokot adományoz.³⁴⁸

*

³³⁸ 1397. okt. 18. Temesvár. *DI*. 54.541.

³³⁹ 1397. dec. 8. *F. X/2*. 438–453.

³⁴⁰ 1398. máj. 5. *Újlak Zs. I.* 584/5302.

³⁴¹ 1398. máj. 9. *Újlak Zs. I.* 585/5310.

³⁴² 1398. szept. 30. *Becskekerek Zs. I.* 607/5502.

³⁴³ 1399. márc. 30. körül. *Zs. I.* 640/5782.

³⁴⁴ 1399. okt. 18. *Szokolca Zs. I.* 677/6090.

³⁴⁵ 1399. okt. 31. *Esztergom Zs. I.* 680/6104.

³⁴⁶ 1400. dec. 2. *Oztrow Zs. II/1.* 78/668.

³⁴⁷ 1302. *Középkori históriák* 127–128. No. 92.

³⁴⁸ 1310. márc. 20. *Bars. Anjou II.* 373. No. 855.

Különös figyelmet érdemelnek azok az adományozó oklevelek, melyekben a király az eddig felsorolt okleveleknél részletesebben sorolja fel a megadományozott érdemeit.

Vencel király megfontolta Rátót nembeli István fia Domonkos servienseinek, Betlen fiainak Máténak, Olivérnek és testvéreinek hű szolgálatait: amikor a király hűtlen bárói Budára jöttek, pusztítottak, raboltak gyújtogattak, gyilkoltak, a szőlőket kivágták s más károkat okoztak Budán és környékén, akkor az igaz hit pajzsával védelmezett nemesek tisztelegéssel összegyűltek és más hívekkel szövetségbe a hűtlenekre rontva vitézül harcoltak. Nevezett Máté mester életveszélyesen megsebesült, sőt Mihály testvérét az ütközetben elfogták és lefejezték. Amikor Márton fia István sógora, Roland fia Roland büntársaival Fejér megye kirablására indult, ugyanezen nemesek több más megyebeli társukkal együtt felkeltek ellenük, saját maguk és a megye védelmére megütköztek velük, és Isten kegyelméből dicső győzelmet arattak. Máté mesternek Miklós nevű serviensét hűségének megőrzése miatt a csatában megölték.³⁴⁹

I. Károly Garai Pálnak a Pozsega megyei Drenovacot adományozza érdemeiért, mivel Magyarországra jövelekor Pozsega várát, melynek várnagya volt, Pál átadta Károlynak és őt királyának ismerte el. Amikor Henrik bán Valkó megyét elnéptelenítette és Eug városát kifosztotta, Pál megtámadta annak hadseregét és legyőzte, az elrabolt javakat a megyének visszaadta, miközben súlyos sebeket szenvedett. Amikor Bagun fia Henrik bán seregével együtt Pozsega megyét pusztították, Pál a király többi híveivel együtt megtámadta és legyőzte Bagun fiait, közben súlyos sebeket szenvedett és lovát, melyen ült, megölték. Amikor Pozsega megye lakói Henrik bánhoz csatlakoztak, Pál a király hű servienseivel együtt legyőzte és visszatérítette őket a király hűségére, miközben lándzsa-döfések által súlyos sebeket szenvedett. Károly király Csehország elleni támadásakor a Lean vára alatti ütközetben Pál, bár három fogát elvesztette, elfogott egy Dávid nevű vitéz lovagot, és a királyhoz vitte. Amikor Erardus fia Iho István szerb királyhoz csatlakozott és Szerém meg Valkó megyét pusztította, Pál egy ütközetben foglyul ejtette Iho-t, s megszabadította a hazát a fenyegető romlástól.³⁵⁰

I. Károly Nekcse falut, mely a pápa által elítélt templomos rendé volt, Aba nembeli Sándornak adományozza érdemeiért és hűségéért, melyet Magyarországra jövele óta iránta tanúsított, mert koronázásáig megnövelte híveinek számát és mellette foglalt állást mindenki, különösen a cseh király fia, Károly fő ellensége és annak követői ellen. Amikor Károly a cseh királyt üldözve behatolt Csehországba és sok várat elfoglalt, vagy felégetett, a nevezett Sándor a király szeme láttára hű szolgálatokat teljesített. Ottó herceg ellenében is Károly mellett foglalt állást, nem félt személyét és birtokait a veszedelemnek kitenni. Ha a pápa a templomosoknak megbocsátana, más birtokot kap.³⁵¹

I. Károly Petenye Péternek. Amikor Amadé nádor fiai, János, Miklós, Dávid és László Irozló fiaival, Dezsővel és Miklóssal, s ez utóbb említett Miklós fiaival, Lászlóval és Jakabbal, továbbá Üte fiaival, Lukáccsal és Dömével együtt a király ellen támadtak, s az Amadé fiak a pataki polgárok elpusztítására felvonultak, a nevezett Péter mestert 100 márkányi kár érte lovakban, fegyverekben és más javakban. Az ütközetben Péteren és hívein kívül Amadé nádor fiai és nevezett társaik, Irozló unokái, László és Jakab, valamint Üte fiai is életveszélyes sebeket szenvedtek. Mikor a nevezett Amadé fia Miklós Péter mester Szécs nevű birtokát felperzselt és elpusztította, azt a hazát is szétverte, melyben

³⁴⁹ 1310. szept. 4. Str. II. 628–629.

³⁵⁰ 1312. ápr. 10. A. I. 254–255.

³⁵¹ 1312. szept. 30. F. VIII/1. 433–434. és 625–626.

az úrnő, Péter mester hitvese is tartózkodott, a rombolásban Irozló fia Miklós gyermekei és Üte nevezett fiai is részt vettek. Megölték Péter mester egy hasonló nevű rokonát, s azt a templomot is lerombolták, melyet ő maga építtetett Szécsben. E dűlásban Péter mestert ezer márkányi kár érte.³⁵²

I. Károly Aba nembeli Lypolth-i Sándornak, aki különösen akkor mutatta ki hűségét, amikor a csehek királya betört Magyarországra és némely hűtleneket, pénzzel, maga mellé tudott állítani. Sándor mester nem hajlott erre, nem félt személyét veszedelemnek kitenni és nem félt birtokainak elpusztításától sem, hanem hű maradt a királyhoz. Amikor a király híveivel Csehországba tört és több várat elfoglalt, Sándor mester vitézül harcolt, amikor pedig a hűtlen Miklós fia Demeter övéivel és Trencsényi Máté segítségével, Omodé más fiainak szövetségében, Kassa mellett csatát vívott a királlyal, melyben Isten segítségével a király győzött, a nevezett Sándor életét is kész volt feláldozni, és a király szeme láttára, vérét ontva, vitézül harcolt.³⁵³

I. Károly, mivel Petenye fia Péter letért a hűség útjáról és Kopasz volt nádorhoz csatlakozott, s a király híveinek, különösen Mihály fia Micsk sárosi comesnek és királyi várnagynak serviense, Sbugai László fia Miklós megölésével és más serviensei elfogásával és bebörtönzésével sok kárt okozott, s mert végül Kopasszal együtt Károly király ellenében idegen fejedelem segítségét kérte, külföldi erőt akarván a király és az ország ellen igénybe venni, mindezekért a király a felsorolt Zemplén megyei birtokokat Pétertől hűtlensége miatt elveszi, és hű szolgálataiért Micsknek adja. Micsk a király mellett állt annak gyermekkorától fogva, a Máté elleni csatában vitézül harcolt és – többek között – elfogta Máté Márkus fia István fia Péter nevű serviensét. Péter seregei a királyi székelyül szolgáló Budát naponta támadták, ezért a király fővesztésre ítélte őt. Elfogta néhai Henrik bán fiainak tizenhét serviensét is, akik Körös falut igyekeztek lerombolni. Ott Micsk súlyosan megsebesült és két nemes serviense meghalt.³⁵⁴

I. Károly Gutkeled nembeli Omodeus fia Miklós mester soproni ispán kérésére átírja saját, 1317. február 24-i oklevelét, melyben Miklós mesternek adományozza Bercyn, Dench és Stupuan birtokokat szolgálataiért. Miklós Henrik bán szövetségéből átállt a királyhoz, ezáltal saját és serviensei birtokát Henrik fiai pusztításának tette ki. A Henrik-fiak által a királytól elfoglalt területet és várakat visszaszerezte. Amikor a királyi hadsereg Macsó vára elfoglalására és a szakadár szlávok megfékezésére vonult, és Uros király szlávjai a téli hideg által is nehezített átkelést a Száva folyón hátráltatni igyekeztek, Miklós mester övéivel biztosította a sereg számára az átkelést. Amint Miklós mester Macsó várát nagyrészt elfoglalta, az ország megnyugodott. Amikor a király ellen lázadó Gergely fia Andrásnak segítséget nyújtó bizonyos ausztriai német bárók az ország határára törtek, városokat, mezővárosokat és falvakat pusztítottak, Miklós mester az övéivel és a király más híveivel legyőzte őket, közülük hat igen hatalmas bárót és erős lovagot, név szerint Scedekert, Gelleusert, Pronnart, Pregnart, Wyrdušmodart és Preghamart, foglyul ejtett és a győzelem jeléül a király elé vitt. Ezzel javította az ország helyzetét és növelte a király tekintélyét. Midőn Trencsényi Péter fia Máté meghalt, Miklós mester a tartományára támadva elfoglalta Opon, Grogh, Preuge és Baymach várakat, s átadta azokat a királynak. Ezután Máté többi várnagyai is átadták váraikat a királynak.³⁵⁵

³⁵² 1317. jan. 2. Anjou IV. 147. No. 385.

³⁵³ 1323. márc. 29. Anjou VII. 48–49. No. 86.

³⁵⁴ 1323. júl. 18. Anjou VII. 173. No. 369.

³⁵⁵ 1323. nov. 20. Anjou VII. 272–273. No. 587.

I. Károly Simon fia Tamás comes fiai, László és Doncs mesterek kérésére, érdemeikért, privilegiális formában átírja 1321. február 9-i oklevelét: amikor Omodeus volt nádor fiai, Ihon, Miklós, Dávid és László Patak városát és a király más híveit megtámadták és kifosztották, László és Donch visszaszerezték tőlük az elrablottakat. A harc során László Omodeus fiai elfogták s a király érkezétségig Kassán fogságban tartották. Omodeus fiai hűségük miatt László és Doncs összes birtokait lerombolták és felégették, s ezzel nekik 1000 márka kárt okoztak. Amikor a király Sáros várát ostromolta, Doncs a király szeme láttára nyilaktól életveszélyesen megsebesült. Abban az ütközetben, melyet a király az ellene Csák Máté támogatásával szembeszálló Omodeus fiai, Ihon, Miklós, Dávid és László, valamint Miklós fia Demeter ellen vívott és győzelmet aratott, László és Doncs hőiesen harcolva, vérük hullatásával bizonyították hűségüket, s több rokonuk és serviensük elesett.³⁵⁶

I. Károly Budun fiait, Dénest, Doncsot, Mátét, Jánost, Mihályt, Györgyöt és Miklóst megfosztja összes birtokuktól, mivel Csák Mátéhoz álltak, a király hívei közül sokat megöltek, azok birtokait pusztították. Amikor Máté a rozgonyi mezőn a király ellen fegyvert fogott, Budun fia Máté várában a király ellen harcoltak és a király szálláscsinálóját, Kompold fia Pál fia Lászlót – miközben a király életére törtek – megölték.

Ákos nembeli Micsk fia Micsk királynéi tárnokmester, sárosi és zempléni ispán a Csák Máté elleni hadjáratban a Wysk nevű vár alatt az abból kitörő ellenség ellen harcolva megsebesült, egyik serviense is meghalt, mégis sikerült az ellenség egyik milesét elfognia és győzelmesen a királyhoz térnie. Amikor Csák nembeli István fia Péter emberei a király ellen támadtak, Micsk szembeszállt velük, sokukat elfogta, sok zsákmányt szerzett és győzedelmeskedett. Mikor Henrik fia János a király ellen lázadt, Micsk hat serviensét veszítette el, ő maga is életveszélyesen megsebesült, de sok foglyot és zsákmányt ejtve győzelmet aratott. Mindezekért a király birtokot adományoz neki.³⁵⁷

I. Károly Gutkeled nembeli Péter fiai, Joachim és Péter megadományozásakor tetteik közül a következőket emeli ki: amikor a lázadó Kopasz egykori nádor kényszerűségből Súlyomkő várába húzódott, és a király hívei a várat körülzárták és megostromolták, elfoglalására „szemből kétfelől” erődítéseket emeltek; az egyik erődítésbe Joachim mestert, a másikba Gutkeled nembeli Apaj fia Istvánt rendelték a vár ostromára és az élelmiszerek várba szállításának megakadályozására. Végül Majos fia Majos, Kopasz társa, az említett erődítéseket fegyveresek sokaságával körülfogta és megtámadta. A nevezett Apaj fia István erődítését elfoglalták, a fogoly Istvánt szolgálaként megkötözve lehurcolták. Az említett Joachim mester az őrizetére bízott erődítést saját és övéi vére hullása, számos rokona és serviense halála árán oly hőiesen védte és őrizte, hogy azt az ellenség nem tudta elfoglalni. Végül az említett Kopaszt, kiváltképpen Joachim mester segítségével, addig szorongatták, hogy az említett Súlyomkő várát nem tudta tovább tartani; a vár elfoglalása után fogságba esett és átadták a királynak. Mielőtt a nevezett Kopasz e sorsra jutott, Péter fiai és testvérük, Dorog, a védőfallal megerősített Mindszent nevű monostorban tartózkodtak, s a nevezett hűtlenekeket szakadatlanul támadták. Kopasz fivéreivel és cinkosaival sokáig ostromolta a nevezett monostort, és noha Dorogot megölték, a monostort elfoglalni nem tudták.³⁵⁸

I. Károly, mivel Lőrinc fia Apród István mester Fülöp nádornak teljesített szolgálatai fejében egy Zemplén megyei birtok adományozását kérte tőle, 1325. május 5-én meg-

³⁵⁶ 1325. okt. 12. Középkori históriák 160–162. No. 125.

³⁵⁷ 1325. dec. 4. Középkori históriák 162–163. No. 126. V. ő. a 160. jegyzettel.

³⁵⁸ 1326. febr. 7. Anjou X. 60–61. No. 50.

parancsolta az egri káptalannak, hogy iktassák be a birtokba, ami meg is történt. Az adományt István számos érdeméért kapta: már akkor szolgálta a királyt, mikor az, gyermekként, Omodeus nádorral Gönc várában tartózkodott, melynek várnagya akkor István mester volt. Saját vagyonát nem kímélve fáradhatatlanul szolgálta a királyt, hadjárataiban részt vett, különösen amikor a kassai hospesek és a szepességi népek a szepesi várat és Kassa városát a cseh király kezére adták és Gönc várát ostromolták. István mester legyőzte őket, az ostromlók közül sokat foglyul ejtett, s a cseh király megszerzett zászlaját a király után küldte rutén földre, ahová az hű báróival első feleségéért ment. István életveszélyesen megsebesült, de bátor segítsége folytán a lázadók visszatértek a király hűségére. Abban a csatában, melyet Dózsa volt nádor a hűtlen Kopasz ellen vívott, a nevezett István újfent életveszélyesen megsebesült.³⁵⁹

I. Károly Radozló fiát, Miklóst és testvérét, Duimot főként a Bazaráb vajda elleni hadjárataiban tanúsított vitézségükért minden birtokukban megerősíti és 13 királyi falut adományoz nekik. Az oklevél leírja hogyan csalta Bazaráb törbe a magyar sereget. Miklós oroszlláni bátorsággal harcolt s miután egész páncélzata tönkrement csak pajzsa és hegyes lándzsája védelmében szállt szembe a támadókkal és inkább a királyt igyekezett védeni mint a saját magát. Őt erős oláh harcost, akik a királyra támadtak, hogy fejét vegyék, serényen megölt és a földre terített. A csatában Miklós lovag a király szeme láttára hat sebet szenvedett a fején és vállán és hűz nemes familiárisa esett el. Nagy része volt abban, hogy a király végül megmenekült.³⁶⁰

I. Károly Nádasd nembeli Margitnak, Magyar Pál feleségének. Amikor árulók dúlták az országot és Henrik volt nádor fia János, az egész árulás és szövetkezés feje, a király megölésére törekedett, Csapó fia András fiai, László és Dénes comesek a nevezett János területén is kitarítottak a király mellett. Henrik fia János serviense, Demeter fia Vörös Salamon ezért Dénes és László comesek házára támadott, László ispánt lakhelyén, Gelsén, három szolgálójával együtt megölette, s miután megölték, testét kivonszolták a templomból és levágták a fejét. Dénest hét nemes úrnővel és gyermekeikkel együtt saját házában égették meg, egyedül László comes Margit nevű lánya menekült meg dajkájának gondoskodása révén. Mindezt a király iránti hűségük miatt szenvedték el. Rokonuk, Köcski Sándor comes, a hűség sisakjával felvértezve, seregének zászlaját felemelve, az ország nem csekély részét, Vas és Sopron megyéket, melyeket Henrik fia János unokája Gergely fia András bitorolt az e megyékben fekvő több várral együtt, a király hatalma alá vetette. Említeni kell Margit úrnő hitvese Magyar Pál mester hű odaadását is, aki a király trónralépése óta a király és az ország valamennyi hadjárataiban részt vett, és dicső szolgálatokat teljesített. A nevezettek megjutalmazását a király azért is indokoltnak tartja, mert a lázadást már sikerült mindenütt leverni, s az ország egész területén a királyi hatalmat biztosítani.³⁶¹ Az érdemek között említi az oklevél a hadi érdemeken kívül a királyhoz való hűség miatt elszenvedett károkat és szenvedéseket is.

I. Károly bizonyos Nagy Herricus fia Herricustól és fiaitól, Jánostól és Pétertől hűtlenségük miatt elvett birtokokat adományoz hű szolgálataiért Micsk szlavón bánnak és fiainak, István, Ákos, László, Lóránd és Miklós mestereknek. Herricus és fiai vétkei: elfogták és kifosztották Berrardust, Róbert jeruzsálemi és szicíliai király I. Károlyhoz küldött és hazatérőben lévő követét. Az Albert és Ottó osztrák és stájer hercegek elleni

³⁵⁹ 1330. dec. 9. Blagay 110–114.

³⁶⁰ 1332. nov. 8. Középkori históriák 171–173. No. 134.

³⁶¹ 1338. nov. 11. Visegrád. *Tóth*: Borsod 30–31. No. 26.

háború idején hadsereget gyűjtöttek I. Károly ellen, felégették és feldúlták Szlavónia egy részét, elfoglalták Ostruch és Worbouch várát, és Herricus két unokáját túsul adták a nevezett hercegeknek. Ezzel szemben Micsk bán érdemei: fiatal kora óta híven szolgálta Károly királyt. Bánként hadsereget gyűjtött s azt a horvátországi lázadók, Curiacus fiai, Boleszláv, Pál, Gergely és Nyeleptius ellen vezette, s a lázadókat le is győzte. Vitézül harcolt István bán fiai, Dénes, Gergely és Pál ellen, akik lázadókként Scynsnyek várát tartották és visszahódította Gereben várát Wikuzlaus fia Punyk-tól. Ez utóbbi csatában fia, Ákos mester, súlyosan megsebesült. Amikor Albert és Ottó hercegek hadat indítottak Károly ellen, Micsk bán fiaival együtt hadat gyűjtött, betört Karintiába és egészen Lybaach városáig elpusztította azt. Onnét Stájerországra rontott, s azt kezdte pusztítani. Elfoglalt három jelentős várost: Lauspergh-et, Bresech-et és Ragach-ot, bevette Ragach várát is öt másik várkastéllyal együtt, és ezernél több (!) falut égetett fel. E hadjáratban szenvedett két fia, István és Ákos mester súlyos sebeket. Elfoglalta a Petovia mellett fekvő Szerdahely nevű várát, majd azt a Lypolch nevű várát, melyeket István bán fia Pál tartott megszállva. E hadjáratokban részt vettek fiai is, rokonai és csatlósai közül pedig sokan elesetek és megsebesültek.³⁶²

I. Lajos király Hahóti István fia Miklósnak, Erzsébet királyné lovászmesterének adományozza a Zala megyei Nempti királyi várát érdemeiért. Egész uralkodása alatt híven szolgálta Károly királyt, és amikor háború tört ki Károly és az osztrák-stájer herceg között, Miklós a herceg hatalmas bárója, Walsee ellen vonult, és bevette Haburne várát. A vár urait, a német Aluhot és Henthult sok rokonával és serviensével együtt elfogta és a királyhoz küldte. Ezután Miklós mester oroszláni bátorsággal elfoglalta a német Pertolthstein úr várát, Trusalhtot és felégette azt. A várban több német urat elfogott és elküldte őket a királynak. Amikor Károly nagy sereggel Uros ellen, Rácországba vonult, Miklós egyik lábát az Abona vizén való átkelés közben – a bárók jelentése szerint – nyíllövessel megsebesítették. Azután Miklós a király német ellenségei ellen harcolva Pochol vára előtt egy Pechmarhoz tartozó Gyepus Szerdahely nevű kisebb várát felégetett, védői közül több németet elfogott, a királyhoz küldött, s ott az övéi (proximi) és serviensei közül többen elesetek.³⁶³

I. Lajos Lackfi István vajdának. Mikor I. Károly Ausztria és Stájerország hercegei ellen a német támadások és rohamok visszaverése céljából erős hadsereget indított útnak, Lackfi István akkori lovászmester, Károly seregének vezére, hadi népével Ausztria területén a németek erős seregét legyőzte, számos német lovagot elfogott és a királyhoz küldött. Eközben lándzsadőféstől két, nyíllövéstől egy súlyos sebet kapott. Ugyanezen hadsereggel, magát halálveszedelemnek kitéve, a Celtigar által tartott Stillfried várát oroszláni bátorsággal megvívta és átadta a királynak Celtigar fejével együtt. Ez még 1328-ban történt. Amikor Károly a szakadárók ellen Rácországba erős sereget küldött, báróit Péterváradon hagyva a nevezett Istvánt servienseivel a rácok földjére rendelte. Ott István, kitéve magát a szerencse forgandóságának, a rácok földjét az Abona folyó forrásáig feldúlta és kifosztotta, amikor pedig Károly országa Kárpátokon túli részének visszaszerzése céljából vezetett hadjáratot, s Argyas előtt tábort vert, a mondott István, mint seregszereplő, mindig a király mellett tartózkodott, s a hűtlen szakadárók közül, akik Károly embereit megtámadták, hatot foglyul ejtett, többet pedig megölt. A Kárpátokon túli részéről visszatérőben István megővta a királyt az árulók cselvetéseitől és sértetlenül vezette vissza, miközben a szakadárók egyik jó

³⁶² 1343. F. IX/1. 85–90. No. XXV.

³⁶³ 1347. jún. 30. Sopron vm. I. 196–201. No. 155.

lovát megölték. Amikor a király Istvánt Csehország határaitra rendelte, a Csehország határai mentén lévő részeket, melyeket a csehek elfoglaltak, a Szent László által megállapított vonalon elhelyezett hiteles határköveknek megfelelően visszafoglalta. Kilenc évig harcolt a csehekkel, s igen sok serviensének halálveszedelme árán az országnak teljes és örök békét szerzett. Később, mikor a szakadár rácok Nándorfehérvár alá vonultak, s ott várat építettek, István vitézül elfoglalta várukat, s közülük többet elfogott vagy megölt. Azután a király az osztrák végekre rendelte, ahol István az ország határán visszafoglalt egy németek által megszállt hegyet és ugyanott a németek ellen felépítette Szarvkő várát, így az ország régi, Szent István (!) által megállapított határán emelt határköveinek megfelelő határát visszaállította. Léka várát Henrik fiaitól foglalta el, s átadta azt a királynak. A németekkel vitézül harcolva legyőzte őket, Pohemarius osztrák bárót, ki saját zászlaját maga előtt hordoztatta, 12 lovagjával együtt foglyul ejtette és négy mázsa súlyú kincsüket, melynek értékét a foglyok harmincezer márkára becsülték, megszerezte, s az általuk okozott károk megtérítése-ként a királynak juttatta. Pohemarius fogságban fejezte be életét. Mikor Krisztus nevében az összes kereszténnyel szemben ellenséges litvánok ellen vonultak, a seregben volt István vajda és fia Dénes lovászmester is. István vajda lábtörést szenvedett, Lőrinc nevű serviense egy Villio (?) nevű vár alatt Lajos király szeme láttára elesett.³⁶⁴

I. Lajos Tót Lőrinc kérésére átírja 1348. augusztus 18-án Budán kiadott oklevelét és felsorolja Lőrinc és fiai érdemeit. Tót Lőrinc és fiai, Lökös és Bertalan gyermekkoruk óta szolgálták Károly királyt. Az 1330-as, oláhok elleni csatában Lőrinc megrohanta az ellenség hadseregét, vitéz harc után lándzsával átszúrták, ennek ellenére tovább harcolt és még négy sebet szenvedett melyek helyét az ország főurai saját szemükkel látták. Utána egy évig volt Bazaráb fogságában, s kiszabadulván, jótállásával másokat is kiszabadított. Amikor Lajos király anyja Sziciliába ment, Lőrinc, familiájával együtt, saját költségén kísérté. Ezután Ausztria határán szolgálta a királyt, az országot támadó osztrákok ellen vitézül harcolt és békére kényszerítette őket. A nápolyi hadjárat során Lőrinc fia Miklós, az udvar ifjú lovagja (iuvenis miles aule nostre) nagy familiájával Sziciliába vonult, s ott biztosította Lajos uralmát. Később Lajos király Lőrinc fiát, Lököst küldte Sziciliába Lackfi István vajdával együtt, ahol híven szolgálta a királyt.³⁶⁵

I. Lajos felsorolja Tót Lőrinc néhai pohárnokmester fia Miklós nyitrai, vasi, soproni, barsi és varasdi ispán szolgálatait, melyeket gyermekkorra óta teljesített. A király a nápolyi hadjárat idején Miklóst, különösen kedves udvari milesét küldte Nápolyba. Ő familiárisaival és tiszteletreméltó kíséretével gyors menetben ért oda, Nápolyt bölcsességével, emberségével, ügyességével, vég nélküli csaták sorával, hozzátartozói és serviensei halála, vérük ontása és végtagjaik elvesztése árán eredeti állapotába visszahelyezte. Végül, mikor Lajos is odaért, Sziciliát (azaz Nápolyt) a béke teljes helyreállítása után Lajos uralma alá vetette. András herceg legfőbb gyilkosát és annak tanácsadóit elfogta és lefejezés végett Lajos király kezére juttatta. Johannát, a férjgyilkos nőt mostani férjével Lajossal együtt idegen vidékre üldözte. A tengerentúli részekről Miklós a király hívására tért vissza. Lajos király azután Miklós testvérét, Lököst küldte Sziciliába, hogy azt kormányozza. István vajda jelentése szerint Lökös ott az országnak hú szolgálatokat tett.³⁶⁶

I. Lajos Lackfi István vajdának. Látván, hogy István vajda bátorságával, állhatatosságával és hűségével kitűnik a vitézek közül, ezért számba veszi kiváló tetteit. Elrendelte,

³⁶⁴ 1349. máj. 18. Csáky I. 100–107.

³⁶⁵ 1349. nov. 26. Középkori históriák 181–1/82. No. 141.

³⁶⁶ 1350. okt. 30. Középkori históriák 184–188. No. 143.

hogyan külön-külön írják le szolgálatait. Az első nápolyi hadjáratban ott volt a király seregében. A király hazatérése után Szicília súlyos helyzetbe került, mert Johanna és férje, Tarantói Lajos megtámadta, ezért Lajos király Lackfit visszaküldte. Lackfi István sok érdemet szerzett Károly és Lajos királyok hadjárataiban, védelmezte az ország határait és visszaszerezte azokat a határvidékeket, melyek a király „szent elődei,” Magyarország hajdani királyai idején Ausztria és Csehország határáig értek, és csak akkor kerültek az említett idegen országok uralma alá, mikor az ország elvesztette természetes urát. Lackfi buzgalmában bízva a király nagyszámú hadi néppel küldte őt Sziciliába. Miután Foggia-ba érkezett, Tarantói Lajost és híveit Lucera városában ostromzár alá vette. Lajos elmenekült, Lucerából Ascoli felé vonult és csak nehezen érte el Troia városát. Amikor [Tarantói] Lajos kibontott zászlókkal Troiából a völgyeken át Ascoli felé indult, Lackfi megtámadta és legyőzte. Az elesetteket és halálosan sebesülteket nem számítva 300 lovas került Lackfi István fogságába, aki elragadta Werner herceg, Acciajuoli Miklós, Ördög Fülöp és Surgoniai János zászlait s a személyes pajzshordozók – azaz nemesek – három zászlaját is. Werner herceg, Acciajuoli Miklós és mások, mivel nem ismerték fel őket, megmenekültek István kezéből. Tarantói Lajos Troiából Ascoliba szökött, ám Wernert 500 fegyveresével pár nap múlva Lackfi Corneto városában elfogta. Később Tarantói Lajos nagy zsoldos-sereget gyűjtött – sok hűtlen szicíliai alattvaló is csatlakozott hozzá –, és Nápoly alatt, egy mezőn csatába bocsátkozott Lackfival. Miután mindkét oldalon felharsantak a harci kürtök a két sereg „iszonyú” csatát vívott. A csatában Lackfi győzött. Oroszláni erővel küzdött, az ellenség sok főurat, báróját, előkelő lovagját elfogta és az ellenfelet teljesen legyőzte.³⁶⁷

I. Lajos a Busan megyei Dobowyk-i Bachya fia Mermonyának, udvari milesének, birtokokat adományoz érdemeiért. Amikor Lajos nagy sereggel Zára megvédésére vonult a velenceiek ellen, Mermonya a király felszólítása nélkül, csak hűségéből és szeretetből, fegyveresei saját költségén kiállított nagy csapatával mindig a király mellett harcolt, amikor pedig a király a maga, a főpapok és az előkelők seregével, valamint zsoldosaival Nápoly ellen vonult, Mermonya familiárisai csapatával kényszerítés nélkül vele ment. Részt vett Aversa és végül Apolitana (Nápoly) ostromában, ahol ő, rokonai és familiárisai súlyos sebeket kaptak, sőt Mermonya a követők és tüzfegyverek (pixidum) találatai miatt bal szemét elvesztette és hat jeles familiárisa elesett. Néhány nap múlva Mermonya összeszedve erejét, újra harcolt, sok hűtlent ölt meg a király szeme láttára. Amikor a nagy szűkségben a király számos lovagja és zsoldosa fizetésük elmaradása miatt a királyi felsőget megvetette, Mermonya 500 arany forintot ajánlott fel, melynek visszafizetését a királyra bízta, s melyet (a király által kiadott oklevél szerint!) a „mai napig” nem kapott vissza. Egy csatában fogságba került, 5 hónapig ült börtönben, ahonnan 300 forintért váltotta ki magát, s újra víg arccal szolgálta a királyt. Mindezen érdemeiért a király, míg méltóbb adományt nem talál, Mermonyának adományozza a hűtlenné vált Radoszláv birtokait.³⁶⁸ Mermonya hűsége valóban példátlan! Nemcsak vitézül harcol, megsebesül, familiárisait veszti, és mindezt önként, de még pénzt is kölcsönöz a királynak, és nem is kéri vissza!!!

I. Lajos Bajk fiainak, Surján, Bogdán, Demeter, Tamás és Balázs vitézeknek kiváló érdemeikért, melyeket számos hadjáratban, de különösen a rácok és a bolgárok ellen in-

³⁶⁷ 1364. jan. 27. *Smičiklas* XIII. 331–335. No. 247.

³⁶⁸ 1376. jún. 9. Visegrád. *Vasil Gjuzelev*: La guerre bulgare-hongroise au printemps de 1365. et des documents nouveaux sur la domination hongroise du royaume de Vidin (1365–1369). *Byzantino-Bulgarica* VI. Sofia, 1980. 172.

dított hadjáratokban, s különösen pedig a Szörény vára és földje visszaszerzéséért vívott csatában szereztek, földbirtokot adományoz a miháldi districtusban, mely birtok korábban Lehach fia Lászlóé volt, aki a király iránti hűséget elhagyva a Havasalföldre szökött, s a király ellenségévé vált. E birtokot Lajos új adomány címén adományozza Bajknak, hogy olyan szabadságok és szokások szerint birtokolhassa, mint a többi oláh nemes abban a kerületben.³⁶⁹

Zsigmond király Losonczi László és Losonczi István szörényi bánoknak és testvérüknek adományozza Desznő és Pankota várát érdemeikért. Vitézül harcoltak a király iránt hűtlenek, s az ország ellenségei ellen, különösen Horváti Pál fia Péter fiai, János és László, a keresztes (azaz johannita) Palisnai János fia János, a néhai András vajda fia Imre, Orjavai Hektor fiai, Ikács és és Wtk s azok társai és csatlósai ellen, akik a két királynő kíséretét megölték és a királynőket elfogták. A Losonciak nagy költségek árán sereget gyűjtöttek és elsősorban a nevezett néhai Lászlóval, Péter fiával és követőivel harcoltak Temesváron, végül az említett Péter fia János ellen vonultak, aki fegyveresek hatalmas csapatával vette magát körül, és saját védelmére nagy oláh sereget állított ki. Berekszó környékén a Losonciak kegyetlen csatát vívtak az oláhok és egyéb csatlósok ellen, és nagy mézárást vittek végbe, sok csatlóst elfogtak és Károly fia László, Calabria hercege saját zászlóit győzelmi jelként Budára küldték. Amikor Zsigmondot megkoronázták, a nevezett László herceggel Cserőgnél megütköztek, a halálfélelmet oroszláni bátorsággal legyőzve, seregéből kemény csatában sok harcost elfogtak, a legyőzöttek tömegét Ivanics szigetére üzték. A lázadók a két királynőt Gomnec várába, majd onnan Dalmáciába, Újvár szigeten emelt várába vitték. A szigetet mocsarakkal, sáncokkal, kerítésekkel és árkokkal megerősítették és fegyveresek sokaságával és vadul nyilazó gyalogosok tömegével vették közül. A Losonciak Hédervári Miklós fia Kont Istvánt és a szigetet védő csatlósait, kik erősen ellenálltak, István segítségével megfutamították, Gomnec várába szorították, majd a várat elfoglalták, noha Kont István és csatlósai kövekkel és lövedékekkel árasztották el őket. Ezután Zsigmond, akkor Magyarország kapitánya és előljárója, a főpapok és bárók döntése alapján, a nevezett Lászlót kisszámú sereggel Szlavónia védelmére, István bánt pedig, nagyobb sereggel, a macsói és szörényi bánság védelmére küldte. László bán István modrusi comes hűtlenek segítségére jövő seregét a Száva folyón átkelve legyőzte, sok harcost foglyul ejtett, sok vármegyét és várat hódított vissza, így Temesvárt, Becsét, Érsomlyót, Zsidóvárt, Sebest, Miháldot, Újlakot és Orbovát. Losonczi László és István, testvérükkel, Alberttel együtt, aki Itáliában zsoldosként szolgált, ám a viszályokról tudomást szerezve Zsigmondot akarta szolgálni, megrohanták a csapatával Csázmán tartózkodó Kont Istvánt, Gomnec várába szorították és ott, sok csatlósával együtt Mária királynő érdekében fogságba ejtették.³⁷⁰

Zsigmond király birtokadománnyal jutalmazza Koroghi Istvánt, aki a királynő védelmében a hűtlen Horvátiak ellen harcolva szerzett érdemeket. Különböző hadjáratokban vett részt, így a hűtlen Péter fia László ellen vitézül harcolt, őt fegyvereseivel együtt megfutamította és a király számára három várat visszaszerzett. Amikor Palisnai János fia János, korábban Aurana priorja, a nevezett István ellen harcolt, az őt a Száva folyón túlra üzte, összes birtokait feldúlta, összes javait elvette. Mikor a két királynőt s a kíséretükben lévő

³⁶⁹ 1387. jún. 2. Buda, Bánffy I. 389–394. No. CCLXXXI. Hasonló tartalmú Zsigmond 1397. júl. 25-én kelt oklevele, kiegészítve azzal, hogy kiszabadították Mária királynőt. Krassó III. 165–170. No. 111.

³⁷⁰ 1387. aug. Kőrös. F. X/1. 367–370. No. CCIV.

bárókat elfogták és sok vitézüket lefejezték, István bán vitézül harcolt a királynők védelmében, ám hosszas védekezés után elfogták és majdnem egy évig fogságban tartották.³⁷¹

Mária királynő Garai Miklós macsói bánnak és testvérének adott oklevelében leírja, hogyan fogta el őt anyjával együtt Horváti Péter fia János és László, valamint Palisnai János fia János. A királynőket védő Garai Miklóst megölték, unokatestvérét, István fia Pált megsebeztek, Garai Pál fia Jánost lefejezték, Keresztúri András fiát, Botos Gergelyt karddal ölték meg. A két királynőt elfogták, egy évig a zágrábi püspökség birtokában lévő Gomnec és Újvár várakban őrizték őket, ezalatt Erzsébetet megfojtották. Később Mária királynőt és kíséretét kiszabadították; egyedül Treutel János van még fogságban Csáktornyan. A hívek közül Mária királynő elsősorban Garai Miklós szolgálatáról emlékezik meg, aki sok helyen és sok alkalommal harcolt a barbár népek ellen, Magyarország határait vitézségével és hadi tudományával kiterjesztette, s végül a királynők védelmében esett el. Fia, Miklós macsói bán, különösen Péter fia János ellen küzdött vakmerően vitéz harcosaival Cserög környékén. E János fegyveresek hatalmas csapatával vette magát közül és vadul őrjöngött, ám seregét Miklós bán szétverte, Jánost pedig Pozsega várába kergette.³⁷²

Zsigmond birtokadományban részesíti Koroghi Fülöp fia István bánt érdemeiért, melyeket I. Lajos, Mária és az ő szolgálatában szerzett. Horváti Péter fia Lászlót, a hűtlen macsói bánt megfutamította, ezután ostrommal visszaszerezte Bytva, Kulpen és Nándorfehérvár várát. Mikor a nevezett László a hűtlen János bánnal és János priorral együtt hatalmas seregével a király híve, István bán házait és falvait pusztította Pozsega és Valkó megyében, a lázadók pedig nagy seregükkel a Dráván átkelve más megyéket támadtak meg, István bán a folyó jobb partján szembeszállt velük és megfutamította őket. Miután a két János hatalmas seregével elfogta a két királynőt, számos kísérőjüket lefejezte s őket hosszú ideig fogságban tartotta, a lázadó Horvátiak átkeltek a Száván és Szerém és Valkó megyét dúlták, István bán s vele a vitéz Bajnod András fia György, Alsáni János bán fia Pál, s ennek fia Miklós rájuk rontottak, szétverték seregüket, részben megfutamították, részben elfogták fegyvereseiket.³⁷³

Zsigmond Sárói László temesi ispánnak érdemeiért Világosvár várát adományozza, mivel részt vett Mária királynő kiszabadításában, több vár és districtus visszafoglalásában, a hűtlenek kiűzésében. Oroszláni bátorsággal hadakozott, szívesen vetette magát a küzdelembe. A szerbek és törökök ellen harcolva a király néhány hű lovagjával és néhány előkelővel együtt, kiket a végvidék megoltalmazására rendeltek, fegyvereseivel átkelt a Dunán és Szerbiában, Barancs vidékén szállt szembe velük. A király többi vitézeivel és előkelőivel együtt személyesen rohant a szakadárók fegyveres soraira, sokáig küzdött velük, és végül erős küzdelemben szétszórta a szerbek és törökök tömegét, dicsérendő módon hatalmas pusztítást, vérontást és mészárlást vitt végbe közöttük. A szakadárók öt zászlóját a földre vetette, a győzelem diadalával hatalmasan megtipporta, végül Zsigmondnak Zólyomba s a királynőnek Budára küldte.³⁷⁴

Zsigmond Losonczy István későbbi macsói bánnak a Horváti féle lázadás idején Ivanics és Gumnech vára ostrománál, a rácok elleni hadjáratban Borics vára ostrománál s a törökök elleni hadjáratban szerzett érdemeiért a korábban Toldi Miklós által bírt Bihar

³⁷¹ 1387. szept. 14. Középkori históriák 212–219. No. 1–61.

³⁷² 1388. ápr. 28. Visegrád. F. X/1. 414–420. No. CCXXXVIII.

³⁷³ 1390. aug. 14. Szerbia 26–28. No. LXVIII.

³⁷⁴ 1390. nov. 21. Németi. Szerbia 29. No. LXIX.

megyében fekvő Körösszeget és Szatmár megyében fekvő várakat adományoz. Losonczi István a múlt évben a rác szakadárak elleni háborúban Borics vára ostrománál tüntette ki magát, majd a Száva folyó egyik szigetén harcolt a macsói bántság védelmében övéivel együtt. Mikor a hűtlen Kazta fia László fia Demeter nagyszámú törököt és rácot összegyűjtve éjjel megtámadta István csapatát, Demeter számos követőjét megölték. Az ország határának biztosítására István a nevezett szigeten fatornyot emelt, majd a rácok elleni következő hadjáratban is igyekezett a király tetszésére cselekedni.³⁷⁵

Zsigmond Sárói Péter fia László temesi ispánnak Zaránd megyében birtokot adományoz. László ispán gyermekkorá óta szolgált I. Lajost, nejét, Erzsébetet, majd Mária királynőt és őt magát is. Főleg a két János bán támadása idején, a kezükön lévő szlavóniai és rácföldi várak felszabadításában, a rácföldi Chetyn és Borics várak visszavívásában és Mária királynő kiszabadításában szerzett érdemeket, továbbá mert temesi ispánként, a Dunán átkelve a rácországi Brancho kerületben lévő Wythinica várnál a rácokat és törököket megverte, az általuk súlyosan megkárosított macsói, szerémi, krassói és temesi kerületek és vármegyék lakosságát megmentette, és őt győzelmi zászlót küldött a királynak Zólyomba, illetőleg Budára.³⁷⁶

Zsigmond Macedóniai Péter fia Miklóst, János fia Andrást, és Dancs fia Simont Nikápoly vára ostromakor sebesülésükkkel a szeme láttára szerzett érdemeikért, továbbá testvéreiknek, Andrásnak Rácországbán, Jánosnak Bulgáriában és János fia Miklósnek a Lypkow-i kerületben a török elleni csatákban történt elestéért, valamint a bosnyák király hívének, Ikco fia Ikachnak a múlt évben Temes megyében vívott ütközetben történt megöléséért birtokadományban részesíti. A birtokok a hűtlenségükért fő- és jószág-vesztésre ítélt Simontornyai Istvánéi és Csáktornyai Lack fia István fia István vajdáéi voltak, akik, midőn ő a bulgáriai csatavesztés után a tengeren hazafelé igyekezett, János bánhoz és János perjelhez csatlakozva fellázadtak, és mint László apuliai király generalis vicariusai, az országot török hadakkal pusztították.³⁷⁷

Zsigmond király Kanizsai János esztergomi érseknek és testvéreinek. A múltban a hűtlen Horváti Péter fia János és Palisnai János fia János, Aurana perjele, elrabolta Erzsébet és Mária királynőket, az előbbit meg is gyilkolták. Mikor Jánost, mint felségsértőt, a király kézre akarta keríteni, hogy méltóképpen megbűnhődjék, néhai Simontornyai Dénes vajda fia István megengedte neki, hogy szabadon elvonuljon. A múlt évben a király a török elleni csatában vereséget szenvedett, utána a tengeren igyekezett haza. Ezalatt a nevezett két István fivérével, Andrással, aki Lackfi István fiának, a néhai Döbröközi vajdának a fia, igyekeztek a királyt trónjától megfosztani. A néhai Károly király fia, László apuliai király megbízottaiként igyekeztek a hatalmat a kezére játszani. Követeket küldtek Bajezid szultánhoz, hogy adja leányát feleségül Lászlónak. Nem féltek előidézni, hogy a törökök a Dráva és a Száva közére törjenek, ezért a két Istvánt kivégezték. Őket, Andrást és örököseiket úgy kell büntetni, hogy örökre a hűtlenség bélyegével legyenek jelölve. Valamennyi várukat el kell venni. Mindezenközben Kanizsai János esztergomi érsek és fiai, Miklós tárnokmester és István ajtonállómester híven szolgálták a királyt. Mikor Zsigmondot megkoronázták, fegyverforgató híveik erős csapatával Rácorszag felé indultak. János nevezett fiai rokonaik és familiárisaik vére ontásával segítették a királyt, legyőzték az ellenséget, elfoglalták Csesztin és Borics várát.

³⁷⁵ 1391. júl. 3. Buda. Balassa 69–70. No. 196.

³⁷⁶ 1397. márc. 2. Zákány. Zs. I. 513–4653.

³⁷⁷ 1397. márc. 4. Középkori históriák 235–240. No. 166.

Amikor a bosnyákok elfoglalták Dalmáciát és Horvátországot, sok hűtlen gyűlt össze Dobor várában, mely a boszniai király Ozora nevű földjének területén, az ország határvidékén épült, és nagy gaztetteket követtek el. Ekkor Zsigmond fegyverforgató híveiből sereget gyűjtött, s a Száva folyón túlra, Dobor vára ellen indult, azt elfoglalták, a hűtleneket elfogták, majd visszatértek Magyarországra.

Amikor Zsigmond Moldva ellen indított sereget Kanizsai István követőivel és a széke-lyekkel együtt előbb ért Moldvába mint a király, Zsigmond elé ment és biztonságos utat mutatott neki, amikor pedig tovább mentek, s a kegyetlen oláhok által elsáncolt szűk úton haladtak, s az oláhokkal és vajdájukkal, Istvánnal harcoltak, János érsek kíséretével hűségesen kitarzott Zsigmond mellett. Így a király behatolhatott Moldvába és István vajda az összes oláhokkal, miután engedetlenségükért bocsánatot kértek és nyertek és kötelezték magukat a szokásos adók egyenlő időközönként történő kifizetésére, azonnal őszinte szolgálatot vállalt Zsigmond alatt. Ezután Zsigmond visszatért Magyarországra, majd a Havasalföldre vonult, ahol az oláhok és törökök erős seregei tevékenykedtek. Zsigmonddal tartott a nevezett István saját, és testvére a tárnokmester jól felfegyverzett nagyszámú csapatával. Maga a tárnokmester akkor Franciaországban és Itáliában járt követségben.

A király seregei a Havasalföldön megfutamították a török és oláh sereget és elfoglalták Nikápolyt (Kisnikápolyt), miközben „a nagyságos férfit, István, elesett, követői pedig súlyos sebeket szenvedtek. Ezután Zsigmond Kassa és a határvidék felé fordult, ahol II. Ulászló lengyel király törekedett az országot elfoglalni. Ekkor János érsek fegyvereseivel a lengyel király ellen vonult, és elzárta előtte az utakat.

Később Zsigmond fegyverbe hívta a különböző országok seregeit és saját fegyvereseit a török ellen. János érsek és István ajtónállómester két zászlóval, testvérük Miklós tárnokmester a harmadik zászlóval állt a király mellé, s vele együtt a török ellen vonultak. Megostromolták Bodony és Orehovo városokat és várakat és elfoglalták azokat. Továbbhaladva csatát vívtak a törökökkel és hatalmas öldöklést végezték. Teljes igyekezettel harcoltak, de a pogányok győztek és vissza kellett vonulniuk, de visszavonulás közben is igyekeztek a török ellen harcolni.³⁷⁸

Zsigmond király Stibor vajdának. Stibor ifjú éveitől kezdve Zsigmond mellett állt, már akkor is mikor még nem birtokolta a királyságot, s a két János (a bán és a perjel) nagy károkat okozott az országnak. Ezek Stibort is elfogták és kegyetlenül megkínozták. Bizonyos népek dél felől az ország határai ellen törtek és zsákmányukkal vissza akartak vonulni. Stibor ellenük indult és éjszaka nagy távolságot lovagolva felkutatta őket. Bár négyszeres túlerőben voltak, nem ijedt meg tőlük, hanem miután mindkét részről csatasorba álltak, bátor vitéz módjára harcba szállt velük és legyőzte őket. Stibort karddal hátulról átdöfték, és bár a szúrás áthatolt a testén, nem vonult vissza, hanem az ellenség vezérért százhatvan kísérőjével együtt elfogta és bilincsbe verette, az ellenségből pedig sokakat kardélre hányatott, hogy példájukkal másokat is eltérítsen a gonoszság útjáról. Az istentelen törökök és követők ellen Zsigmond új hadjáratot szervezett, nagy sereget hívott össze saját királysága és más országok lakóiból. Stibor vajda az erdélyi területekről és saját hadi népeiből hűséges férfiak csapatát gyűjtötte össze saját zászlaja alatt és az említett fegyveres tömeggel a havasokon túlra vonult, ahová Zsigmond ellensége, Vlad vajda, a törökök segítségével benyomult. Stibor vajda ellenállt neki, nagy csatát kezdett, a vajdát személyes harcban legyőzte, seregének szárnyát letiporta s őt követőivel együtt

³⁷⁸ 1397. dec. 8. Középkori históriák 235–240. No. 166.

megfutamította, miközben maga Vlad vajda is megsebesült. Stibor onnan csapataival tovább haladt, s csatlakozott a király Nagynikápoly mellett álló seregéhez. A vár körül sokáig tartott a harc, melyben a törökök nem kis része elpusztult. A vár alatt a vitézül harcoló Stibor egy hatalmas sziklától sújtva súlyosan megsebesült. Végül a törökök győztek és Stibor seregét teljesen elpusztították. Zsigmond Stibor vajdával együtt menekült Havasalföld felé, majd gályákon leereszkedett a Dunán, Stibor vajdát azonban néhány más báróval együtt visszaküldte Magyarországra. Stibor nyomban visszaindult Erdély felé, az oláhok és az ország más ellenségei cselekedéseit kivédte, s az erdélyi részeket megőrizte. Ezután Stibor vajda nagy sereget gyűjtött nemes és fegyverforgató férfiakból és a Havasalföld irányában, a Vlad által tartott Dombovica várához szállt. A várat megostromolta és elfoglalta, a menekülő vajdát elfogta, s miután az Zsigmond hűségére tért a király elé hozta. Az ostromban Stibornak sok vitéze elesett.³⁷⁹

Zsigmond Cillei Hermannak és fiának. Hermann comes, Hermann comes atyja, hű szolgálatakat teljesített Lajos királynak, Erzsébet és Mária királynőknek. A törökök elleni (1392-es) hadjáratban Keve közelében, a Dunán túl, Hermann comes unokatestvére, Vilmos fegyvereseivel Zsigmond oldalán harcolt, hű szolgálatakat tett, majd megbetegedett és meghalt. Hermann comes akkor is Zsigmond seregéhez csatlakozott, mikor az Bajezid szultán ellen vonult. Meghódították Bodony városát s elfogták annak „vezérét” Stracimirt, majd elfoglalták Orehova várat, melyben sok törököt is foglyul ejtettek.

A (vesztes) nagynikápolyi csatában Hermann csapatai teljes erejükkel harcoltak, s a vereség után Hermann a király mellett haladt, hogy személyét védelmezze; sértetlenül meg is őrizte a király személyét és a csatáról biztonságban elvezette, mialatt kedves hadi népei és familiárisai csaknem mind elestek. „Hűségesek közt a leghűségesebb” volt.³⁸⁰

Zsigmond Perényi Simon fia Péter székely és zempléni ispánnak, érdemei fejében, az Ugocsa megyei Szőlős várost adja új adományként. Péter ispán megsebesült Galambóc vára alatt, egyik lábán pedig akkor, amikor az érdsómlyói kerületben pusztító törököket megverte és vezérüktől a zászlót elragadta. Később, a fellázadt havasalföldi oláhok elleni királyi hadjáratban, a jobb karján sebesült meg. Végül a szerémségi végvárakban harcolt sikeresen a törökök ellen és megakadályozta őket abban, hogy benyomuljanak az országba. A vitéz Péter ispán személyesen is összecsapott a törökkel, miközben számos életveszélyes sebet szenvedett, így a bal keze is megsebesült.³⁸¹

Zsigmond Stibor vajdának adományozza Berencs várat hűségéért és hadi érdemeiért, főleg azokért, melyeket a Nápolyi László hívei elleni harcokban szerzett. Három év előtt vitézül harcolt a törökök, Nyitra várának ostroma idején pedig a lázadók ellen, és a várat súlyos sebesülése ellenére bevette. Zászlaja alatt erős és jól fegyverzett harcosok gyülekeztek, melyekkel visszaverte a lázadókat, akik emberben és javakban egyaránt súlyos veszteségeket szenvedtek. A birtokában lévő Surány várat, noha azt Török Benedek a lázadók kezére akarta juttatni, megtartotta a király hűségén, majd a nyitrai püspökséghez tartozó, ám hűtlen várnagya, Petric által elragadott Skaczan várat is a király iránti engedelmségre kényszerítette. Krompa és Cracowan castellumokat, melyek csel útján kerültek bizonyos morvák kezére, súlyos harcok árán visszaszerezte a király számára. Miközben a király Csehországban járt, ellene számos főpap, báró és nemes összeeskü-

³⁷⁹ 1399. jan. 27. Középkori históriák 240–243. No. 167.

³⁸⁰ 1399. aug. 29. Marót. Szerbia 40–41. No. XC.

³⁸¹ 1399–1406. F. X/3. 140–159. No. CLIV.

vést szőtt, hogy Durazzói Lászlót juttassa a királyi trónra. Stibor vajda vitézül harcolt ellenük és kemény harcok árán visszafoglalta Győr várát. Amikor Nápolyi (Durazzói) László sok olasz és nápolyi fegyveressel, lovasokkal és gyalogosokkal betört Sopron megyébe, Stibor vajda vitézül rájuk támadt, úgy, hogy nagyobb részük megfutott, másokat kardélre hánytak, zsákmányukat elvették, és László zászlóalját teljesen szétverték. Ezután Stibor serege Székesfehérvárra, majd Budára vonult, és e városok lakóit a Zsigmond iránti hűségére kényszerítette. Nagy fegyveres csapatát mindig harci készenlétben tartotta a király támogatására, és megvédte az ország lakosait a hűtlenek támadásaitól. Amikor Zsigmond visszatért Magyarországra, Stibor vajda, magát és kíséreit nyilak és kövek záporának téve ki, megostromolta Esztergom új városát, a király szeme láttára elsőként lépett a város falára, és sikerült azt bevennie. Amikor Ludány vára Tamás egri püspök testvérei, István és László kezéből a hűtlenek kezére jutott, akik a várhoz közel lakókat elnyomták és kifosztották, a várat vitézül megostromolva elvette tőlük és a vár szomszédait megmentette a jogtalan elnyomástól és fosztogatástól. Más hőstetteit ezen oklevélben nem adják elő.³⁸²

*

A felsorolt érdemekén kívül okleveleink némelykor olyan érdemről is tájékoztatnak bennünket, melyek némileg különböznek az eddigiektől, bizonyos esetekben pedig az érdemek fejében birtokot adományozó személy nem az uralkodó.

Ilyen többek között egy 1302-ben a nyitrai káptalan előtt kiadott oklevél, melyben Aba fia Aba comes és fia, Miklós serviensüknek, Salamar fia Leuew dictus Istvánnak érdemei fejében, melyeket vére hullatásával és teste megcsonkulásával szerzett, és testvére, a cseh király által Syuthe várában megöletett Mihály comes haláláért, birtokot adományoznak.³⁸³ A pécsi káptalan küldötte, Gallus mesterkanonok és jegyző beszámol arról, hogy Egyed mester Chob-i Sándor fia Istvánnak, illetve Aldumas fia Mihálynak és testvérének, Petőnek hűségükért, és különösen mert István az Egyed mester megátalkodott ellensége, Cosmas fia Zerie ellen vívott csatában derekasan harcolt, Mihály pedig az ellenséges had kapitányát elfogta, s így Egyed mester győzelmet aratott – birtokot adományoz.³⁸⁴

Az egri káptalan előtt Rénoldus volt nádor fia Gylwas Újvár megyei örökölt, Zakula nevű földjének egy részét serviensének, Dénes fia Lászlónak és Andrásnak adja azon szolgálataikért, melyeket Kothunbania városa előtt az onnét Károly király ellen kirontó csehekkel szemben a lováról leeső királynak nyújtottak.³⁸⁵ Itt tehát egy úr jutalmazza meg saját serviensét, aki a király védelmében hajtott végre vitézi tettet!

A váradi káptalan előtt Petenye fia Péter a királyi adományból birtokolt birtokának egy részét hű szolgálataikért és serviensüknek a Máté elleni csatában történt haláláért servienseinek, Koch fiainak Bodnak és Moknak adja a határok feltüntetésével. Az adományt Péter nem vonhatja vissza.³⁸⁶ Itt egy úr jutalmazza meg serviensét a serviens serviensének haláláért (!).

³⁸² 1302. szept. 27. Anjou I. 167. No. 288.

³⁸³ 1307. jan. Anjou II. 57–58. No. 288.

³⁸⁴ 1307. Anjou II. 126. No. 279.

³⁸⁵ 1309. Anjou II. 349. No. 797.

³⁸⁶ 1313. Anjou III. 294–295. No. 656.

A jászói konvent előtt Thekus fia László Konrád fia Jakab fia Albertnek, hű famulusának birtokot adományoz az udvarnokok földjéből hű szolgálataiért, melyeket gyermekora óta teljesített, különösen amikor Károly király Esztergom várát ostromolta, mert életveszélyes sebe ellenére is védte urát, János mestert.³⁸⁷

Sóvári György fia János mester sókútja jövedelméből évi 30 márkát ad Tamás fia Synkh mesternek, aki az ő szolgálatában vitézül harcolt Bécs vára alatt, majd a Sáros várát birtokló cseh Wych ellen, Lengyelországból pedig hermelin- és más prémeket, meg egyéb drágaságokat hozott neki, 1000 márká értékben.³⁸⁸ Itt a serviens nemcsak vitézül harcol uráért, de ajándékokat is hoz neki.

Miklós volt nádor fia Miklós hű szolgálataiért, melyeket ifjú kora óta teljesített, különösen pedig mert sebesülése ellenére is győzelmet aratott, amikor ellenfelei urát megtámadták, Wenzk-i Jakab fia Istvánnak birtokot adományoz.³⁸⁹

A nyitrai káptalan előtt Abafi Miklós kelecsényi birtokát Ilmeer-i Benedek fia Istvánnak adományozza a Rajna folyó mellett tett, halálos veszedelemmel járó hű szolgálataiért.³⁹⁰

A szepesi káptalan jelenti, hogy Bozteh-i Renoldus fia László fia János bizonyos birtokokat felerészben András fia Miklósnak, felerészben közösen Miklós testvéreinek, Benedeknek és Lászlónak adományoz a neki és testvéreinek, Péternek tett szolgálataikért: várukat, Chychouát, majdnem egy évig tartották a király hűtlenjeivel szemben, 200 márkát szenvedtek, és négy nemes serviensük elesett.³⁹¹ Itt az úr azért jutalmazza meg servienseit, mert várát védtek a király hűtlenjei ellen és a serviensek négy serviense esett el, kik szintén nemes serviensek voltak.

A pozsegai Szent Péter egyház káptalanja előtt Sándor comes fiai, Demeter királyi tárnokmester, Miklós és Sándor három ekényi földet adományoznak Salamon fia Jánosnak és Dobónak nagyapjuk és apjuk érdemeiért, melyeket azok részben még III. András selegében szereztek.³⁹²

I. Károly király Farkas fia Jakab Lóránd nádor fiának, serviense kérésére, érdemeiért visszaadja birtokait.³⁹³ Bizonyítja továbbá, hogy Tamás fiai, László és Doncs, valamint György fiai, János és Péter rokonuknak, Sóvári György nővéreinek, Sinkának, György érdemeiért, aki vitézül harcolt Trencsén vára ostromában, és rokoni szeretetből Sóvár falu jövedelméből 60 márkát adnak.³⁹⁴

Néhai Miklós nádor fia Miklós királyi lovászmester, vasi és zalai comes, András fiának, Gergelynek és Dorozlausnak hű szolgálataikért birtokot adományoz. Segítettek megvédeni Léka és Rohonc várát Károly király számára, miközben elestek rokonaik, Vuon-i Miklós és Pouka fia Mihály, továbbá servienseik.³⁹⁵

Csák Máté nádor megjutalmazza Kistapolcsányi Gyula ispánt, lévai várnagyot érdemeiért, melyet különböző csatákban szerzett vére ontásával az ő és összes emberei jelenlétében.³⁹⁶

³⁸⁷ 1314. máj. 1. A. I. 341–343. No. 310. Az oklevél a famulust tisztnek fordítja.

³⁸⁸ 1314. aug. 3. Anjou III. 358–359. No. 810.

³⁸⁹ 1316. febr. 22. Pölsöske. Anjou IV. 95. No. 242.

³⁹⁰ 1316. máj. 1. A. I. 393–394. No. 356.

³⁹¹ 1316. nov. 29. előtt. Anjou IV. 137. No. 355.

³⁹² 1316. dec. 11. Anjou IV. 141. No. 366.

³⁹³ 1317. nov. 3. Komárom. Dl. 71.380.

³⁹⁴ 1317. nov. 5. Komárom. Dl. 57.264.

³⁹⁵ 1318. ápr. 16. Pölsöske. Anjou V. 51–52. No. 104.

³⁹⁶ 1318. nov. 11. Középkori históriák 150. No. 114.

A pozsonyi káptalan előtt Ogyai Péter fia Foko és fivére Andich serviensüknek, Buzka fia Jakabnak hú szolgálataiért 60 eke szántóföldet adományoznak.³⁹⁷

Miklós vajda, máramarosi comes Móric mester fiainak, Móricnak, Istvánnak és Miklósnak gyermekkoruk óta teljesített szolgálataikért, valamint mert testvérük, Lőrinc a máramarosi hospesek csatájában elesett, birtokot adományoz.³⁹⁸

Babonics János szlavón bán Rokolnoki László fia Miklósnak, kérésére, vámot adományoz szolgálataiért: minden hadjáratában vitézül harcolt a bán seregében és amikor a bán személyesen hadakozott a Henrik-fiak ellen, Miklós sok rokona halálával és saját vére hullásával vitézül szolgálta őt.³⁹⁹

Miklós soproni comes, kapui, komáromi és szekcsői várnagy a király jelen hadseregének kapitánya jelenti: a hűtlen trencsényi Máté halála után ő a király parancsára hadseregrel vonult Máté tartományába, ahol János fia Bodoz és testvére, Opun-i Farkas fia János csatlakoztak hozzá és hú szolgálatokat teljesítettek, ezért nekik királyi felhatalmazásából egy birtokukat visszaadja.⁴⁰⁰ Csák Máté e servienseinek az az érdemük, hogy átálltak a király kapitányához.

Az egri káptalan előtt Oprod István birtokot adományoz múltbeli és jövőbeli hú szolgálataiért serviensének, Andrásnak. Ha András örökös nélkül halna meg, a birtok az adományozóra száll vissza. András és utódai a birtokot csak neki adhatják el.⁴⁰¹

Fülöp nádor elengedi Uz fia János és Péter fia Lukács, Tamás szepesi várnagy serviensei adóját a Horvátországban, a király utóbbi hadjáratában szerzett érdemeikért.⁴⁰²

Mihály jászói prépost és a konvent előtt Rénold fia László fia Péter és Péter fivére, János fia László egy birtokrészt adományoznak servienseiknek Geche-i János fiainak, Simonnak és Bekének szolgálataikért, és fivérük Julas hősi haláláért.⁴⁰³ János szlavón bán birtokokat adományoz unokájának, Coztanicha-i Péter fia Dénesnek szolgálataiért, melyeket saját és serviensei vére hullatásával nyújtott neki Szlavóniában, Németországban, Csehországban, Szerbiában, Boszniában és a tengeren túl.⁴⁰⁴ Micsk szlavón bán Máté fia Máténak adományoz egy Henrik hűtlen fiaitól elkobzott birtokot hú szolgálataiért. Mikor Micsk bán a királyi hatalom visszaállítására céljából Horvátországba ment, ott a Kuriacius fiai, Budizlaus, Pál és Gergely, valamint sógoruk, Nelipics elleni csatában vereséget szenvedett, Máté azonban olyan hősiesen harcolt, hogy őt az ellenséges sereg hatalmából sértetlenül kimentette.⁴⁰⁵ Philippus de Gagnana capuai és magyarországi keresztes perjel Codulus-nak, Lucas de Spingarol fiának adományoz egy prédiomot Vrána védelmében tanúsított vitézségéért.⁴⁰⁶ Pál országbíró bizonyos hűtlenek birtokait Sirok várával együtt a cseh Chenyk-nek, a királyi udvar vitéz és hú lovagjának itéli Aba nembeli Miklós fia Cheley ellenében.⁴⁰⁷

I. Károly bizonyítja, hogy Tamás erdélyi vajda és szolnoki comes, fiai Konya Miklós, a királyné étekfogó mestere és Mihály mester, pozsonyi prépost és két öccsük, Gáspár és

³⁹⁷ 1319. jan. 21. A. I. 499. No. 449.

³⁹⁸ 1319. febr. 9. Meggyes. Anjou V. 155. No. 391.

³⁹⁹ 1320. szept. 26. *Smičiklas* VIII. 573.

⁴⁰⁰ 1321. jún. 14. (Nagy)tapolcsány. Anjou VI. 68. No. 166.

⁴⁰¹ 1321. okt. 2. után. Anjou VI. 104–105. No. 269.

⁴⁰² 1321. *F.* VIII/2. 315.

⁴⁰³ 1323. nov. 30. Anjou VII. 287. No. 623.

⁴⁰⁴ 1324. ápr. 11. Anjou VIII. 94–95. No. 175.

⁴⁰⁵ 1326. szept. 8. Kőrös. Anjou X. 228. No. 364.

⁴⁰⁶ 1328. máj. 26. Vrana. *DI.* 106.116.

⁴⁰⁷ 1331. márc. 10. Visegrád. A. II. 522–525. No. 449.

László nevében a király elé járulva bejelentették, hogy hű szolgálatáért – nem kímélte sem személyét, sem vagyonát – birtokot adományoznak familiárisuknak, Huntpázmán nembeli Ferenc fia Pagan Istvánnak.⁴⁰⁸ Tamás erdélyi vajda és szolnoki ispán Chahal-i Péter fia Jánosnak érdemeiért, melyeket ifjú kora óta a király hadjárataiban és más ügyekben neki szerzett, birtokot adományoz.⁴⁰⁹ Miklós szlavón és horvát bán Mika fia Miklóst, Körös vár nemes jobbágyát, aki I. Lajos Zára alatti, velenceiek elleni csatájában nyíllövés által megsebesült, kivieszi a vár jobbágyságából és a nemes királyi serviensek közé emeli.⁴¹⁰

Losonci István szőrényi bán, figyelembe véve Dés fia Péter Miháld kerületbeli kenéz és testvérei, Halmag, Kristóf és Mihály hű szolgálatait, melyekkel a királyt és az adományozó bánokat szolgálták, különösen a Mária királynő kiszabadítására indított hadban, egy Patak nevű királyi falut adományoz Péternek és testvéreinek. Minden évben Szent Mihály napján sessionként 3-3 garast fizet, Szent György napján ötvenedet fizet Miháld vár várnagyainak, amint az a többi szabad kenéz falvaknál szokásos.⁴¹¹

*

Nem érdektelenek azok az adományozó oklevelek sem, melyekben az adományozott valamilyen különös, nem feltétlenül hadi szolgálatot teljesített.

Így Károly király Popdi Péter fia János kérésére, hű szolgálataiért, kiváltképpen azon 200 márka kára ellenértékeként, melyeket Nempti faluban a súlyos ügyekben eljáró királyi hadsereg okozott a folyamatos megszállás következtében, neki a Temes megyei Peel üres földet adományozza.⁴¹² Az itt következő már említett oklevél (90. jegyzet) Arany Jánosnak biztosított lehetőséget remekműve, a Pázmán lovag c. vers megírására. I. Károly Huntpázmán nembeli Mihály fia Gergely comes fia István mesternek, a király udvari iuvenisének hű szolgálataiért Som, Somos és Pósa birtokokat adományozza. Különböző hadjáratokban, s az ország és a király más ügyeiben vett részt, legtöbbször a király oldala mellett. Az adomány ezenkívül fájdalomdíjnak is számít István mester lándzsatorésben elszenvedett sérüléseért, amikor is a király, nem valamilyen kitervelt szándékból, hanem tisztán a véletlen folytán, kiverte három fogát.⁴¹³ Az oklevél azt is bizonyítja, hogy I. Károly szívesen vett részt személyesen lovagi tornákon.

Tamás erdélyi vajda számos hadi érdemmel dicsekedhetett, de egy érdeme más természetű: I. Károly azért adományozza neki Somoskő várát, mert személyesen vitte hírül a király legidősebb fiának születését.⁴¹⁴

Nem egészen érthető viszont a következő oklevél: Rátót nembeli Domonkos fia Domonkos volt nádor birtokot adományoz Kocos Miklós özvegyének és fainak, Miklós egri olvasókanonoknak és Andrásnak az özvegy szolgálataiért, aki a Csák Máté által elfogott és halálra ítélt Domonkos fia Domonkos és fivérének Istvánt, kezük és lábuk törése által (!?) kiszabadította a fogságból.⁴¹⁵ Tamás erdélyi vajda, mivel Szentmártoni Lebee

⁴⁰⁸ 1339. nov. 22. Dl. 105.440. – Figyelemre méltó, hogy milyen előkelő nemzetségből származik a familiáris.

⁴⁰⁹ 1340. febr. 14. Visegrád. Anjou XXIV. 40–41. No. 79.

⁴¹⁰ 1346. júl. 6. Zára mellett. *Smičiklas* XI. 309–310. No. 231.

⁴¹¹ 1387. júl. 18. Jenő. Dl. 30.139.

⁴¹² 1317. máj. 19. Anjou IV. 175. No. 464.

⁴¹³ 1319. jún. 8. Dl. 1967.

⁴¹⁴ 1323. márc. 6. Temesvár. Anjou VII. 38. No. 61.

⁴¹⁵ 1323. Anjou VII. 333. No. 726.

István fia László Károly király seregében az erdélyi hűtlenség s a király ellenségei ellen harcolva Kő-halom vára alatt elesett, Szentmárton nevű birtokát Péter fia Mihálynak, Mihály testvérének Pálnak és Impur fia Tompának adományozta, akik ugyanabban a seregben harcoltak.⁴¹⁶

I. Károly meghagyja az ország összes bíróságainak, hogy az oklevélben felsorolt nemeseket és servienseket, akik számos egykor hűtlen, de az oklevél kiadása idején már nem hűtlen nemesnek és serviensnek károkat okoztak, ne vonják felelősségre, mert a kártelemek következménye alól már feloldotta őket.⁴¹⁷

A következő, némileg zavaros eset aligha nevezhető hadi érdemnek, talán inkább az ellenkezőjének: I. Károly megbízza a vasvári káptalant a következő esemény kivizsgálásával: Rezneki Herbord fia Herbord jelentette, hogy Kaba Demeter, Nempty várnagya, 1325. június 9-én ura, Henrik fia János fia János parancsára Reznek ellen vonult. Herbord és fivére János megrémült a németek hatalmától és mindketten elbújtak. Ellenségeik Jánost megtalálták és megölték, Herbordot és hat serviensét súlyosan megsebesítették, ráadásul az összes fegyvert elvitték és tizenöt lovat is elkötöttek.⁴¹⁸

I. Károly István visegrádi várnagynak birtokot adományoz hű szolgálatai fejében. István uralkodásának kezdete óta támogatta a királyt, aki kilencszer küldte őt a tengeren túlra, hogy ügyeit előmozdítsa.⁴¹⁹ Ez inkább diplomáciai érdemnek értékelhető. I. Károly Aba nembeli Nekcei Sándor fia Demeter tárnokmesternek hű szolgálataiért és azért, mert László fia születését jelentette, megengedi, hogy birtokát arra hagyja, akire akarja.⁴²⁰

Számos oklevél szól azok érdemeiről, kik Károly királyt és családját Záh Felicián merényletekor megmentették. Ilyen I. Károly azon oklevele, melyben Záh Felicián nógrádi és gömöri birtokait Cselén Jánosnak, a királyné helyettes étekfogójának és fivéreinek, Miklósnak és Jakabnak adományozza, mert János a merénylőt törével többször átdöfte és megölte.⁴²¹ Hasonló tárgyú I. Lajos következő oklevele: a király Gyula fia Miklósnak birtokot adományoz, mert a Záh féle merénylet idején megmentette András herceg életét. Vitézül szembeszállt Felicián éles kardjával és eközben fején súlyosan megsebesült.⁴²²

Magyar harcos külföldi hadi érdemeiért is kaphatott jutalmat. Így Ulászló lengyel király „Pető dictus Petrus Hungarus”-nak Lengyelországban szerzett érdemeiért lengyelországi birtokot adományoz.⁴²³

Zábori Miklós köhalmi várnagy, Péter fia János és a Balog folyó melléki Radnalfalvai Demeter fia Radnald fiai, Demeter, László, Imre, János és Miklós vérük hullatásával szerzett érdemeikért I. Károly királytól birtokot kaptak, ám azt 100 kolozsvári márka ezüstért visszaadják bizonyos nemeseknek, akik korábban tiltakoztak az adomány ellen, mivel szerintük az jog szerint őket illeti.⁴²⁴

I. Károly megjutalmazza Tatamér fehérvári prépost, királyi alkancellárt és testvéreit. Hűségük és nem katonai érdemeik mellett a király megfontolta fivérük, Bakó szolgálatait, melyeket a király minden hadjáratában és több követségben teljesített, különösen mikor

⁴¹⁶ 1324. szept. 2. Kőhalom vár alatt. Anjou VIII. 201. No. 394.

⁴¹⁷ 1324. okt. 31. Visegrád. Anjou VIII. 240. No. 476.

⁴¹⁸ 1325. jún. 23. Visegrád. Bgl. 201. No. 367.

⁴¹⁹ 1326. aug. 30. Anjou X. 224–225. No. 356.

⁴²⁰ 1326. okt. 14. Anjou X. 253. No. 413.

⁴²¹ 1332. jan. 20. Visegrád. Károlyi I. 77–79.

⁴²² 1344. szept. 26. Buda. *Palásthy* I. 75–76. No. 65.

⁴²³ 1332. nov. 1. Dl. 30.624.

⁴²⁴ 1334. okt. 28. *Jakó* I. 176. No. 3.

az, az erdélyi vajda parancsára, titkos küldetésben, kevés emberrel a király után sietett, s az ellenségtől és a halálos veszedelemtől csodálatos véletlen által megszabadulva Argyas vára alatt a királyhoz csatlakozott. Ott a királyt az egész sereggel együtt „csodálatra méltó” szolgálatokkal megsegítette. Visszatérésekor bátor küzdelem árán ért haza és bár idővel elvesztette jobb szeme világát, mindegyre azon fáradozott, hogy megkedveltesse magát.⁴²⁵ I. Károly megkegyelmez Emich fia Was Miklós volt csicsói várnagynak, mert a várat a király kezére juttatta, és korábbi bűneit megbocsátja,⁴²⁶ két év múlva megerősíti őt birtokaiban.⁴²⁷

A pilisi cisztercita konvent 20 márkáért eladja visegrádi házát Töttös barsi főispánnak és óbudai várnagynak, mert megvédelmezte a monostort.⁴²⁸

I. Lajos király előadja, hogy mikor vadászat közben Lyptuáról Diósgyőrbe ment, Berev fia Balázs és Zuka fia Komár éjszaka Túrról Kócsra vezették. Jutalmul a király Komárt és fiait (Hench, Imre, György, László, Mihály), valamint Berev-et és fiait (Balázs, Gehan, János, Benedek, István) személyes védelmébe veszi. Sem a nádor, sem az Olas nemből származó kunkapitány nem vonhatja őket bírói széke elé, csakis a király.⁴²⁹ Éjnek évadján igazán hasznos tett a király útbaigazítása!

I. Lajos utasítja az esztergomi káptalant, hogy iktassa be egy bizonyos birtokba Jakab fia Miklós udvari servitort, főleg mert kora ifjúságától kezdve a királyi kúrián lakva neki szolgált s a tengeren túl is hasznos szolgálatokat tett. A birtokot adják neki, fivérének Istvánnak s mindazon atyai testvéreinek, akikkel meg akarja osztani.⁴³⁰

I. Lajos érdemeikért, visszaadja Nagymartoni Lőrinc fia Miklós és Miklós fia Miklós elvett földjét. Mindketten saját költségükön vettek részt a király Litvánia elleni háborújában, s ott dicséretes szolgálatokat tettek. István boszniai herceg leánya, Mária és Helsenucro úr Passau városában tartott házasságkötésére a király a két Miklóst küldte és ők saját költségükön utaztak.⁴³¹

I. Lajos a következőképpen emlékezik meg a Petrichevich család tagjainak hősteteiről: 1352. december 28-án kelt oklevelében előadja, hogy Mogorovics Péter likai kenéz a velenceiek által vívott háborúban Zára alatt vitézül harcolt és hősi halált halt. Ugyanebben a csatában fia, Novak, szintén vitézül harcolt és súlyosan megsebesült. Disislavich Péter 1322-ben győzelmesen vett részt a velenceiek elleni háborúban, 1346. júl. 1-én pedig hősi halált halt. Mogorovics Novak Belz alatt is megsebesült.⁴³²

I. Lajos Kónya mester feleségét, Erzsébetet, beiktatja Harsundorfer Wluengus birtokaiba, aki Zára alatt örökös nélkül esett el Wluengus gyermekkorá óta híven szolgált a királyt és különösen Zára alatt harcolt oroszláni bátorsággal a velenceiek ellen.⁴³³

Péter bakonybéli apát István fia Jánosnak („dictus Panzel de Coppan”), aki háromszor vonult a király seregével a tengeren túlra a saját költségén és a monostor nevében, s mint a monostor vitéze ontotta véréét, és más érdemeiért, Mártonháza földdarabot adományozza.⁴³⁴ A főntebbi földadományozás ellen Péter és Egyed szerzetesek a pannonhalmi

⁴²⁵ 1336. okt. 17. Középkori históriák 176. No. 136.

⁴²⁶ 1338. jan. 5. ZW I. 491–492. No. 541.

⁴²⁷ 1340. jan. 9. ZW I. 502–503. No. 552.

⁴²⁸ 1343. aug. 20. Pest. No. 278.

⁴²⁹ 1344. febr. 12. Visegrád. Str. III. 532. No. 692.

⁴³⁰ 1351. márc. 14. Buda. Dl. 16.100.

⁴³¹ 1352. ápr. 26. Buda. Középkori történetek 191–192. No. 147.

⁴³² *Petrichevich* 116., 117., 125. o.

⁴³³ 1353. máj. 16. F. IX./2. 206–212. No. XLVII.

⁴³⁴ 1354. jan. 20. P. VIII. 331. No. 67.

konvent előtt tiltakoztak, s eltiltották Páncél Jánost annak elfoglalásától. Szerintük az apátságnak kevés birtoka van, s az ilyen adományozás káros.⁴³⁵

Különleges „érdemért” jutalmazza meg Mária királynő Forgách Balázs pohárnokmestert. Balázs az oklevél szerint „megtorolta” (II.) Károly király gonoszságát és a koronázása utáni 39. napon bátran és merészen megtámadta. Oly ellenállhatatlan erővel támadt Károlyra, s anyyi csapást mért rá hadi csákányával, hogy az néhány napon belül lelkét kilehelve meghalt. Balázs súlyos sebet kapott s élete még veszélyben forog, de megszabadította Mária királynőt Károly elnyomásától, jogai semmibevételétől és visszaszerezte hatalmát.⁴³⁶ Azért gondoljuk ezt különleges oklevélnek, mert merényletet, ráadásul nem közönséges gyilkosságot, hanem királygyilkosságot jutalmaz meg.

Zsigmond király Kanizsai János esztergomi érseket több országnaggyal együtt az ország alsó végeinek őrzésére küldte, költségei fedezésére zálogképpen lefoglalja Zámbo Miklós tárnokmester összes Csalóközben fekvő birtokát, mivel Zámbo Miklós még nem adta át az érseknek a kamara hasznából őt a múlt évre megillető 1200 forintot.⁴³⁷

Forgách János fia Miklós a budai káptalan előtt tiltja el Zsigmond királyt attól, hogy birtokot adományozzon Forgách Péternek és két fiának, Lászlónak és Györgynek, akik az adományt a tiltakozó Miklós atyjának, Jánosnak a török hadjáratban történt elestéért kérték, mivel az ilyen adomány elfogadása elsősorban a tiltakozót illetné. Forgách Péter és két fiát pedig az adomány kérésétől és elfogadásától tiltják el.⁴³⁸

Zsigmond a vasvári káptalannak. Gersei Pető fiai, János és Tamás panaszoják, hogy Nádasdy Tamás és fiai arra a hírre, hogy testvérük, György, Nikápolynál elesett, özvegyének, Zsuzsannának, Nádasdy Tamás leányának felbujtására megrohanták az elhunyt házat, feltörték könyvszekrényét (scrinium), az értékesebb iratokat elvitték és Péter vasvári kanonoknál letétbe helyezték. Zsigmond elrendeli Péter kanonok kihallgatását afelelől, hogy miként és kinek a révén került hozzá a scrinium?⁴³⁹

Zsigmond bizonyítja, hogy Prodavizi Micsk bán fia István fia István csatlakozott a hűtlenekhez: amikor a király a töröktől vereséget szenvedett, s a tengeren meg a folyókon igyekezett haza, ki akarták őt az országból zárni, mert levelet kaptak néhai Károly király fiától, Lászlótól. Követeket küldtek a török szultánhoz, hogy adja leányát nőül Lászlóhoz. A hűtlenek birtokait elkobozzák. Marcali István fia Miklós temesi ispán szolgálataiért viszont, különösen melyeket a török elleni hadjáratokban tett, valamint Miklós testvére István fia István hűségéért, s mert a nikápolyi csatában török fogságba esett, és ott meghalt, Zsigmond Miklósnak, s általa testvérének, Péternek és unokatestvéreiknek birtokot adományoz – feltehetőleg a főntebb említett hűtlenek birtokaiból.⁴⁴⁰

Zsigmond elé járult Stibor erdélyi vajda s elsorolta Váradjai Péter fia János néhai erdélyi alvajda szolgálatait, különösen melyeket a nikápolyi csatában teljesített, melyben saját zászlaja alatt harcolt, s a küzdelemben nyoma veszett. Kéri a királyt, hogy biztosítsa a nevezett lányainak atyai jószágait.⁴⁴¹

⁴³⁵ 1354. nov. 18. P. VIII. 332–333. No. 69.

⁴³⁶ 1386. febr. 28. Középkori históriák 207–208. No. 159.

⁴³⁷ 1394. ápr. 24. Buda. Szerbia 34–35. No. LXXXI.

⁴³⁸ 1397. máj. 1. Dl. 58.745.

⁴³⁹ 1398. ápr. 7. Dömös. Dl. 92.078.

⁴⁴⁰ 1398. máj. 5. Újlak. Dl. 8312.

⁴⁴¹ 1398. nov. 15. Dl. 10.524.

Zsigmond a főpapok és bárók tanácsából új adományként ad Szentannai László fia Péter liptómezei nemesnek egy birtokot, főként a Liptó megyei Nagyvár nevű királyi vár visszaszerzése és ostroma alkalmából szerzett érdemeiért, mivel Prokop morva örgróf várnagyát tárgyalások során rávette a vár visszaadására.⁴⁴² A várat eszerint nem erővel, hanem tárgyalásokkal szereztek vissza, bár feltehető, hogy a tárgyalások mögött – mint a diplomáciában szokott lenni – erő is volt.

Az oklevélnarrációkban az érdemek között néha diplomáciai érdemek is szerepelnek. Ezek általában kevesebb veszedelemmel jártak, mint a hadi érdemek, bár a követjárás sem mindig volt veszélytelen.⁴⁴³

*

Mondanivalómat befejezve hangsúlyozni óhajtom, amit a bevezetésben már említettem, hogy a XIV. századi magyarországi oklevelek narratívái nézetem szerint valós tényeken alapulnak. Semmi esetre sem tudom elfogadni azt az álláspontot, hogy a királyok szempontjából csak az volt a fontos, hogy a megadományozott hozzá hű és lehetőleg jó udvaronc legyen, bár a hűség nyilvánvalóan nélkülözhetetlen erény volt.

I. Károly hosszú és nehéz háborúban törte meg az oligarchák hatalmát, melyek során nem nélkülözhetette híveinek harci eregyeit, mint ahogyan I. Lajos sem, aki, ameddig egészsége engedte, szinte folyamatosan háborúzott, és saját életét is gyakran kockáztatta – mit ért volna udvaroncokkal, akik csupán a „tányért váltják”? Az általam átnézett (kiadott, vagy regesztázott) oklevelek közül – nem tudni miért – mégis viszonylag kevés származik tőle. S a század végén a török ellen hadakozó Zsigmondnak is vitéz harcosokra volt leginkább szüksége.

Csak megismételni tudom 1985-ben kifejtett véleményemet, mely szerint a hadi érdemeket mutató vitézek „fizikai erő, bátorság, vitalitás és az esetek többségében a királyhoz való hűség dolgában kétségkívül elitnek mondhatók, s méltán emelkedtek a társadalom vezető rétegébe.”⁴⁴⁴

RÖVIDÍTÉSEK

A.	Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Szerk.: <i>Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula</i> . I-VII. Budapest, 1878–1920.
ADE	Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. Acta externa Andegavensia. Szerk.: <i>Wenzel Gusztáv</i> . 1-3. k. Budapest, 1874–1876.
Anjou	Anjou-kori oklevéltár. Szerk.: <i>Kristó Gyula</i> . I. k. Budapest–Szeged, 1990.-

⁴⁴² 1399. aug. 11. Rosomberg (Rózsahegy). Zs. I. 666/6603.

⁴⁴³ Így Nagy Lajos király 1373. máj. 8-án Debrecenben kelt oklevelében (Dl. 54.475) közli: értesült arról, hogy Stracimir viddini imperátornak őhozá küldött követét Makófalvi János fia Lőrinc fia Lőrinc súlyosan megsebesítette. Ezt a király őszintén sajnálja, és Lőrincet felelősségre vonva igazságot fog szolgáltatni. A követ javait vissza kell adni (tehát ki is rabolták!) és ha a követ életben marad (!) élelmiszerekkel és gyógyszerrel kell ellátni.

⁴⁴⁴ L. az 1. jegyzetet, *Borosy András*: i. m. 537. o.

- Balassa A Balassa család levéltára 1193-1526. Fekete Nagy Antal kézírata alapján s. a. r. és szerk.: *Borsa Iván*. Budapest, 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok. 18.)
- Bánffy *Varjú Elemér – Iványi Béla*: Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez. I-II. k. Budapest, 1908-1928.
- Bgl. Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg. I. Bearb. von *Hans Wagner*. II-IV. Bearb. von *Irmtraut Lindeck-Pozza*. Graz-Köln, 1955-1985. (Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung.)
- Blagay *Thallóczy Lajos – Barabás Samu*: A Blagay-család oklevéltára. Codex diplomaticus comitum de Blagay. Budapest, 1897. (Mon. Hung. Hist. Dipl. 28.)
- Botka *Botka Tivadar*: Bars vármegye hajdan és most. I. k. Regesták és okmányok. II. osztály. Latin okmányok. Pest, 1868.
- Csáky A körösszegi és adorjáni gróf Csáky család története. I. Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. Budapest, 1919.
- Dl. Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény.
- F. *Fejér, Georgius*: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I-XI. Buda, 1829-1844.
- Gregorich *Gregorich*: A bori és borfői Bory család és levéltára. Szeged, 1935.
- H. Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius. I-VIII. Győr, Budapest, 1865-1891.
- Héderváry *Radvánszky Béla – Závodszy Levente*: A Héderváry család oklevéltára. I-II. k. Budapest, 1909-1922.
- HK *Hadtörténelmi Közlemények*
- Ila – Borsa Az Abaffy család levéltára 1247-1515. A Dancs család levéltára 1232-1525. A Hanvay család levéltára 1216-1525. *Ila Bálint* kézírata alapján szerk.: *Borsa Iván*. Budapest, 1993.
- Itk *Irodalomtörténeti Közlemények*
- Jakó *Jakó Zsigmond*: A kolozsmonostori apátság jegyzőkönyvei (1289-1559). I-II. k. Budapest, 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok. 17.)
- Károlyi *Géresi Kálmán*: A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára. I-V. k. Budapest, 1882-1897.
- Középkori históriák Középkori históriák oklevelekben. (1002-1410.) A szövegeket válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta *Kristó Gyula*. Szeged, 1992.
- Krassó *Pesty Frigyes*: Krassó vármegye története. II-IV. k. Budapest, 1882-1884.
- Magyar Tudomány *Magyar Tudomány*
- Máramaros *Mihályi János*: Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. Máramarossziget, 1900.
- Máriássy *Iványi Béla*: A márkusfalvi Máriássy család levéltára 1243-1803. I. k. Lőcse, 1917.
- MTT Magyar Történelmi Tár. Pest, Budapest, 1855-1934.

- P. A pannonhalmi Szent Benedek-rend története. Szerk.: *Erdélyi László, Sörös Pongrác*. I–XII/B. k. Budapest, 1902–1916.
- Palásthy *Palásthy Pál*: A Palásthyak. I–III. k. Budapest, 1890–1891.
- Pest *Bártfai Szabó László*: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Budapest, 1938.
- Petrichevich Petrichevich Horváth Emil báró*: A Mogorovich nemzetségbeli Petrichevich család általános története és oklevéltára. 1. r.: A Petrichevich család általános története. 2. k. 1. A Mogrovics nemzetségbeli Petrichevich család regesztái 1069–1526. Budapest, 1941.
- Péchy *Gárdonyi Albert*: A pécsújfalusi Péchy család levéltári lajstromai. Budapest, 1909.
- RDES Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. Ed.: *Vincent Sedlák*. I–II. k. Bratislava, 1980–1987.
- Smičiklas Smičiklas, Tadeusz*: Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae ac Slavoniae. Diplomatsicki Zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. II– k. Zagrabiae, 1904–.
- Sopron vm. *Nagy Imre*: Sopron vármegye története. Oklevéltár. I–II. Sopron, 1889–1891.
- Str. Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–III. Ed.: *Ferdinandus Knauz, Lodovicus Crescens Dedek*. Strigonii, 1874–1924.
- Szerbia Magyarország melléktartományainak oklevéltára. II. k. *Thallóczy Lajos – Áldásy Antal*: A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526. Budapest, 1907.
- Székely O. Székely oklevéltár. I–VII. k. Szerk.: *Szabó Károly, Szádeczky Lajos*. Kolozsvár, 1872–1898. [VIII. k.] 1229–1776. Közzéteszi *Barabás Samu* Budapest, 1934.
- Sztáray *Nagy Gyula*: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. I–II. k. Budapest, 1887–1889.
- Tóth: Borsod Tóth Péter*: A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Miskolcon őrzött középkori oklevelei. Miskolc, 1990. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltári füzetek 28.)
- TT. Történelmi Tár. Budapest, 1878–1911.
- Z. A zichi és vásonkeői gróf Zichy család idősb ágának okmánytára. I–XII. k. Pest, Budapest, 1871–1931.
- Zala Zala vármegye története. Oklevéltár. Szerk.: *Nagy Imre, Véghely Dezső és Nagy Gyula*. I–II. k. Budapest, 1886–1890.
- Zerdahelyi cs. Lvt. A Zerdahelyi család levéltára.
- ZW. Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Von *F. Zimmermann, C. Werner, G. Müller, G. Gündisch*. I–VII. Hermannstadt, Bukarest, 1892–1991.
- Zs. *Mályusz Elemér*: Zsigmondkori oklevéltár I–, Budapest, 1951–.

András Borosy

WAR MERITS IN HUNGARY IN THE 14TH CENTURY

Summary

It was Elemér Mályusz who drew my attention to the fact that the deeds of gift issued by Hungarian kings differ from those issued in other European countries, as their narratives (*narratio*) list the beneficiary's merits, which are usually war merits. The majority of the deeds of gift only make general reference to the fact that the beneficiary was endowed with the grant for his war merits. His reward could be a land grant, or his raising to a higher social stratum, or both. A considerable part of the deeds, however, also makes mention of the place, the time and the circumstances of the beneficiary's war merits, and describes the grant that was bestowed on him. Outstandingly remarkable are those deeds of gift, in which the king lists the beneficiary's merits in detail.

The narratives of the 14th century Hungarian deeds are based on real facts. It is an unacceptable position that the kings did only consider it important that the beneficiary be a faithful and good courtier, because Kings Charles I, Louis the Great and Sigismund all needed absolutely superior fighters.

The knights claiming war merits can undoubtedly be regarded as the elite from the point of view of physical strength, bravery, vitality and allegiance to the king, and they had deservedly been raised to the upper circles.

András Borosy

MÉRITES DE GUERRE EN HONGRIE AU XIVe SIÈCLE

Résumé

C'est Elemér Mályusz qui a attiré mon attention sur le fait que les chartes de donation émises par les rois de Hongrie sont différentes de celles des autres pays européens dans la mesure où leur partie narrative énumère aussi les mérites du donataire qui sont, pour la plupart, des mérites de guerre. La grande majorité de ces chartes de donation mentionnent, sans aucune précision, le fait que le donataire a reçu la donation pour ses mérites de guerre. Il a pu être récompensé par des dons immobiliers et/ou une élévation sociale. Néanmoins une partie non négligeable des chartes de donation détaillent les mérites de guerre du donataire: lieu, date, déroulement des événements, ainsi que la nature du don et de la récompense. Les chartes de donation dans lesquelles le roi détaille les mérites de guerre du donataire méritent une attention particulière.

Les parties narratives des chartes de la Hongrie du XIVe siècle sont basées sur des faits réels. On ne peut pas accepter la position qui consiste à dire que pour les rois seule la loyauté du donataire comptait, puisque les rois Charles Ier, Louis le Grand et Sigismond avaient sans doute besoin de bons guerriers.

La force physique, la bravoure, la vitalité, et, pour la plupart, la loyauté de ces militaires aux mérites de guerre firent d'eux une élite digne d'une élévation sociale.

András Borosy

KRIEGSVERDIENSTE IN UNGARN IM 14. JAHRHUNDERT

Resümee

Elemér Mályusz lenkte meine Aufmerksamkeit auf die Tatsache, dass sich die von den ungarischen Königen herausgegebenen Schenkungsurkunden von denen anderer europäischer Länder unterscheiden, da ihre erzählenden Teile (narratio) die Verdienste des Beschenkten – meistens Kriegsverdienste – aufzählen. Ein bedeutender Teil der Schenkungsurkunden erwähnt nur ganz allgemein, dass der Beschenkte seine Schenkung für seine Kriegsverdienste erhalten hat. Seine Belohnung war entweder eine Gutschenkung, eine Beförderung in eine höhere Gesellschaftsschicht, oder beide zusammen. Kein geringer Anteil der Schenkungsurkunden erwähnt aber auch, wo, wann und auf welche Art und Weise der Beschenkte Kriegsverdienste erworben hatte und welche Schenkungen, Belohnungen er erhielt. Besonderes Interesse gebührt Schenkungsurkunden, in denen der König die Verdienste des Beschenkten detaillierter aufzählt.

Die erzählenden Teile der ungarischen Schenkungsurkunden aus dem 14. Jahrhundert beruhen auf wahren Tatsachen. Der Standpunkt, wonach aus der Sicht der Könige nur wichtig gewesen sei, dass der Beschenkte ein treuer und guter Höfling sei, da die Könige Karl I., Lajos I. (der Große) und Sigismund unbedingt gute Krieger gebraucht hätten, kann nicht akzeptiert werden.

Die Kriegsverdienste aufweisenden Krieger sind, was ihre physische Kraft, ihren Mut, ihre Vitalität und – in der Mehrzahl der Fälle – ihre Treue zum König anbelangt, als elitär zu bezeichnen. Sie sind zu Recht in die führende Gesellschaftsschicht emporgestiegen.

Андраш Бороши

ВОИНСКИЕ ЗАСЛУГИ В ВЕНГРИИ В XIV СТОЛЕТИИ

Резюме

Элемер Майус обратил мое внимание на то, что королевские грамоты, которые венгерские короли даровали своим вассалам, отличались от подобных дарственных грамот, выдававшихся в других европейских странах, ибо нарраторские тексты в них перечисляли заслуги награжденного, состоявшие в большинстве своем из воинских подвигов. Значительная часть дарственных грамот лишь в общих чертах упоминает о том, что награжденный получил дарственную грамоту за свои воинские заслуги. В порядке награды за такие подвиги имело место дарование земельногo владения, повышение ранга и причисление к более высокому общественному слою, или же то и другое одновременно. Однако немалая часть таких дарственных грамот делает упоминание также о том, где, когда и каким образом снискал эти высокие заслуги награжденный и какие именно знаки отличия (дарения) он за это получил. Особого внимания заслуживают и дарственные грамоты, в которых более подробно перечисляются воинские заслуги перед королем.

Нарраторские тексты дарственных грамот XIV столетия основываются на подлинных фактах. Невозможно согласиться с той позицией, согласно которой с точки зрения короля важным было то, чтобы награжденный был предан ему и был бы безукоризненным придворным, ибо королям Карлу I, Людовику Великому и королю Сигизмунду безусловно необходимы были отличные воины.

Витязи, проявлявшие высокие воинские заслуги, отличавшиеся высокой физической выносливостью, силой, храбростью и жизнеспособностью, в деле своей преданности королю в действительности могут быть причислены к элите того времени, в силу чего они по достоинству поднимались в самые высшие слои общества.